

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

**ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ İÇERİĞİNİN
ÖĞRENCİLERİ LİSE TARİH VE COĞRAFYA DERSİ
ÖĞRETİMİNE HAZIRLAMA DURUMUNUN ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

Muhammet KÖKSAL

Danışman

Doç. Dr. Necati TOMAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Temmuz, 2019

TELİF HAKKI

2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu Ek Madde 40 hükümleri çerçevesinde (Ek:22/2/2018-7100/10 md.) “*Lisansüstü tezler yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından gizlilik kararı alınmadıkça, bilime katkı sağlamak amacıyla Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından elektronik ortamda erişime açılır.*”

Araştırmacılar tezlerin tamamı veya bir bölümünü yazarın izni olmadan ticari veya mali kazanç amaçlı kullanamaz, yayınlamayaz, dağıtamaz ve kopyalayamaz. Ulusal Tez Merkezi Web Sayfasını kullanan araştırmacılar, tezlerden bilimsel etik ve atıf kuralları çerçevesinde yararlanırlar.

YAZARIN

Adı : Muhammet

Soyadı : KÖKSAL

Bölümü : Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı – Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi İçeriğinin Öğrencileri Lise Tarih ve Coğrafya Dersi Öğretimine Hazırlama Durumunun Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi

İngilizce Adı : Assesment of Social Studies Course Content in Middle Schools in Term of its Ability to Prepare Students for History and Geograpy Education From Teachers' Point of View

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Muhammet Köksal

İmza:

KABUL VE ONAY

Muhammet KÖKSAL tarafından hazırlanan “Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi İçeriğinin Öğrencileri Lise Tarih ve Coğrafya Dersi Öğretimine Hazırlama Durumunun Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ondokuz Mayıs Üniversitesi **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi** Anabilim Dalı, **Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı**’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Necati Tomal

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Eda Bütün Kar

Temel Eğitim, Sinop Üniversitesi

Üye: Doç. Dr. Necati Tomal

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Pelin İskender Kılıç

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Bu tezin **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi** Anabilim Dalı, **Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı**’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Tarihi: __/__/____

Prof. Dr. Ali ERASLAN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

(İmza ve Mühür)

“Anneme ve Babama”

TEŞEKKÜRLER

Lisans eğitimim döneminden itibaren gerek öğretimsel gerek eğitsel anlamda desteğini her daim ifade eden ve bu tezin oluşumunun her aşamasında katkısını sunan değerli hocam Doç. Dr. Necati Tomal' a teşekkürlerimi sunuyorum.

Jüri üyesi olarak davetimizi kabul eden, sundukları görüşlerle ve yapıcı değerlendirmeleri ile çalışmama ışık tutan değerli hocalarım, Dr. Öğr. Üyesi Eda Bütün Kar ve Dr. Öğr. Üyesi Pelin İskender Kılıç' a teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatımın her anında desteklerini arkamda hissettiğim, başarılarıma benden çok sevinen annem Şehri Köksal ve babam Ahmet Köksal' a, zor zamanlarda yanımda olan eşim Ragibe Köksal' a ve kendisine ait zamanlardan fedakârlık yapmak zorunda kaldığım oğlum Muhammed Ertuğrul Köksal' a teşekkür ediyorum.

**ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERSİ İÇERİĞİNİN
ÖĞRENCİLERİ LİSE TARİH VE COĞRAFYA DERSİ
ÖĞRETİMİNE HAZIRLAMA DURUMUNUN ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİ DOĞRULTUSUNDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Muhammet Köksal

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Temmuz, 2019

ÖZ

Bu araştırmada, ortaokul sosyal bilgiler dersi içeriğinin öğrencileri lise tarih ve coğrafya dersinin öğretimine hazırlama durumu katılımcı öğretmen görüşleri doğrultusunda incelenmektedir. Samsun ilinin İlkadım, Atakum ve Canik ilçelerinde 2017-2018 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokul ve liselerde görev yapan 61 öğretmen ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği çerçevesinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler neticesinde elde edilen veriler analiz edilerek çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler, tarih ve coğrafya öğretmenleri, ana ve alt problem cümleleri hakkında fikirlerini ifade ederek mevcut durum ve gerekli olan düzenlemeler hakkında öneriler sundular. Bu çalışmada; sosyal bilgiler ders içeriğinin tarih ve coğrafya alanında konu eksikliğinin bulunduğu, içerik diziliminin yeterli olmadığı, 8. sınıfta coğrafya içerikli bir ders bulunmamasının öğrencilerde coğrafya alanında gerileme yaşanmasına sebep olduğu ve sosyal bilgiler dersinin yerine tarih ve coğrafya derslerinin olması gerektiği çalışmanın en önemli sonuçlarıdır. Bu çalışmanın sosyal bilgiler eğitimi alanında farklı çalışmalara da kaynaklık yapacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler : Sosyal Bilgiler, İçerik, Tarih, Coğrafya, Tarih Bilinci, Coğrafya Bilinci

Sayfa Sayısı : 116

Danışman : Doç. Dr. Necati Tomal

**ASSESSMENT OF SOCIAL STUDIES COURSE CONTENT IN
MIDDLE SCHOOLS IN TERM OF ITS ABILITY TO PREPARE
STUDENTS FOR HISTORY AND GEOGRAPY EDUCATION
FROM TEACHERS' POINT OF VIEW**

MS Thesis

Muhammet Köksal

ONDOKUZ MAYIS UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

July, 2019

ABSTRACT

In this research, the situation of creating an awareness about history and geography with the help of social studies in secondary schools is investigated within the frame of the main problem, which is the preparation of students for the history and geography classes in high schools, by the social studies curriculum of secondary schools. Semi-structured interviews were had with 61 secondary school and high school teachers who were currently on-duty at state schools in 2017-2018 Academic year in the districts of Ilkadim, Canik and Atakum of the city of Samsun. Various conclusions have been reached thanks to these interviews by analysing the data obtained. Social studies, history and geography teachers described their opinions about the main, sub problem sentences, and proposed some suggestions about the current situation and the necessary arrangements. In this study, most important conclusions reached are as the following; the content of social studies lessons lacks of necessary historical and geographical topics, the content order is not enough, the lack of a geography lesson for the 8th grades causes a recession for students in this field and social studies lesson might be replaced by history and geography lessons. It is anticipated that this research will be a resource for various studies in the field of social studies.

Key Words : Social Studies, Content, History, Geography, Historical Awareness, Geographical Awareness

Number of Pages : 116

Advisor : Assoc. Prof. Dr. Necati Tomal

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI	II
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	III
KABUL VE ONAY	IV
TEŞEKKÜRLER.....	VI
ÖZ.....	VII
ABSTRACT	VIII
İÇİNDEKİLER.....	IX
TABLolar LİSTESİ.....	XII
BİRİNCİ BÖLÜM	1
I. GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	1
1.2 Araştırmanın Ana ve Alt Problem Cümleleri.....	6
1.3 Araştırmanın Amacı	7
1.4 Araştırmanın Önemi	7
1.5 Varsayımlar	8
1.6 Sınırlılıklar	8
1.7 Araştırmanın Temel Kavramları	8
İKİNCİ BÖLÜM.....	10
II. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	10
2.1 Sosyal Bilgilerin Önemi	10
2.2 Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgilerin Dünyada Uygulanma Tarihçesi.....	11
2.3 Sosyal Bilimlerin ve Sosyal Bilgilerin Türk Tarihinde ve Türkiye’de Uygulanma Tarihçesi	14
2.4 Farklı Ülkelerde Sosyal Bilgiler Öğretimi	21
2.5 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı	24
2.6 Tarih Öğretimi.....	29
2.7 2017 Tarih Dersi Öğretim Programı.....	30
2.8 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Tarihin Yeri.....	32
2.9 Coğrafya Öğretimi.....	33
2.10 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı.....	34
2.11 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Coğrafyanın Yeri.....	36
2.12 İlgili Araştırmalar.....	37
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	40

III. YÖNTEM	40
3.1 Araştırmanın Modeli	40
3.2 Çalışma Grubu	41
3.3 Veri Toplama Aracı.....	46
3.4 Verilerin Analizi	47
3.5 Araştırmacının Çalışmadaki Rolü	48
3.6 Araştırma Etiğine Yönelik Yapılan Çalışmalar	48
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	50
IV. BULGULAR	50
4.1 Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin Öğrencileri 9. Sınıf Tarih ve Coğrafya Derslerinin Öğretimine Hazırlama Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşleri .50	
4.1.1 Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin 9. Sınıf Tarih Dersinin Öğretimine Öğrencileri Hazırlama Durumuna İlişkin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenlerinin Görüşleri	50
4.1.2 Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin 9. Sınıf Coğrafya Dersinin Öğretimine Öğrencileri Hazırlama Durumuna İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri	55
4.1.3 Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin 9. Sınıf Tarih Dersinin Öğretimine Öğrencileri Hazırlama Durumuna İlişkin Tarih Öğretmenlerinin Görüşleri	59
4.1.4 Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin 9. Sınıf Coğrafya Dersinin Öğretimine Öğrencileri Hazırlama Durumuna İlişkin Coğrafya Öğretmenlerinin Görüşleri	62
4.2 Sosyal Bilgiler Dersi Yerine Ortaokullarda Tarih ve Coğrafya Derslerinin Programlarda Olmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri.....	66
4.2.1 Sosyal Bilgiler Dersi Yerine Ortaokullarda Tarih ve Coğrafya Derslerinin Programlarda Olmasına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri	66
4.2.2 Sosyal Bilgiler Dersi Yerine Ortaokullarda Tarih ve Coğrafya Derslerinin Programlarda Olmasına İlişkin Tarih Öğretmenlerinin Görüşleri	72
4.2.3 Sosyal Bilgiler Dersi Yerine Ortaokullarda Tarih ve Coğrafya Derslerinin Programlarda Olmasına İlişkin Coğrafya Öğretmenlerinin Görüşleri	75
4.3 Sosyal Bilgiler Dersi Sayesinde Tarih ve Coğrafya Bilincinin Oluşması Hakkında Öğretmen Görüşleri	77
4.3.1 Sosyal Bilgiler Dersi Sayesinde Tarih ve Coğrafya Bilincinin Oluşması Hakkında Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri.....	78
4.3.2 Sosyal Bilgiler Dersi Sayesinde Tarih ve Coğrafya Bilincinin Oluşması Hakkında Tarih Öğretmenlerinin Görüşleri.....	81
4.3.3 Sosyal Bilgiler Dersi Sayesinde Tarih ve Coğrafya Bilincinin Oluşması Hakkında Coğrafya Öğretmenlerinin Görüşleri	85

BEŞİNCİ BÖLÜM.....	89
V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	89
5.1 Sonuç ve Tartışma	89
5.1.1 Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin Öğrencileri 9. Sınıf Tarih Dersine Hazırlama Yeterliliğiyle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi	89
5.1.2 Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin Öğrencileri 9. Sınıf Coğrafya Dersine Hazırlama Yeterliliğiyle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi	91
5.1.3 Sosyal Bilgiler Dersi Yerine Tarih ve Coğrafya Derslerinin Getirilmesine Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi	94
5.1.4 Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih ve Coğrafya Bilincinin Oluşması İle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi.....	96
5.2 Öneriler	100
KAYNAKÇA.....	103
EKLER.....	106

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Görüşlerine Başvurulan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenlerinin Kişisel Özellikleri.....	42
Tablo 2: Görüşlerine Başvurulan Tarih Dersi Öğretmenlerinin Kişisel Özellikleri...44	
Tablo 3: Görüşlerine Başvurulan Coğrafya Dersi Öğretmenlerinin Kişisel Özellikleri	45
Tablo 4: Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin 9. Sınıf Tarih Dersinin Öğretimine Öğrencileri Yeterince Hazırlayamamasında Etkili Olan Faktörler	51
Tablo 5: Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin 9. Sınıf Coğrafya Dersinin Öğretimine Öğrencileri Yeterince Hazırlayamamasında Etkili Olan Faktörler	55
Tablo 6: Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin 9. Sınıf Tarih Dersinin Öğretimine Öğrencileri Yeterince Hazırlayamamasında Etkili Olan Faktörler	59
Tablo 7: Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin 9. Sınıf Coğrafya Dersinin Öğretimine Öğrencileri Yeterince Hazırlayamamasında Etkili Olan Faktörler	63
Tablo 8: Sosyal Bilgiler Dersi Yerine Tarih ve Coğrafya Derslerinin Programlarda Olmasını İsteyen Öğretmenlerin Nedenleri.....	67
Tablo 9: Sosyal Bilgiler Dersinin Programlarda Olmasını İsteyen Öğretmenlerin Nedenleri	69
Tablo 10: Sosyal Bilgiler Dersi Yerine Tarih ve Coğrafya Derslerinin Programlarda Olmasını İsteyen Öğretmenlerin Nedenleri.....	72
Tablo 11: Sosyal Bilgiler Dersinin Programlarda Olmasını İsteyen Öğretmenlerin Nedenleri	73
Tablo 12: Sosyal Bilgiler Dersi Yerine Tarih ve Coğrafya Derslerinin Programlarda Olmasını İsteyen Öğretmenlerin Nedenleri.....	75
Tablo 13: Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrencilerde Tarih ve Coğrafya Bilinci Oluşturduğunu Belirten Görüşler	78
Tablo 14: Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrencilerde Tarih ve Coğrafya Bilinci Oluşturmadığını Belirten Görüşler	79
Tablo 15: Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrencilerde Tarih ve Coğrafya Bilinci Oluşturduğunu Belirten Görüşler	82
Tablo 16: Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrencilerde Tarih ve Coğrafya Bilinci Oluşturmadığını Belirten Görüşler	83
Tablo 17: Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrencilerde Tarih ve Coğrafya Bilinci Oluşturduğunu Belirten Görüşler	85
Tablo 18: Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrencilerde Tarih ve Coğrafya Bilinci Oluşturmadığını Belirten Görüşler	87

SİMGELER VE KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
COĞ	Coğrafya Öğretmeni
ED	Editör
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
NCSS	National Council for the Social Studies
SB	Sosyal Bilgiler Öğretmeni
S	Sayfa
SS	Sayfa Sayısı
TAR	Tarih Öğretmeni
YY	Yüz Yıl

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ

1.1 Problem Durumu

Geçmişten miras olarak alınan bugünün dünyasının, en azından aynı şekilde geleceğe teslim edilmesi gerekmektedir. Ancak asıl olan daha fazla gelişmiş ya da gelişmeye açık bir dünyayı teslim etmektir. Bunu sağlamak ise, insanların bir araya gelerek oluşturdukları siyasal örgütler olan devletlerin görevidir.

Devletler ise belirtilen görevi gerçekleştirmek yani geleceğe yatırım yapmak için bünyesinde barınan vatandaşlarının eğitim konusundaki gereksinimlerini karşılayacak tüm tedbirleri almalıdır. Çünkü bu şekilde sorunları tam çözülmüş veya çözüme yoluna girmiş bir dünyaya ulaşılabilir. Bu neticeye de yine eğitimin kazandıracağı sorunların tespiti ve çözüme ulaştırma yeterlilikleri sayesinde varılabilecektir (Özey, 2011).

Bununla beraber eğitim konusunun etkin şekilde gerçekleştirilebilmesi için çok sayıda unsurun ideal seviyede kurgulanması gerekmektedir (Turgut ve Baykul, 2014). Bu unsurları; hedef, içerik, eğitim durumları ve ölçme şeklinde sıralamak mümkündür.

Hedef, eğitime başlanmadan önce eğitim öğretim sürecinin sonunda varılmak istenen noktayı ifade etmektedir. Eğitim öğretim sürecinde öğrencilere sunulan bilgiler ise içeriktir. Eğitim öğretimin nasıl, hangi strateji ve yöntemlerle gerçekleşek olması eğitim öğretim durumları olarak belirtilmektedir. Hedeflenen durumlara hangi seviyede ulaşıldığının tespiti ise ölçme ve değerlendirme olarak açıklanabilecektir.

Bu çalışmanın da konusu olan içerik unsuru, öğretim programında öğrencilerin öğrenmesi için belirtilen bilgi, beceri, kural, kavram ve yaratıcı süreçlerin tamamını kapsayan bir kavramdır (Gözütok, 2007). İçerik de dâhil olmak üzere eğitim konusuna giren her öğenin gelişigüzel ve kendi haline bırakılması ciddi, pahalı ve

geçmişe dönük hataların da telafi edilemeyebileceği bir ortamla karşı karşıya kalınmasına sebebiyet verebilecektir (Gözütok, 2007).

Sosyal bilimlerin öğrenci seviyesine indirgenip öğreniminin gerçekleştirildiği ders olan sosyal bilgiler, içerik alanında bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. İnsanları toplum yapan ve bireyi de bu toplumun bir üyesi olarak hazırlayan sosyal bilgiler dersi, ülke insanların birlik beraberliğinin yanında ülkenin de bir dünya ülkesi olarak uluslararası kulvarda yerini koruması ve geliştirebilmesi için vatandaşlara bilinç aşılama görev edinmiştir. Bundan dolayı sosyal bilgiler dersinin yeterliliğinin tespiti ve olası aksayan yönlerinin düzeltilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada sosyal bilgiler ders içeriğinin öğrencileri 9. sınıf tarih ve coğrafya derslerine hazırlayabilme yeterliliği ana ve alt problem cümleleri doğrultusunda incelenmektedir. Her ne kadar sosyal bilgiler dersi tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, psikoloji gibi farklı disiplinleri bünyesinde barındırıyor olsa da dersin ağırlığı irdelendiğinde tarih ve coğrafya ders konularının baskın ve öğrenilmesi zorunlu unsur olduğu görülmektedir (Ulusoy ve Kamile, 2009). Sosyal bilgiler dersi bu yüzden coğrafya ve tarih konularıyla tarihsel sürecinin her döneminde iç içe olmuştur ve bu şekildeki öğretimine de yaşadığı bazı değişikliklere rağmen devam etmektedir.

Tarih ve coğrafya dersi öğrenimine 9. sınıf itibarıyla başlayan öğrencilerin bu derslerdeki başarısında, ortaokul sürecinde ve ilkokulun son sınıfında gördüğü sosyal bilgiler dersinin etkisi büyüktür. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında ifade edilen ders kazanımlarını olabildiğince yüksek oranda özümsemiş bir öğrencinin tarih ve coğrafya derslerindeki başarısıyla, bu amaçları yeterince özümseyememiş öğrencilerin elde edeceği başarılar aynı seviyede olmayacaktır. Sosyal bilgiler dersinin yetkinliğinin incelendiği ve bu dersin, hedeflenen amaçlar doğrultusunda çocukları geleceğe hazırlayabilme durumunun irdelendiği birçok çalışma mevcuttur.

Alanyazındaki yapılmış çalışmalarda; daha çok iki disiplin bazında (Sosyal bilgiler – coğrafya, sosyal bilgiler – tarih) yapılmış araştırmalardan elde edilen veriler incelendiğinde, ortaöğretime geçen öğrencilerin gerek tarih gerek coğrafya derslerine yeterliliklerinin aslında istenilen seviyede olmadığı sonucu ortaya çıktığı görülmüştür. Mevcut sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile öğrencilerde

tarihimize ve coğrafyamıza yönelik istenilen düzeyde bağlılık oluşturulamadığı ve öğrencilerin bu iki derse karşı ihtiyaç hissetmediği sonuçları ifade edilmektedir. Ayrıca 6. sınıf özelinde sosyal bilgiler öğretim programında coğrafya konu alanındaki kazanımların da yetersiz kaldığı ifade edilen bir diğer sonuç olmuştur.

Geçmişten günümüze sosyal bilgiler, tarih ve coğrafya dersleri hep birbiri ile ilişkili ve birbirinin devamı dersler olarak algılanmış ve düşünülmüştür. Bu derslerin amaçları birçok defa benzerlik göstermiştir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya dersleri ile arasındaki ilişkiyi ortaya koyması açısından aşağıdaki ortak amaçlar verilmeye çalışılmıştır.

2017 yılından itibaren kademeli şekilde uygulanmaya başlanan sosyal bilgiler dersi yeni öğretim programında, özellikle lise tarih ve coğrafya dersiyle ilişkilendirilebilecek amaçlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1. Türkiye Cumhuriyeti için Atatürk ilke ve inkılaplarının önemini farkında olması, bu ilkeler ve diğer demokratik ilkelerin yaşatılması konusunda bilinçli olunması,
2. Türk kültürünün ve tarihinin unsurlarını idrak edip, milli bilincin oluşturulmasında bu unsurların etkili oldukları hissiyatına sahip olunması,
3. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
4. Doğal çevrenin ve kaynakların varlığını sürdürbilmesi ve gelecek nesillerin de faydalanabilmesi için doğal kaynakları hem ideal şekilde kullanma hem de doğal kaynakların devamlılığını sağlama bilincinin kazanılması,
5. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak, yaşamın tüm unsurları arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği fark edebilmeleri maddeleri sıralanabilir (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2017a).

2017 tarihli öğretim programına sahip tarih dersinin de sosyal bilgiler dersi ile çok yakın ilişkiler içinde olduğu aşağıda verilen tarih dersinin genel amaçlarından da anlaşılacaktır;

1. Geçmişten bugüne insanlığın birikimli mirasını kavramaları,

2. İnsanlık/dünya, Türk ve Türkiye (Anadolu) tarihinin farklı dönemlerini anlamak için gereken kavram, olay, olgu, kişi ve kurum bilgilerini kazanmaları,
3. Türk, İslam ve Türkiye tarihinde rol oynamış önde gelen siyasi ve sosyal teşekküller ile önemli şahsiyetleri tanımaları,
4. İnsanlık tarihi bağlamında Türk milletinin ve Türk kültürünün geçmişten bugüne serüvenini takip etmeleri ve anlamaları,
5. Tarihî bir olay veya olgunun yerel, ulusal ve uluslararası boyut ve etkileşimleri olduğu konusunda farkındalık oluşturmaları,
6. Millî kimlik ve aidiyet duygularını geliştirerek Türkiye'nin küreselleşen dünya içindeki yerini ve rolünü kavramaları,
7. Belirli bir tarihî olay veya olgunun farklı bakış açıları veya tarih görüşleri doğrultusunda çeşitli biçimlerde değerlendirilip yorumlanabileceği konusunda farkındalık oluşturmaları ve bu farklı anlayışlara saygı duymaları,
8. Toplumsal birlik ve dayanışmanın sağlanması ve sürdürülmesinin yanı sıra millî kimliğin oluşmasında ortak tarihin rolünü kavrayarak kültürel ve tarihî mirasa sahip çıkan bireyler olarak yetişmeleri maddeleri tarih dersinin amaçları arasında sosyal bilgiler dersinin amaçlarına yaklaşanlar olarak sıralanabilir (MEB, 2017b).

Yine aynı tarihte yayınlanan ve kademeli olarak uygulanmaya başlanan coğrafya dersi öğretim programının amaçları arasında sosyal bilgiler dersinin genel amaç ve nitelikleriyle örtüşen maddeleri sıralayacak olursak;

1. İnsan-doğa ilişkisini baz alarak coğrafi sorgulama yeterliliği elde etmesi,
2. Kâinatın temel dinamikleriyle yaşamın temel dinamiklerini birlikte düşünebilmesi,
3. Doğal ve beşeri faktörlerin süreçlerini çözümlemesi,
4. Yakından uzağa ilkesi uyarınca dünyayı anlama ve benimseme fikirlerinin kendi bünyesinde gelişmesi,
5. Yaşamda var olan sistemlerdeki kendi sorumluluklarının farkına varması,
6. Doğal ve beşerî kaynakların kullanımında “tasarruf bilinci” geliştirmesi,
7. Doğal dengenin korunması ve bu dengenin gelişmesi fikrinin benimsenmesi,
8. Doğal afetler ve çevre sorunlarını anlama, tedbirler alma ve çözümler üretme konusunda faaliyetlerde bulunması,

9. Yerel ve dünya genelinde var olan örgütlerin uluslararası ilişkilerde sahip olduğu ağırlığın fark edilmesi,
10. Coğrafi bilgilere sahip olmanın “vatan bilinci” kazanılmasındaki önemini kavraması,
11. Haritanın önemi ve bilgi sahibi yapma konusundaki etkisinin fark edilmesi,
12. Türkiye’nin yerel ve küresel düzeydeki etkileşimlerinde sahip olduğu ilkelerin farkında olunması ve yakın uzak devletlerle bu ilkeler baz alınarak kurulan ilişkiler hakkında bilgi sahibi olunması maddeleri karşımıza çıkmaktadır (MEB, 2017c).

Coğrafya dersinin amaçları incelendiğinde sosyal bilgiler dersinin nitelikleriyle örtüşen bölümlerinin oldukça fazla olduğu göze çarpmaktadır.

Bu tartışmanın sosyal bilgiler dersi üzerinden sürmesinin nedeni, günümüzde ortaöğretim sürecindeki coğrafya ve tarih derslerine hazırlama işleminin ortaokulda daha çok sosyal bilgiler dersi üzerinden gerçekleşmesidir. Öğretiminin yapıldığı her sınıf seviyesinde, tarih ve coğrafya alanlarında öğrencileri hazırlamada sosyal bilgiler dersinin içeriğinin değişen koşullara uyumlu olması ve bu amaca ulaşma oranının da daima yüksek olması gerekmektedir. Çünkü sosyal bilgiler dersinin bu gereksinime yeterli cevabı veremediği alanyazında belirtilen araştırmalarda da görülmektedir.

Tarihsel sürecinde de ifade edildiği üzere sosyal bilgiler dersi, Türkiye’ de algılandığının aksine Amerika Birleşik Devletleri’nde kendine has bir alan ve programıyla ortaya çıkmıştır. ABD’ de ortaya çıkmasının nedenleri irdelendiğinde karşımıza, farklı kıtalardan göç edip gelen toplulukların ortak bir coğrafyada yaşatılabilmesini sağlamak çıkmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin var olma nedenleri de diyebileceğimiz bu etmenleri Türkiye formlarında incelendiğinde, sosyal bilgiler dersinin uygulanıp uygulanmamasıyla ilgili pek çok şey söylenebilir.

Bu çalışmada odaklanılan hususlardan bir tanesi de sosyal bilgiler dersinin değiştirilmesi ya da coğrafya ve tarih alanlarındaki ağırlığının artırılıp artırılmama gerekliliğinin incelenmesidir. Sosyal bilgiler dersinin mevcut durumu sorgulanarak bir değişikliğe gidilip gidilmemesi hassasiyetle üzerinde durulması gereken bir konudur. Çünkü literatür incelemelerinde de karşımıza çıktığı üzere, sosyal bilgiler

öğretiminin yapıldığı ülkeler olduğu gibi bu derse programlarında yer vermeyen ülkelerin olduğu da görülmektedir (EK-1). Yine Türkiye’ de genel manada anlaşıldığı şekliyle, tarih ve coğrafya konuları ağırlıklı olmak üzere öğretimi süren sosyal bilgiler dersine başka ülkelerde de karşılaşıldığı gibi tarih ve coğrafyaya daha az odaklanıp, salt “vatandaşlık bilinci oluşturma” hassasiyetinde faaliyetini sürdüren sosyal bilgiler dersiyle de karşılaşmak mümkündür (EK-1).

Ayrıca, ülkemizin eğitim ve öğretim tarihinde önceden görüldüğü gibi; sosyal bilgiler dersinin yerine tarih ve coğrafya derslerinin olması yeniden araştırılmaya muhtaç bir konudur. Bu konu da çalışmanın ana başlıklarındandır.

1.2 Araştırmanın Ana ve Alt Problem Cümleleri

Bu çalışmada yanıt almak üzere odaklanılan ana ve alt problem cümleleri sırasıyla aşağıda gösterilmiştir:

Araştırmanın ana problem cümlesi;

“Ortaokul sosyal bilgiler dersinin içeriği öğrencileri 9. sınıf coğrafya ve tarih derslerine hazırlamada yeterli midir?”

Araştırmanın alt problem cümleleri ise;

1- Sosyal bilgiler ders içeriği öğrencileri 9. sınıf tarih dersine hazırlamada yeterli midir?

2- Sosyal bilgiler ders içeriği öğrencileri 9. sınıf coğrafya dersine hazırlamada yeterli midir?

3- Sosyal bilgiler dersi, 1997 öncesinde olduğu gibi milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık dersleri şeklinde okutulmalı mıdır?

4- Sosyal bilgiler ders içeriği tarih ve coğrafya bilinci kazandırmada yeterli midir?

Araştırma; ana problem cümlesi ışığında alt problem cümlelerinin içerdiği sorgulamaları netleştirme adına gerçekleştirilecektir.

1.3 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı; ortaokul 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf tarih ve coğrafya derslerine hazırlıkta yeterli olup olmadığını tespit etmektir.

Temel amaç doğrultusunda belirlenen alt amaçlar ise aşağıda belirtilmiştir:

1. Sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf tarih dersi öğretimine hazırlama yeterliliğini tespit etmek.
2. Sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf coğrafya öğretimine hazırlama yeterliliğini tespit etmek.
3. Sosyal bilgiler dersinin, milli tarih ve milli coğrafya derslerine benzer şekilde değiştirilmesi ya da bugünkü haliyle varlığını sürdürmesi konusundaki görüşleri tespit etmek.
4. Sosyal bilgiler ders içeriğinin tarih ve coğrafya bilincini kazandırma durumuyla ilgili görüşleri tespit etmek.

Bu amaçlar doğrultusunda; Samsun ili ve ilçelerinde tespit edilen ortaokul ve liselerde görev yapan sosyal bilgiler, tarih ve coğrafya derslerinin öğretmenleriyle görüşmeler yapılmıştır.

Elde edilen veriler araştırma amacına bağlı olarak değerlendirilmiş, eğitim ve öğretim uygulamalarında yaşanan aksaklıklara yönelik çözüm önerileri de çalışmaya katılım gösteren gönüllülerin görüşleri esas alınarak oluşturulmuştur.

1.4 Araştırmanın Önemi

İlköğretim ikinci kademe dersi olan sosyal bilgiler dersi, ortaöğretime geçildiğinde artık yerini tarih ve coğrafya derslerine bırakmaktadır. Bu çalışmada; ortaokul sosyal bilgiler dersinin ortaöğretim tarih ve coğrafya derslerine hazırlama yeterliliği, sosyal bilgiler, tarih ve coğrafya dersi öğretmenlerinin görüşleriyle incelenmiştir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlarla, sosyal bilgiler ile tarih ve coğrafya dersleri arasındaki içerik uyum durumu, öğretmenlerin cevaplarından belirlenmeye çalışılmıştır. Olası aksaklıklara yönelik çözüm önerileri de alınan görüşlere uygun olarak belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca sosyal bilgiler dersinin yeterliliği de sorgulanmış, tarih ve coğrafya içeriklerinin öğretiminde ders olarak ne kadar yeterli

olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Öğrencilerde tarih ve coğrafya bilincinin oluşup oluşmadığına yönelik verilere ğretmen cevaplarından ulaşılmaya çalışılmıştır.

Elde edilen verilerden, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin geleceği hakkındaki görüşlerine ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler dersinin mevcut halini koruması ya da milli tarih ve milli coğrafya benzeri bir düzene geçilmesi konusu, elde edilen görüşler neticesinde belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen verilerin düzenleme ve iyileştirmelere kaynaklık etmesinin yanında, bu alanda daha çok araştırmanın yapılmasına da vesile olacağı düşünülmektedir.

1.5 Varsayımlar

Bu araştırma aşağıdaki varsayımlardan hareket etmektedir:

- Araştırmada kullanılan yöntem ve veri toplama araçları geçerli ve güvenilirdir.
- Araştırma için yeterli katılım sağlanmıştır.
- Katılımcıların görüşleri teze yeteri kadar yansıtılmıştır.
- Araştırmaya katılan katılımcılar yeterli bilgi ve tecrübeye sahiptir.
- Katılımcılar, görüşme sorularına içtenlikle yanıtlar vermiştir.

1.6 Sınırlılıklar

1. Bu araştırma 2017-2018 eğitim ğretim yılında Samsun ili İlkadım, Atakum ve Canik ilçelerinde görev yapan ortaokul 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersine ve 9. sınıf tarih ve coğrafya derslerine giren öğretmenlerin görüşleriyle sınırlıdır.
2. Bu araştırma veri toplama aracı olarak yüz yüze görüşme ile sınırlıdır.

1.7 Araştırmanın Temel Kavramları

Eğitim: Bireylerde yeni davranış oluşması, olumsuz davranışların düzeltilmesi ve istenmeyen davranışların da silinmesi gibi istenilen değişiklerin meydana gelmesini amaçlayan sisteme eğitim denir (Turgut ve Baykul, 2014).

Öğretim: rgtl, sistemli ve düzenli olacak şekilde genellikle bir kurum bünyesinde öğretmenler tarafından, amaç doğrultusunda araç ve gereçler kullanarak yapılan, öğrencilere bilgi aktarma ve öğretilmesi işlemlerinin tümüne verilen isimdir (Akyüz, 2007).

Sosyal Bilgiler: Kişinin toplum kültürünü içselleştirmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlerin dalları ile yurttaşlık konularını içeren; insanın beşeri ve fiziki çevresiyle ilişkilerini geçmişten geleceğe bir bütün olarak inceleyen, disiplinler arası nitelikte oluşturulmuş ders müfredatıdır (Bilgili, 2016).

Tarih Öğretimi: İnsana ait değerlere saygılı, hak ve sorumluluklarını bilen ve buna uygun davranan, geçmiş ile gelecek arasında köprüler kurup araştırma yapabilme yeteneklerine sahip nesiller yetiştiren disiplindir (Yıldız, 2002).

Coğrafya Öğretimi: Coğrafi bilginin nasıl oluştuğunu bilen ve coğrafi bilginin ortaya çıkmasını kavramış bireyler yetiştiren disiplindir (Öztürk, 2008).

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Sosyal Bilgilerin Önemi

Eğitim ve öğretim kurumları, içinde bulunduğumuz 21. asırda kaynaklarını yetkin ve toplumsal değerlere sahip çıkan öğrenciler yetiştirmeye ayırmaktadır. Yetkin ve toplumsal değerlere sahip çıkan bu vatandaşları yetiştirme işi daha ziyade eğitim öğretim sürecinin ilköğretim seviyesinde, 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda öğretimi olan sosyal bilgiler dersine düşmektedir (Kılıçoğlu, 2014). Çünkü sosyal bilgiler dersi müfredatının başlıca amacı, sorumluluklarını bilen ve günlük yaşamında karşılaştığı problemlerle baş edebilen insanlar yetiştirmektir (Bilgili, 2016). Başka bir kaynakta sosyal bilgiler dersi için; insanın hayatı boyunca karşısına çıkacak olan problemlerle nasıl baş edeceğini, bu problemleri nasıl çözümleneceğini öğreten, gerek vatandaşlıktan gerek topluluk insanı olmaktan kaynaklı sorumluluklarını öğreten bir ders olduğu ifade edilmiştir (Koçyiğit, 2002).

Sosyal bilgiler dersinin literatürde bir çok tanımıyla karşılaşılsa da bunların odaklandığı temel noktalar benzerlik göstermektedir. Bir tanımına göre; durağanlıktan uzak ülke ve dünya şartları karşısında gelişigüzel davranışlar geliştirmek yerine bilgi temelinden hareketle karşılaştığı problemleri çözme konusunda istekli, bu davranışları sergileyen bilinçli vatandaşlar yetiştirme amacıyla hareket eden ve bunları gerçekleştirirken sosyal ve beşeri bilimlerin yöntem ve tekniklerini uygulayan öğretim programı olarak ifade edilmektedir (Öztürk, 2006).

Ülkeler, yetkin bireyler ve etkin vatandaşlar yetiştirmeye çalışırken, eğitim-öğretim sürecinde farklı derslerden faydalanmaya çalışsa da sosyal bilgiler dersinin uygulandığı ülkelerde, bu görevin baskın olarak bu ders tarafından gerçekleştirilmeye çalışıldığı söylenebilir. Bu amacı en uygun karşılayan ve bu amaç doğrultusunda en geniş hareket alanına sahip olan disiplin sosyal bilgilerdir (Öztürk, 2011).

Sosyal Bilgiler dersinin öğretimiyle öğrenciler, içinde buldukları ve aynı zamanda temsil ettikleri kültürün içeriğini tanımakla beraber bu kültürü yaşatmaya hevesli olur. Bununla birlikte dünyadaki farklı kültürleri ve bu kültürlere hoşgörü göstermeyi de öğrenir. Tüm bunların yanında mensubu olduğu ülkenin kanunlarında da ifade edilen vatandaşlık sorumluluklarını öğrenerek her hal ve şartta bu sorumluluklarının gereğini yerine getiren bireyler yetiştirilmeye çalışılır (Koçyiğit, 2002). Ayrıca kişinin yaşadığı toplumla uyumlu ve mutlu olabilmesi, kültürün dün ve bugününü bilip geleceğe aktarmaya niyetli olması, geçmiş unsurlarıyla günümüzü karşılaştırma, kültürel değerleriyle uyumlu bir hayat sürmekten dolayı da kendiyi onur duyma duygusu da yine sosyal bilgiler dersinin uygulanmasıyla elde edilecektir (Koçyiğit, 2002).

Ülkemiz eğitim-öğretim tarihinin farklı dönemlerinde farklı isimlerle anılmakla beraber kısa sayılamayacak bir süre boyunca sosyal bilgiler dersinin, adına has olarak hazırlanmış öğretim programlarıyla 1998’ den itibaren kesintisiz olarak öğretimi sağlanmaktadır.

2.2 Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgilerin Dünyada Uygulanma Tarihi

Sosyal bilgiler eğitiminin dünya tarihinde nerede ve ne zaman başladığını kesin olarak ifade etmek oldukça güçtür. Bu konuyu açıklığa kavuştururken sosyal bilgilerin temel nitelik ve özelliklerinin tarihsel derinliğine inmek gerekir ki bu da insanlık tarihiyle örtüşmektedir denebilir (Tay, 2015). Çünkü sosyal bilgileri de kapsayan bir alan olan sosyal bilimler; sosyal bilgilerin temelini teşkil etmektedir. Sosyal bilgiler kavramına ancak 20. yy’ da rastlanabileceken sosyal bilimler bünyesinde değerlendirilen her disiplin, tarihin neredeyse her devrinde araştırmacıların karşısına çıkmaktadır. Bu yüzden sosyal bilgilerin kökeninden bahsedildiğinde aslında daha geniş bir kapsamda sosyal bilimlerden bahsedilmektedir.

Geçmiş dönemlerde sosyal bilgilerin izlerini araştırdığımızda, karşımıza çıkan ilk örneklerin eski çağ toplumlarında olduğunu görmekteyiz. Sosyal bilimler çeşitli alanlarının eğitimi olarak görülen bu izler; tarih alanında Çin, İsrail ve Roma’da, yurttaşlık alanında İsrail’de ve coğrafya ve hukuk alanlarında Roma’da karşımıza çıkmaktadır (Tay, 2015). Sosyal bilgiler ders içeriğinde bulunan konularla ilgili

tarihteki önemli kişiler, yine çeşitli uygarlıklar bünyesinde ifade edilebilir. Tarih alanında eğitmenlik yapan isimlerin; Eski Yunan medeniyetinde Herodotes, Thukydides, Aristo, Eflatun, Çin’de Sima Qian ve Arap âleminde Taberi olduğu tarihsel kayıtlarda karşımıza çıkmaktadır (Bilgili, 2016).

Yine dünya tarihi açısından incelediğinde sosyal bilimlerle ilgili hususları İslam dünyasında da görebilmekteyiz. Ortaçağ olarak da belirtilen 476-1453 tarihleri arasında Müslüman alimler sosyal bilimlerin; tarih, coğrafya, sosyoloji ve felsefe alanlarında eserlere imza atmışlardır. Tarih alanında El-Taberi, İbn Haldun; coğrafya alanında Biruni, El-İdrisi; sosyoloji alanında İbn Haldun ve felsefe alanında Gazali ve İbn Rüşd gibi ilim adamlarının kendi alanlarında önemli eserler verdikleri görülmektedir (Altun, 2009).

Türk tarihinde İslami geleneğin ürünü olan medreselerde, sosyal bilgiler içeren konuların öğretimi gerçekleştirilmiştir. Örneklendirmeler yapılacak olursa, Bağdat Nizamiye Medresesinde Gazali’nin eğitim verdiği bilinmektedir. Yine Osmanlı Devleti’nde İbn Kemal adlı ünlü tarihçinin “Tevarih-i Âli Osman” adlı eseri tarih alanında bilinen en ünlü eserlerden biri sayılmakta, dolayısıyla sosyal bilgiler ile ilişkilendirilebilmektedir (Bilgili, 2016).

Sosyal bilgiler dersinde yer alan disiplinlerin eğitime yönelik tarihsel süreç takip edildiğinde, Avrupa’nın geçmişinde bu nitelikte eğitim verildiği görülmektedir.

1200’lü yıllarda kurulmaya başlanmış ve günümüzde dahi oldukça üstün eğitim verdiği bilinen Paris, Bologna, Oxford gibi eğitim kurumlarında da sosyal bilgiler niteliği gösteren eğitime rastlanmaktadır (Bilgili, 2016).

Sosyal bilgiler, kendi adını da taşıyan bir ders olarak 1916 yılında ABD’de ortaya çıkmış olduğu ifade edilse de bu derse karşı bir gereksinim hissedilmesini sağlayan, en azından “sosyal bilgiler” temel niteliklerine sahip olup farklı isimlerle anılan bir ders olarak okutulmasını sağlayan dört durum ifade edilebilir. İlki, 1700’lü yıllarda eğitim bilimi alanında yaşanmış gelişmeler ve yeniliklerdir. İkincisi sanayi inkılabının yaşanmış olmasıdır. Sanayi inkılabı yalnızca üretimin hızlanmasını sağlamamış, toplumsal, siyasal ve sosyal birçok olayın da ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Zaten sosyal bilgilerin ABD’de ortaya çıkışı da bu etkilerin ABD’ye

sıçramasıyla yaşanmıştır denilebilir. Üçüncüsü, Fransız ihtilali ile ortaya çıkan düşünce akımları başta çok uluslu devlet ve imparatorluklar olmak üzere çok sayıda devleti etkisi altına almış ve yeni düzenlerin oluşması noktasında hareketlilik oluşturmuştur. Dördüncü ve son gelişme ise insan ve toplumu her yönüyle anlamlandırmaya çalışan sosyal bilimler alanlarında yaşanmış çok sayıda gelişmeler ve yeniliklerdir. Söz konusu edilen bu dört gelişme, devletlerin eğitim üzerine daha çok karar almasını ve eğitim hizmetlerinin yaygınlaşması için çalışmalar yapmasını sağlamıştır. Yukarıda ifade edilen gelişmelerden, “sosyal bilgilerin” ortaya çıkmasını hızlandıran en önemli gelişme, şüphesiz sosyal bilimler alanlarında yaşanan gelişmelerdir. Bu alanlarda yaşanan gelişmeler ışığında insanlık literatüründe kültür, eğitim, birey, toplum, insan hakları, demokrasi ve devlet gibi terimler daha fazla yer edinmiş ve eğitim konusunda çok farklı yöntem ve teknikler ortaya atılmıştır. Tüm bu gelişmelerin toplum hayatına yansıtılabilmesi için çok sayıda yeni ders ve içerik ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Böylece eğitim-öğretim kurumlarında yeni durumu karşılayacak birçok yeni uygulamanın arasında sosyal bilgiler de kendini göstermeye başlamıştır (Aslan, 2016).

Dünya tarihinde yaşanan bu ve benzeri gelişmelerin yansımaları tüm dünyada görünmüş olsa da “sosyal bilgiler” kavramı olarak Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkmıştır. Amerika topraklarına başta Avrupa kıtası olmak üzere dünyanın diğer yerlerinden de gerçekleşen göçler sayesinde ABD’de tam anlamıyla çok uluslu-çok kültürlü bir toplum kendini göstermiştir. 1800’lü yıllarda ABD toplumunu idare eden yöneticiler, birlik duygusunun doğması ve ortak alanları paylaşma yönelimlerinin gelişmesi, yani “Amerikalı” insan tipinin ortaya çıkması amacıyla eğitim alanında bazı faaliyetlere girişilmesi gerekliliğini keşfetmişlerdir. Bu amaçla 1892 tarihinde “Ulusal Eğitim Konseyi” oluşturularak çalışmalarına başlamıştır. Bu konseyin çabaları ile tarih ve coğrafya alanlarını da kullanan ve Amerika vatandaşlığının elde edilmesini hedefleyen içerik oluşturulmuştur (Bilgili, 2016).

1916 yılında ders adı olarak ortaya çıkan ve çeşitli değişimlerle günümüzde de varlığını sürdüren sosyal bilgiler mevcut etkinliğini korumaktadır (Bilgili, 2016).

Dünya tarihinde “Sosyal Bilgiler” eğitimi alanında bir diğer gelişme yine ABD’de ortaya çıkmıştır. 1921 tarihinde ülkedeki tüm sosyal bilgiler dersi öğretmenleri

birleşip, Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi'ni (National Council for the Social Studies, NCSS) kurmuşlardır. Faaliyet alanını her dönem daha da artıran bu konsey, günümüzde ABD'de sosyal bilgiler alanında her türlü akademik ve yönetsel karar alan en etkili kuruluştur (Aslan, 2016).

Daha sonraki dönemlerde dünyada yaşanan olaylara bağlı olarak sosyal bilgiler program ve içeriklerinde çeşitli konuların vurguları artırılmıştır. Örneğin II. Dünya Savaşı'yla beraber kahramanlık temaları, sosyal bilgiler içeriğinde yoğunlaşırken, soğuk savaş dönemlerinde komünizm aleyhtarı içerikler yoğunluk kazanmıştır (Bilgili, 2016).

Sosyal bilgiler en büyük değişimini 1970'li yıllarda görmüştür. Bu dönemde gerçekleşmiş sosyal, siyasi ve eğitsel alanlardaki gelişmeler; sosyal bilgiler programlarında tarih ve coğrafya konularının azaltılmasına ve sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve psikoloji gibi sosyal bilimlerin diğer dallarının konu yoğunluğunun artırılmasına sebebiyet vermiştir.

Bunlarla beraber öğretimin yönetsel yönüyle, öğrencinin aktifliğini sağlayan araştırma yöntemi ve aktif öğretim yöntemi benimsenmiştir. Ancak istenilen sonuçların kısa vadede elde edilememesi nedeniyle bu yöntemler zaman zaman terk edilmiş, klasik öğrenme yöntemleri uygulanmaya devam edilmiştir. Günümüzde sosyal bilgiler dersi dünyanın birçok ülkesinde bir takım farklılıklar olmakla birlikte uygulanmaya devam etmektedir (Bilgili, 2016).

2.3 Sosyal Bilimlerin ve Sosyal Bilgilerin Türk Tarihinde ve Türkiye'de Uygulanma Tarihçesi

Türkiye'de sosyal bilgilerin tarihi dediğimizde başlangıç tarihini belirlemek noktasında bir karmaşa karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'deki Türk eğitim tarihini incelemek için Anadolu'ya Türklerin ilk gelişine kadar geri gitmek gerekirken, Türk eğitim tarihi dediğimizde tarihte karşımıza çıkan ilk Türk topluluklarından da bahsetmek gerekir. Çünkü Türk eğitim tarihinin ilk Türk topluluklarıyla başladığı kabul edilmektedir (Akyüz, 2007).

Tarihin akışı içerisinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına ve ilkokullarında coğrafya, tarih ve yurt bilgisi isimlerini taşıyan, sosyal bilgiler dersinin konu

bütünlüğüne giren içerikleri barındırmış derslerin örgün eğitim sisteminde bulunmasına kadar, bu konuların öğretimi çeşitli şekillerde sürmüştür. Osmanlı Devleti, Selçuklu Devleti ve daha önceki devletlerde sosyal bilgiler dersinin içerik ve amaçlarıyla örtüşen konular, toplumu oluşturan insanlara örgün ve yaygın eğitim düzeninde aktarılmıştır (Deveci, 2015). Sosyal bilgiler isimli bir ders kendine ait bir öğretim programıyla beraber tam anlamıyla 1968 tarihinde ülkemizin okullarında varlığını göstermeye başlamış olsa da gerek klasik gerekse modern dönemde, kendi dönemlerinin eğitim ve toplum anlayışlarını ve klasik ve modern eğitim kurumlarının yaklaşım farklılıklarını da barındırarak kendini ifade etmiştir (Aslan, 2016).

İslamiyet'in kabulü öncesine denk gelen dönemdeki Türk devletlerinde, eğitimin temel özelliklerinin ifade edildiği kaynaklarda, "çocukların ve gençlerin eğitilip toplumsallaştırılmasında toplumun töresinin önemli bir rol oynaması" (Akyüz, 2007, s. 5), tespitinin günümüzde daha net kavramlarla ifade edebildiğimiz sosyal bilgiler dersinin temel amaçlarıyla da örtüştüğünü bize göstermektedir.

İslamiyet öncesi Türk tarihi dediğimizde ifade edilen Hunlar, Köktürkler ve Uygurlar gibi Türk devletlerinin eğitim özellikleri incelendiğinde, insanların düstur edindiği temel ilkelerin cömertlik, bilgelik, iyilik, cesaret ve büyüklere saygı şeklinde ifade edilebileceği görülmektedir (Akyüz, 2007). Söz konusu değerlerin günümüz sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında üzerinde hassasiyetle durulan "değerler eğitimi" ile ilintili olduğu ve bu değerlerin öğrencilerin temel yaşam beceri arasında yer alması için çalışıldığı ifade edilebilir (Deveci, 2015).

İslamiyet'in kabulü ile beraber göçebeliği terk edip yerleşik düzene yönelmeleriyle Türk eğitim sisteminde, medrese isimli örgütlenmiş eğitim kurumları ülkelerin her yanında görülmeye başlanmıştır. Ülke yöneticileri gerek eğitim öğretime ve gerekse bununla ilişkili olduğu şüphe götürmeyen bilime daha fazla önem vermişlerdir. Bu dönemde çalıştıkları alanlarda dünya tarihinde önemli yer edinmiş Farabi ve İbni Sina gibi isimler yetişmiştir. Bu önemli şahsiyetlerin eğitim ve öğretim konulu görüşleri incelendiğinde günümüz sosyal bilgiler dersinin konu bütünlüğü içerisinde yer edinecek unsurlar göze çarpmaktadır (Deveci, 2015). Öncelikle Farabi üzerinde yoğunlaşılıp onun eğitim konusundaki görüşlerini incelediğimizde, karşımıza eğitimin amacının bireyi mutluluğa ulaştırmak ve topluma faydalı bir insan haline getirmek

düşüncesi karşımıza çıkmaktadır (Akyüz, 2007). Ayrıca Farabi'nin görüşleri arasında yer alan karar verme becerisi ve sorumluluk değerleri ile İbni Sina'nın tanımlamasını yaptığı ahlak eğitimi, günümüz sosyal bilgiler ders içeriğinde yer alan değerler eğitimi bünyesindeki konulara denk gelmektedir (Deveci, 2015).

Selçuklular dönemine baktığımızda karşımıza çıkan eğitim kurumlarından Nizamiye Medreselerinde, İslam tarihi şeklinde tarih dersinin okutulduğu görülecektir (Bilgili, 2016). Tarih dersiyle beraber, daha sonra öğretimden kaldırılacak felsefe dersinin bir dönem öğretiminin yapılması, sosyal bilimler ve dolayısıyla sosyal bilgilerle ilgili olduğu gerçeğini bize gösterecektir (Deveci, 2015).

Osmanlı klasik dönemi eğitim kurumlarında sosyal bilgiler dersi kapsamında değerlendirilecek eğitim amaçları olarak; geleneksel, dini ve toplumsal değerlerin insanlara benimsetilmesi ve nesillerde sürekliliğinin sağlanması ile ülke bünyesinde varlığını gösteren idari otoriteye bağlılığın pekiştirilmesini söylemek mümkündür (Aslan, 2016).

Osmanlı Devleti'nde çok kültürlü bir toplum yapısı görüldüğünden, Osmanlı halklarının değerleri merkeze alması ve toplumsal yapının perçinleşmesi amacıyla medreselerde, günümüz sosyal bilgiler dersi öğretim programında görülen değerler eğitimi ön plana alınmıştır (Deveci, 2015). Fatih Sultan Mehmet zamanında açılmış Sahn-ı Semaniye ve Kanuni Sultan Süleyman zamanında açılmış Süleymaniye medreselerinde tarih ve coğrafya dersleri bünyesinde değerlendirilecek derslerin okutulduğu görülmektedir (Bilgili, 2016).

Geleneksel eğitim veren kurumlar kapsamında değerlendirilebilecek sıbyan okullarının genelinde ise öncelikli ve tek ders niteliğinde Kur'an-ı Kerim eğitimi verilmesi dolayısıyla bu okullardaki eğitim-öğretimde, sosyal bilgiler dersi niteliğinde bir eğitim-öğretimin varlığından söz edilemeyecektir (Deveci, 2015).

Sosyal bilgiler kapsamında yer alan derslerin Osmanlı'daki öğretimi, dönemin birçok Avrupa ülkesindeki modern okul örneklerinin Osmanlı'da da görülmeye başlamasıyla tarih, coğrafya ve vatandaşlık gibi dersler olarak Osmanlı Devleti'ndeki ilk ve orta düzey okullarda da görülmeye başlamıştır (Aslan, 2016). Osmanlı yenileşme döneminde ilkokulların devamı niteliği gösteren ilk rüştiyelerin

programlarında görülen ahlak konularının, sosyal bilgiler dersinin konu alanında değerlendirilmesi mümkündür. Yine bu dönemde faaliyetine başlamış olan Mühendishane-i Berri Hümayun okulunun programında coğrafya ve tarih-i harb derslerinin görülmesi sosyal bilgilerle ilişkilendirebileceğimiz bir durumdur (Deveci, 2015).

1839 yılında başladığı ifade edilen Tanzimat Döneminde, sosyal bilgiler ders içeriğini barındıran derslerin okullarda okutulmasıyla hedeflenen husus, devletin istediği ve devletin kural ve kaidelerine bağlılık gösteren insan tipinin yetişmesini sağlamaktır (Deveci, 2015). Bu dönemde faaliyet gösteren Mekteb-i Maarif-i Adliye ve Mekteb-i Ulum-u Edebiyye adlı okullarda coğrafya ve tarih dersleriyle karşılaşmaktadır. Coğrafya dersi tam bir ders olarak ve öğretim amacı güdülerek okutulmasına karşın tarih dersi henüz bir ders niteliği taşımayıp, öğrencileri dinlendirmek ve keyifli vakit geçirmelerini sağlamak için boş vakit etkinliği olarak değerlendirilmiştir (Aslan, 2016). Tanzimat döneminde yeni faaliyet göstermeye başlayan Darülmüallimin adlı eğitim kurumlarında tarih ve coğrafya dersleri karşımıza çıkmaktadır (Deveci, 2015).

Osmanlı Devleti eğitim kurumlarından Mühendishaneler ile Mekteb-i Tıbbiye okullarının öğretim programlarında, sosyal bilgiler nitelikli dersler olarak tarih ve coğrafya dersleri, öğrencilere üst seviye zihinsel kabiliyet kazandırabilmek amacıyla analiz, sentez ve yorum yapabilme seviyelerinde öğretilmiştir (Aslan, 2016).

1869 tarihinde yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde, Osmanlı eğitim kurumlarından olan sıbyan mekteplerinde, muhtasar tarih-i osman ve muhtasar coğrafya derslerinin öğretimi kararlaştırılmıştır. Aynı tarihli nizamname uyarınca idadilerde de tarih-i umumi ve coğrafya derslerinin öğretimi yönünde karar verilmiştir (Bilgili, 2016). Kız ve erkekler için ayrı ayrı açılmış kız ve erkek rüştiyelerinin programları incelendiğinde, çeşitli isimlerde tarih ve coğrafya dersleri karşımıza çıkmaktadır (Aslan, 2016). Programlarda yer alan tarih ve coğrafya derslerinin sosyal bilgiler dersinin niteliklerine hizmet ettiği söylenebilir olsa da sosyal bilgiler dersinin günümüzdeki temel niteliklerinden olan “vatandaşlık bilinci” kazandırma işlevini yerine getirmede herhangi bir etkisinin o dönemde bulunmadığı söylenebilir (Aslan, 2016). Söz konusu Maarif-i Umumiye Nizamnamesinin sosyal

bilgiler açısından asıl önemli olan noktası ise; sosyal bilgiler ders içeriğinden olan tarih ve coğrafya derslerinin öğretiminin bu nizamnameyle beraber Osmanlı'nın tüm eğitim kurumlarında süreklilik elde etmiş olmasıdır (Aslan, 2016).

Sultan II. Abdülhamit devrinde iptidaiye adlı okullarda, tarih ve coğrafya derslerinin varlığı karşımıza çıkmaktadır. 1892 tarihli talimatla, mülahhas tarih-i osmani ve muhtasar coğrafya-yı osmanlı iptidaiyelerde okutulmaya başlanmıştır. Yine 1898-1899 tarihli Maarif Salnamesinde de tarih ve coğrafya derslerinin okutulmasından bahsedilmektedir (Bilgili, 2016).

II. Meşrutiyet Devrine göz attığımızda, bu devrin olay ve olgularının neticesinde eğitim ve öğretim anlayışında değişiklikler yaşandığı görülmektedir. Bu dönemde yaşanan Balkan Savaşlarının ortaya çıkardığı gereklilikler neticesinde Osmanlılık fikir akımı terk edilmiş ve “yeni bir nesil yetiştirme” idealine yönelinmiştir. Bu çerçevede gerçekleşen eğitim-öğretim faaliyetlerinde; sosyal bilgiler dersinin temel niteliklerini bize net olarak gösterecek şekilde, geleneksel değerlerin eğitiminden ziyade insanların, vatandaş ve toplum üyesi bir birey olarak değerlendirildiği bir sistem karşımıza çıkmaktadır (Akyüz, 2007).

Bu dönemde karşımıza çıkan sultanilerde, sosyal bilgiler dersi kapsamında değerlendirebileceğimiz dersler uygulama şansı bulmuş; tarih-i kadim, tarih-i Osmanî, coğrafya ve hıfzıssıhha derslerinin öğretimleri gerçekleştirilmiştir (Aslan, 2016).

II. Meşrutiyet Döneminde sosyal bilgileri ilgilendiren önemli gelişmeler meydana gelmiştir. Bu gelişmeler; tarih dersi de dâhil olacak şekilde diğer derslerin saatlerinde artışların olması, öğretim programlarının Avrupa'da yaşanan gelişmeleri de bünyesinde barındıracak şekle getirilmesi ve Osmanlı Devleti'nin yeni yönetim biçimi olan meşrutiyete ve ülkeyi idare eden hanedana sadakatin artırılmasını sağlayacak şekilde düzenleniş olmasıdır (Aslan, 2016). Bu tarihlerde karşımıza çıkan bir başka ders de tarihi temsil isimli derstir. Bu dersin öğretim şekline bakıldığında drama ve tiyatro etkinliği görülmektedir. Bu sayede konular daha canlı işlenerek tarih konularının kalıcılığı artmakta; eğitimsel, ahlaki ve toplumsal bir amacın da gerçekleştirildiği görülmektedir (Akyüz, 2007).

İttihat ve Terakki yönetimi döneminde, 1913 tarihinde ilköğretim seviyesindeki okullar yeniden düzenlenmiştir. Bu dönemde ülke ve milletini seven insanlar yetiştirme gayesiyle tarih, coğrafya, medeni bilgiler, ahlak ve iktisat derslerinin öğretimi gerçekleştirilmiştir (Bilgili, 2016).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte ülke sathının her bir noktasında görülen değişimler, eğitim alanında ve özelinde de sosyal bilgiler eğitiminde yeni aşamaları beraberinde getirmiştir (Aslan, 2016). Yeni Türk devletinin temel prensiplerinin yanında ulusal, manevi değerleri önemseyen, bireysel özgürlüklerini önemseyen vatandaşlar yetiştirmek amacıyla 1926 tarihinde hazırlanmış eğitim programlarında, sosyal bilgiler dersi kapsamına giren tarih, coğrafya ve yurt bilgisi gibi dersler yer almış ve zaman içerisinde gerçekleşecek değişikliklerle 1962 tarihine kadar böyle sürmüştür (Bilgili, 2016). 1926 tarihli bu programa, sosyal bilgiler açısından bakıldığında karşımıza çıkan en mühim özelliği, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini önemseyen, aynı zamanda yakından uzağa eğitim prensibini benimseyen bir öğretim anlayışının olmasıdır (Aslan, 2016).

Sosyal bilgiler dersini ilgilendiren bir diğer gelişme, 1931 tarihi itibarıyla karşımıza çıkmaktadır. Bu tarihte, ortaokulların müfredatında yer alan yurt bilgisi dersinde okutulmak üzere, Vatandaş İçin Medeni Bilgiler adlı kitap bizzat Mustafa Kemal'in de katkısıyla Afet İnan tarafından yazılmış ve 1931 tarihiyle bu yurt bilgisi dersi bünyesinde kullanılmaya başlanmıştır (Aslan, 2016).

1948 tarihli ilkokul programında Yurt Bilgisi adlı ders için isim değişikliğine gidilmiş ve Yurttaşlık Bilgisi halini almıştır. Bunun haricinde ise tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri ayrı ayrı okutulmaya da devam etmiştir. Bu derslerin öğretimi ayrı olarak devam etse de ders içerikleri ve temel nitelikleri programda açıklanırken, aslında bu derslerin ortak pek çok noktaya sahip olduğu, öğretim esnasında bunun göz ardı edilmemesi gerektiği tekraren ifade edilmiştir. Bu şekilde ifade edildiğinde, "sosyal bilgiler" dersinin temel özelliklerini andıran bir yapının ismi henüz net olarak koyulmamış olsa da bu derse adım adım yaklaşıldığı görülmektedir (Bilgili, 2016).

1962 yılına gelindiğinde; bu tarihte yayınlanan İlkokul Program Taslağı ile disiplinler arası nitelik gösteren "Toplum ve Ülke İncelemeleri" dersi uygulamaya

konmuştur. Bu ders oluşturulurken tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi ve aile bilgisi dersleri birleştirilmiştir. Bu işleme gerek görülmesindeki bir neden de ayrı ayrı gösterilmeye çalışılan bu derslerin, müfredat yoğunluğu nedeniyle sene sonuna kadar bitirilmeye elverişli olmamasıdır (Aslan, 2016).

1968 yılında İlkokul Programında yapılan güncellemeyle tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri 4. ve 5. sınıflar düzeyine uygun olacak ve konu bütünlüğü de sağlanabilecek şekilde düzenlenerek, “Sosyal Bilgiler” dersi adı altında uygulamaya konulmuştur (Bilgili, 2016). Programın nitelikleri irdelendiğinde; öğrencilerin, demokratik toplum düzenine gönülden bağlı, ilke ve kurallarını özümsemiş ve Türk demokrasini koruyan ve geliştiren insanlar olması için kurgulandığı anlaşılrsa da geçmiş programlarda olduğu üzere tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularının yoğun tesiri altında kaldığı görülmüştür. Dersin, gerek isim gerekse sosyal bilgilerin özüne uygun olarak, ABD ve diğer ülkelerdeki örneklerini yansıtacak şekilde kurgulanmış olduğu görülmektedir. Ancak “sosyal bilimlerin” içeriğinde yer alan diğer bilim dallarını yansıtmada pek de başarılı değildir (Aslan, 2016).

1980’li yıllara gelindiğinde ülkede yaşanmış olan 12 Eylül 1980 darbesinin, genel olarak eğitime ve özel olaraksa “Sosyal Bilgilere” bir takım yansımaları olmuştur. Darbe sonrası, ülke vatandaşlarının yetiştirilme geleneklerine müdahaleler yapılmış; bu bağlamda sosyal bilgiler dersinde de bir takım değişikliklere gidilmiştir. Yapılan değişiklikleri ifade etmek gerekirse; temel hak ve özgürlüklerin tarih, coğrafya ve vatandaşlık derslerinin içeriğine yerleştirilerek anlatıldığı konular azaltılmış, Türk İslam tarihi ile Osmanlı tarihinin ağırlıklı olduğu konuların miktarı artırılmıştır (Aslan, 2016).

1985 yılına gelindiğinde, sosyal bilgiler dersinin uygulamadan kaldırılıp, milli tarih ve milli coğrafya derslerinin uygulanmaya başlandığı görülmektedir. Bu durum 1997 yılında uygulamaya geçirilen sekiz yıllık zorunlu eğitimle birlikte geriye döndürülmüş ve söz konusu derslerin yerine sosyal bilgiler dersi yeniden uygulamaya konulmuştur (Bilgili, 2016). 4. sınıftan başlayıp 7. sınıf da dâhil olacak şekilde sosyal bilgiler dersi uygulanırken 8. sınıfta, T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretimine başlanmıştır (Aslan, 2016).

2005 yılında pilot uygulamadan kaldırılıp ülkenin tüm okullarında uygulanmaya başlanan sosyal bilgiler eğitim programıyla, eski programlardaki bazı uygulamalarda değişime gidilmiştir. Tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularının yanına, neredeyse aynı ağırlıkta olacak şekilde ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ait konular, sosyal bilgiler ders içeriğinde daha net şekilde yer bulmuştur. (Bilgili, 2016).

2017-2018 eğitim öğretim yılı itibarıyla 5. sınıflarda uygulanmaya başlanan ve 2018-2019 eğitim öğretim yılı itibarıyla sosyal bilgiler dersinin öğretiminin yapıldığı tüm sınıflarda uygulamaya konulan yeni bir sosyal bilgiler öğretim programı hazırlanmıştır. Uygulanan yeni programın yapısında eski programa göre sadeleştirme yapılmıştır. Bunun yanında bazı kazanım ve konuların, sınıf bazında yer değiştirdiği ve bazı kazanımlarınsa birleştirildiği görülmüştür.

2.4 Farklı Ülkelerde Sosyal Bilgiler Öğretimi

Genel anlamda ülkesini seven ve yücelten, ülke kurumlarına sahip çıkan, demokratik hak ve özgürlüklerini bilen vatandaş tipinin yetiştirilmesi amacıyla sosyal bilgiler dersinin ortaya çıktığını söylemek yerinde olacaktır. Bu şekliyle sosyal bilgiler dersi, ülke ve insanların dünü, bugünü ve yarınını kültürel, çevresel, iktisadi ve siyasal yönlerden inceleme altında tutan bir faaliyet alanı olmakla beraber, gerek ismiyle gerek amacının varlığı bakımından dünya ülkelerinin öğretim programlarında varlığını göstermektedir (Öztürk ve Deveci, 2016).

Sosyal bilgiler öğretiminin farklı ülkelerde nasıl yapıldığını tespit etmek, karşılaştırmalı inceleme olanağı sunacağı gibi geliştirme aşamasında kullanılacak verilerin rehberi de olabilecektir. Ayrıca sosyal bilgiler dersinin yeterliliklerinin artırılması ve farklı ülkelerde uygulanmakta olan sosyal bilgiler öğretimleriyle ilgili temel neticelerin elde edilebilmesi açısından, çeşitli ülkelerdeki sosyal bilgiler öğretimini temel başlıklar halinde incelemek gerekli görülmektedir (Öztürk ve Deveci, 2016).

Öztürk ve Deveci' nin (2016) çalışmasından alıntılanan EK-1' de sosyal bilgiler amaç ve içeriğiyle uyumlu derslerin, hangi ülkede hangi program desenine bağlı kalınarak hazırlanmış olduğu ve hangi yıllar arasında ve hangi ders isimleriyle okutulmakta olduğu görülmektedir.

EK-1' de görüldüğü üzere, sosyal bilgiler dersi birçok ülkede aynı adla bulunmakla birlikte çeşitli ülkelerde farklı ders adlarına bürünmüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine incelendiğinde fark edilen diğer bir bilgi de sosyal bilgiler niteliğinde değerlendirilen derslerin her ülkede farklı yıl ve sınıf aralıklarında öğretiminin gerçekleştirilmesidir.

Aşağıda farklı ülkelerden sosyal bilgiler dersinin öğretimiyle ilgili açıklayıcı temel bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler içerisinde hangi ülkede hangi amaçla hangi derslerin öğretildiği gibi bilgiler yer almaktadır.

Türkiye'de sosyal bilgiler dersinin temel amacına baktığımızda; sorumluklarını bilen, yerel ve uluslararası toplumsal değerlere yönelik farkındalığı olan bireyler yetiştirmek olduğu görülmektedir. Dersin amaçları kazanım olarak isimlendirilmektedir (Öztürk ve Deveci, 2016).

Almanya'da sosyal bilgiler dersinin eşdeğeri olarak okutulan dersleri; sosyal bilgiler, coğrafya, tarih, dünya-toplum-zaman bağlantısı, vatandaşlık eğitimi, küresel çevre bilimleri, politika, politika ve ekonomi, sosyal bilimler vb. şeklinde sıralamak mümkündür (Kaya, 2016). Sosyal bilgiler dersinin bu ülkede ortaya çıkışıyla ilgili; Nazi yönetiminin ve II. Dünya Savaşı'nın sonrasında öğretime başlanan derslerden olduğu ve bir daha bu düzenin yaşanmaması adına, demokrasinin yer edinmesi gerekliliği düşüncesiyle hareket edildiği bilgisine ulaşılabılır. Tüm bunlardan hareketle; Almanya'da öğretimi yapılan sosyal bilgiler dersiyle, demokrasiyi içselleştirmiş yetkin vatandaşlar elde etmek hedeflenmiştir (Kaya, 2016).

Amerika Birleşik Devletleri, sosyal bilgiler dersinin bu isimle ve günümüzde kabul edilen etkin vatandaş yetiştirme özelliğiyle ilk defa ortaya çıktığı ülke olarak bilinmektedir. Ülkenin Kuzey Carolina eyaletinde, anaokulundan itibaren 12. sınıftan mezun oluncaya kadar sosyal bilgiler isminde ders okutulması sürdürülmektedir. Dersin öğretimiyle hedeflenenler olarak; farklı kültürel özellikleri bünyesinde barındıran insanların bir arada yaşaması, toplumun tamamının çıkarına olacak şekilde kararlar alabilme ve demokratik yeterliliklerini artırabilmek sıralanabilmektedir (Keskin ve Coşkun Keskin, 2016).

Eski adı Çek Cumhuriyeti olan Çekya adlı Avrupa ülkesinde, sosyal bilgiler isminde bir ders yer almamakla birlikte bu dersin temel dinamiklerini sergileyen iki öğrenme alanıyla karşılaşılır. Tarih ve vatandaşlık derslerine ait konular İnsan ve Toplum öğrenme alanı adı altında, coğrafya dersine ait konular ise İnsan ve Doğa öğrenme alanına ait olacak şekilde eğitim öğretim yapılmaktadır (Bengiç Çolak, 2016).

Finlandiya ülkesinde sosyal bilgiler dersi, zorunlu bir ders olacak şekilde, ilköğretimde 7 – 9 sınıfları arasında ve ortaöğretimde 10 – 12 sınıfları arasında öğretimi gerçekleştirilmektedir (Kop, 2016). Bu dersin öğretimiyle hedeflenen temel amaçlar ise; öğrencileri toplumun aktif bir üyesi yapmak, görevlerini bilen ve yerine getiren insanlar olmalarını sağlamak, yakın ve uzak çevresini bilen ve ona uyumlu olan bir barışsever insan olmalarını sağlamak ve cesaretli ve bağımsız bir insan olmalarını sağlamak olarak sıralanabilir (Kop, 2016).

Güney Afrika Cumhuriyeti de ismen sosyal bilgiler dersini bulundurmayan ancak buna rağmen farklı bir şekilde, bu dersin konu alanına giren içeriklerin öğretimini gerçekleştiren ülkeler arasında yer almaktadır. Sosyal bilgiler dersi yerine “Sosyal Bilimler Öğrenme Alanı” bulunmaktadır (Özdemir Özden, 2016). Bu öğrenme alanı ile hedeflenen; dünyadaki çağdaş gelişmeler ışığında yetişmiş, bununla birlikte ülke tarihinde yaşanan ve toplumu olumsuz etkileyen olaylardan sıyrılarak Güney Afrikalı kimliğini kabullenmiş insanlar yetiştirmektir (Özdemir Özden, 2016).

İngiltere’de sosyal bilgiler dersi yer almamaktadır. Bunun yerine tarih, coğrafya, vatandaşlık, iki aşamalı eğitimi verilen kişilik, sosyallik ve sağlık eğitimi dersleri bulunmakla beraber, bu derslerin öğretimiyle hedeflenen temel amaç da “vatandaş yetiştirme” olarak ifade edilebilir (Yiğit, 2016).

İran’da sosyal bilgiler dersi için “mihver ders” ifadesi kullanılmakla beraber bu dersin öğretimindeki temel amaçları; ülkenin maddi ve manevi kültürel değerlerini özümseyen, ülkesine koşulsuz bağlılık gösteren ve dini değerlere bağlı kalan insanlar yetiştirmek olduğu söylenebilir (Demir, 2016). Sosyal bilgiler öğretimi 3 temel noktadan beslenmektedir. Bunlar din, milliyetçilik ve Şia mezhebidir (Demir, 2016).

Japonya’da sosyal bilgiler dersi; ilkokuldan lise sonuna kadar okutulmaktadır (Şahin, 2016). Bu dersin öğretimiyle; insan haklarını benimseyen, toplumun çıkarı

doğrultusunda çalışan ve toplumun gelişmesini önemseyen, kültürel farklılıkları reddetmeyen ve dünyayı daha yaşanır bir yer yapmak için çalışan insanlar elde etmek amaçlanmıştır (Öztürk ve Deveci, 2016).

Kanada'da sosyal bilgiler dersinin öğretimiyle hedeflenen temel amaçlar eyaletler arası birkaç farklılık gösterse de genel olarak; öğrencileri, yaşamları boyunca ihtiyaç duyacakları bilgi ve becerilerle donatmak şeklinde ifade edilebilir (Öztürk ve Deveci, 2016).

Pakistan'da sosyal bilgiler dersinin öğretimiyle çocuk ve gençleri; demokratik ilkeler doğrultusunda yetiştirmek, temel hak ve sorumluluklarını bilip uygulayan ve ülke yönetimine katılım gösteren bilinçli vatandaşlar haline getirmek amaçlanmıştır (Yiğit, 2016).

Son olarak ifade edilecek olan Yunanistan'da sosyal bilgiler dersi ismen bulunmamasıyla birlikte; uluslararası alanda sosyal bilgiler dersinin hedef ve kapsamında ifade edilmiş amaç ve içeriklerin öğretimi tarih, coğrafya ve vatandaşlık derslerinin bünyesinde gerçekleştirilmektedir (Filippidou, 2016). Tek disiplinli öğretim programları olarak hazırlanmış bu sistemde tarih, coğrafya ve vatandaşlık dersleri için farklı farklı amaçlar belirlenmiştir (Filippidou, 2016). Tarih dersi ile tarihsel hassasiyet ve düşünme yeteneği, coğrafya dersi ile yeryüzü ile irtibatlı insan yetiştirmek ve vatandaşlık dersiyle de hak ve görevlerini bilen ve buna göre yaşayan insanlara ulaşmak amaçlanmıştır (Öztürk ve Deveci, 2016).

2.5 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

2005 yılında hazırlanmış olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, MEB tarafından 2017 yılında yenilenmiştir. Programın uygulanmasına tam anlamıyla geçiş için 2018-2019 eğitim öğretim yılı planlanmıştır ve uygulama başladığında ise geri dönütler ile düzenlemeler yapılmaya devam edecektir. Yapılan yenilemeyle programın bilimsel, sosyal ve teknolojik gündemi takip anlayışının sürdürüldüğü belirtilmektedir (MEB, 2017a).

2017 yılında hazırlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Milli Eğitiminin Temel Amaçları ve

Temel İlkelerine uygun olarak öğrencilere aşağıdaki amaçların kavratılması planlanmıştır:

1. Türkiye Cumhuriyeti' ne vatandaşlık bağıyla bağlı olduğundan dolayı sahip olduğu hak, sorumluluk ve özgürlüklerini bilip kullanır ve milli görüşlere sahip olur.
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının Türkiye Cumhuriyeti'nin gelişip yükselmesindeki değerini bilen, ilke ve inkılaplarda ifade edilen kaideleri her şartta uygulayan olur.
3. Kanun önünde herkesin eşit değerinde olduğunu ve kanunların üstünlüğü gereği her hal ve şartta kanunları yaşama ve yaşatma yönünde bilinç taşır.
4. Milli tarih ve milli kültüre sahip çıkarak, onu korumak ve gelecek nesillere de aktarmak konusunda istekli olur.
5. Ülkenin ve dünyanın niteliklerini öğrenerek yer – insan ilişkisini ifade edebilir ve bulunduğu çevreyi doğru şekilde anlamlandırarak ifade edebilir.
6. Yaratılıştan itibaren canlıların kullanımında olup yaşamın devamlılığını sağlayan doğal kaynakların, tüm canlıların yaşamındaki değerini doğru ifade ederek bu değere uygun davranma konusunda istekli olur.
7. İhtiyaç duyduğu bilgiye ulaşmanın yollarını kavrar ve bu yolda karşısına çıkan bilgileri doğru bir şekilde tenkit edebilir.
8. Bağımsız ekonominin ülke ve millet için ifade ettiği değeri doğru anlamlandırırken genel ekonomik kavramları öğrenme ve uluslararası ekonomik ilişkiler hakkında görüş sahibi olur.
9. Meslek sahibi olmanın değerine ve her mesleğin aynı derecede saygın olduğuna yönelik görüş sahibi olarak, üretmek ile çalışmanın kişi ve toplum için ifade ettiği değeri kavrar.
10. Tarihin çeşitli dönemlerine ve değişik yerlere ait bilgileri inceleyip akış içinde, birbiriyle örtüşen ve ayrışan yerleri tespit edebilir ve değişimin sürekliliğini kavrayabilir.

11. Teknolojik gelişim sürecinin içeriğine vakıf olur ve insan ve toplum üzerindeki etkilerini tespit edebilir.

12. Pozitif bilimler ışığında bilimsel bilgiyi üretme ve kullanmada istekli olurken etik kurallarına da sadık kalır.

13. Temel sosyal becerileri kazanırken karşılaştığı sorunlar başta olmak üzere tüm konularda sosyal bilimlerin kazanımlarından faydalanır.

14. Ülke yönetimine katılma konusunda sorumluluk yüklenmeye hazır olur ve toplumsal sorunların çözümüne katkıları sunar.

15. Cumhuriyet ve demokrasinin toplum yaşamına sunduğu kazanımların tarihsel süreçler içerisindeki değişimlerini ve Türkiye Cumhuriyeti'ndeki mevcut durumunu bilir ve bu kazanımları bireysel ve toplumsal yaşamında uygulamaya istekli olur.

16. Faziletli bir insan olma yolunun ulusal, manevi ve evrensel değerleri benimsemeye gerçekleşeceğini bilir.

17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konu ve olaylara kayıtsız kalmaz.

18. Kişisel özelliklerinin farkını hiçbir etki altında kalmadan tespit edebilir şekilde ifade edilmiştir (MEB, 2017a).

Yine 2017 yılında hazırlanmış olan sosyal bilgiler dersi öğretim programında; 4, 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi öğrencilerine kazandırılması amaçlanan temel beceriler olarak şunlar sıralanmaktadır:

1. Araştırma
2. Çevre okuryazarlığı
3. Değişim ve sürekliliği algılama
4. Dijital okuryazarlık
5. Eleştirel düşünme
6. Empati

7. Finansal okuryazarlık
8. Girişimcilik
9. Gözlem
10. Harita okuryazarlığı
11. Hukuk okuryazarlığı
12. İletişim
13. İç birliği
14. Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme
15. Kanıt kullanma
16. Karar verme
17. Konum analizi
18. Medya okuryazarlığı
19. Mekâni algılama
20. z denetim
21. Politik okuryazarlık
22. Problem özme
23. Sosyal katılım
24. Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
25. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
26. Yenilikçi düşünme
27. Zaman ve kronolojiyi algılama şeklinde ifade edilmiştir (MEB, 2017a).

Aynı programda sosyal bilgiler dersi aracılığıyla eğitim ve öğretimi gerçekleştirecek değerler ise aşağıdaki gibi gösterilmiştir:

1. Adalet
2. Aile birliğine önem verme
3. Bağımsızlık
4. Barış
5. Bilimsellik
6. Çalışkanlık
7. Dayanışma
8. Duyarlılık
9. Dürüstlük
10. Estetik
11. Eşitlik
12. Özgürlük
13. Saygı
14. Sevgi
15. Sorumluluk
16. Tasarruf
17. Vatanseverlik
18. Yardımseverlik şeklinde ifade edilmiştir (MEB, 2017a).

Öğretim programında yer alan diğer bölüm, öğrenme alanı olarak ifade edilmektedir. Öğrenme alanı; birbiriyle ilişkili bilgi, beceri ve değerlerin bir bütün olarak gösterilip

öğrenmenin organizasyonunu sağlamak üzere oluşturulan disiplinler arası bir yapıdır. 2017 tarihli sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan yedi öğrenme alanı aşağıdaki şekliyle ifade edilmiştir:

Öğrenme Alanları:

- 1- Birey ve Toplum
- 2- Kültür ve Miras
- 3- İnsanlar, Yerler ve Çevreler
- 4- Bilim, Teknoloji ve Toplum
- 5- Üretim, Dağıtım ve Tüketim
- 6- Etkin Vatandaşlık
- 7- Küresel Bağlantılar şeklinde ifade edilmiştir (MEB, 2017a).

İlkokul dördüncü sınıf sosyal bilgiler dersini de bünyesinde barındıran “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı”, ortaokul yedinci sınıfa kadar uzanmaktadır. Söz konusu öğretim programında 4. sınıfta kazandırılmak üzere belirlenmiş kazanım sayısı 33’ tür. Bu kazanımlar sırasıyla 5. sınıfta 33, 6. sınıfta 34 ve 7. sınıfta 31 olarak belirlenmiştir.

2.6 Tarih Öğretimi

Tarih öğretimiyle öğrencilerin kişilik yapısını geliştirmek, sosyalleştirmek ve vatandaşlık bilincine sahip hale getirmek amaçlanmaktadır. Ayrıca vatan ve millet sevgisini taşıyan, araştırma isteğine sahip, erdemli ve iyi bir vatandaş yetiştirmek de bu dersin amaçları arasında sayılabilir (Büyükboyacı, 2013).

Tarih öğretiminin II. Meşrutiyet döneminden itibaren bir düzene oturma yolculuğu, cumhuriyetin ilk yıllarında da devam etmiştir. Cumhuriyetin ilke ve öğretilerinin iyice yer edinebilmesi için özellikle 1926 tarihli müfredatta, genel kültür ve milli değerlere sahip çocukların yetiştirilmesi önceliğinde güncellemeler yapılmıştır (Çapa, 2002).

Cumhuriyetin ilanından sonra tarih öğretimi anlayışında; seçilmiş hükümetlerin programları ve bu programlar temelinde ülke içi ve dışı etkenler doğrultusunda değişikliklere gidilmiştir (Sever, 2017).

Tarih öğretimine ilköğretimin ilk kademesinde 4. sınıfta ve ikinci kademesinde 5, 6 ve 7. sınıfta sosyal bilgiler dersi ile devam edilmektedir. Yine 8. sınıfta da T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi bu alana hizmet etmektedir. Ortaöğretimde ise 9, 10, 11 ve 12. sınıfta tarih dersi varlığını sürdürmektedir.

2.7 2017 Tarih Dersi Öğretim Programı

En son 2007 yılında yapılmış olan Tarih Dersi Öğretim programı 2017 yılında yenilenmiş ve 2018-2019 eğitim öğretim yılıyla beraber tüm kademelerde hayata geçirilmiştir. Bu yenilemeyle beraber, öğretim programının sahip olması gereken bilimsel, sosyal ve teknolojik olarak güncel olma durumu bir defa daha sağlanmıştır (MEB, 2017b).

2017 tarihli yenilenmiş tarih dersi öğretim programı, 1739 sayılı Milli Eğitimin Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları ile Türk Milli Eğitiminin Temel İlkelerini esas alarak aşağıda yer alan amaçları gerçekleştirme temeli üzerine kuruludur:

1. Eskilerden bugüne insanlığın birikimli mirasını kavramak.
2. İnsanlık, dünya, Türk ve Türkiye (Anadolu) tarihinin farklı dönemlerini anlamlandırmak için gereken kavram, olay, olgu, kişi ve kurum bilgilerini kazanmak.
3. Türk, İslam ve Türkiye tarihinde, önemli varlık göstermiş önde gelen siyasi ve sosyal teşekküller ile önemli şahsiyetleri tanımak.
4. Yaşadıkları toplum, ülke ve dünyanın bugünlere nasıl geldiğinin farkındalığını kazanarak, günümüzde yaşananları yorumlamayı ve geleceğe yönelik projeksiyonlar oluşturabilmeyi kapsayan bir tarih bilinci geliştirmek.
5. İnsanlık tarihi bağlamında, Türk milletinin ve Türk kültürünün geçmişten bugüne yaşadıklarını takip etmek ve anlamlandırabilmek.
6. Medeniyetimizin dayandığı temel değerleri kavramaları, içselleştirmesi ve bunları davranışlarına yansıtması.
7. Tarihî bir olay veya olgunun yerel, milli ve milletlerarası boyut ve etkileşimleri olduğu konusunda farkındalık oluşturmak.

8. Tarihî olayların, meydana geldiği dönemin tüm özelliklerini yansıttığını ve bu nedenle bir olayı değerlendirirken olayın meydana geldiği dönemin şartlarını da değerlendirmek gerektiğini anlamak.

9. Birincil ve ikincil kaynaklarda yer alan kanıtları; belirleme, analiz etme, yorumlama ve değerlendirmeyi içeren, tarihe özgü yeterlilik ve becerileri geliştirmeleri, edindikleri bilgilerin doğruluğunu ve geçerliliğini irdeleyerek kanıtlarla desteklenen çıkarımlarda bulunmaları.

10. Ulusal kimlik ve aidiyet duygularını geliştirerek Türkiye'nin küreselleşen dünya içindeki yerini ve rolünü kavramak.

11. Geçmişin tarihî bilgiye dönüştürülmesi süreçlerinde tarihçilerin esas aldıkları ilkeler ile yararlandıkları yöntemleri ve kullandıkları becerileri yaşamın birer parçası haline getirmek.

12. Belirli bir tarihî olay veya olgunun farklı bakış açıları veya tarih görüşleri doğrultusunda, çeşitli biçimlerde değerlendirilip yorumlanabileceği konusunda farkındalık oluşturmaları ve bu farklı görüş ve düşüncelere saygı duymaları.

13. Toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanması ve sürdürülmesinin yanı sıra millî kimliğin oluşmasında ortak tarihin rolünü kavramış, kültürel ve tarihî mirasa sahip çıkan bireyler olarak yetişmeleri amaçlanmaktadır (MEB, 2017b).

2017 yılında yenilenen tarih dersi öğretim programı, tarih biliminin yapısı ve tarihçilerin çalışma sistemlerine bağlı olarak aşağıda ifade edilmiş sekiz beceriyi öğrencilere aktarma amacını taşımaktadır. Bu beceriler genel anlamda tarihsel olay, olgu ve kişileri kendi dönemleri içerisinde neden-sonuç bağlamında düşünmeyi, analiz yaparak bahsi geçen konuların anlamlandırılabilmesini içermektedir:

1. Kronolojik Düşünme Becerisi
2. Tarihsel Kavrama Becerisi
3. Neden-Sonuç İlişkisi Kurma Becerisi
4. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi
5. Tarihsel Sorgulamaya Dayalı Araştırma Becerisi
6. Tarihsel Analiz ve Yorum Becerisi

7. Tarihsel Sorun Analizi ve Karar Verme Becerisi
8. Geçmişe Geçmişteki İnsanların Bakış Açısıyla Bakabilme Becerisi veya Tarihsel Empati şeklinde ifade edilmiştir (MEB, 2017b).

Tarih dersi öğretim programında ortaöğretim sınıflarında okutulacak kazanım sayıları; 9. sınıfta 28, 10. sınıfta 33 ve 11. sınıfta 20 olarak belirlenmiştir.

2.8 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Tarihin Yeri

Sosyal bilgiler ders içeriğinde yoğunluk olarak daha fazla ve önem sıralamasında birçok sosyal bilimden daha üst seviyede yer alan disiplin olarak tarih disiplini söyleyebiliriz. Geçmişte yaşamış insanların yaşamlarına dair her türlü bilgi de tarih disiplini içinde kendine yer bulmaktadır. Özünü insanın oluşturduğu sosyal bilgiler dersinin, geçmişten bugüne insan yaşamıyla ilgili edindiği bilgi de hiç şüphesiz tarih ilminden öğrenilen bilgilerde oluşmaktadır (Turan ve Ulusoy, 2015).

Sosyal bilgiler dersi öğretim programı incelendiğinde, bu dersin amacı olarak Atatürk ilke ve inkılaplarını benimseyen, Türk tarih ve kültürüne hâkim, demokrasi ilkelerini yaşamının bir parçası haline getirebilmiş insan yetiştirmenin amaçlandığı görülmektedir (Aktın, 2016). Bu amaç cümlesi incelendiğinde sosyal bilgiler dersinin, amaçlarına ulaşabilmesi için tarih ilmiyle bağdaşık bir durumda olması gerektiği bilgisine ulaşabiliriz. Tarih bilimi, kendine has yöntemlerle bilgi üretme işlevini sürdürmektedir. Tarih öğretiminin amaçları söz konusu olduğunda ise sosyal bilgiler dersinde olduğu gibi iyi vatandaş oluşturmaya çalışmaktadır (Çapa, 2012).

Tarih bilimi, sosyal bilgilerin içeriğinde yer alan disiplinlerden de yardım alarak bilgi üretimini sürdürmektedir. Birkaç taneyle örneklemek gerekirse; tarihi olayların geçtiği yerlerin fiziki ve beşeri özelliklerini ifade ederken coğrafya biliminden, yazının olmadığı dönemlere ait kalıntılardan bilgi üretme lüzumu olduğunda arkeoloji biliminden, eski yazıları incelerken paleografya biliminden ve insanların ve toplumların ırksal niteliklerini incelerken de antropoloji biliminden faydalanır. Bu sayı daha da artırılmaya müsaittir. Bahsedilen bilim dalları, sosyal bilgilerin içerik oluşumunda faydalandığı disiplinlerle örtüşmektedir (Turan ve Ulusoy, 2015).

Güncel sosyal bilgiler dersi öğretim programı incelendiğinde ve geçmiş programlarla da karşılaştırıldığında tarih konularına ayrılan bölümlerin azaltıldığı bilgisine

ulaşmaktayız. Öğretim programında yer alan Kültür ve Miras öğrenme alanı, sosyal bilgiler dersinde tarih konularının geçtiği öğrenme alanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Çapa, 2012).

Kültür ve Miras öğrenme alanında olmak üzere 4. sınıfta 4, 5. sınıfta 5, 6. Sınıfta 6 ve 7. sınıfta 5 kazanımla sosyal bilgiler dersinin amaçlarına ulaşılmaya çalışılmaktadır.

2.9 Coğrafya Öğretimi

Coğrafya öğretimi konusunda halk arasında söylenen; “dünyanın veya herhangi bir ülkenin en yüksek dağı, en uzun akarsuyunu ve en kalabalık şehirlerini vb. bilmek.” şeklindeki hatalı tanımından ziyade aşağıda yer alan genel amaçlarla ifade etmek daha doğru olacaktır:

- Yurt sevgisi kazandırmak.
- Çevre bilincine sahip olmasını sağlamak.
- Ülkenin genelini ya da bir bölümünü kapsayan plan ve programlar oluşturmasını sağlamak.
- Evreni veya dünyamızın geçmiş ve bugünü anlayıp, geleceğe yönelik tahminlerde bulunabilecek seviyeye getirmek.
- Harita bilgisi kazandırmak ve harita üzerinden yorum yapabilme yeteneklerini geliştirmek.
- Dünya üzerinde, yoğun ya da seyrek nüfuslu bölgelerin mevcut durumlarını yorumlayabilmek ve insan hareketliliğinin neden ve sonuçlarına ulaşmasını sağlamak.
- Beşeri ve ekonomik alanlara ait genel bilgi seviyesini artırmak.
- Dünyanın içinde bulunduğu birçok sorunu kavrayıp, bunların çözümü noktasında şahsi sorumluluk üstlenmeye hazır bireylerin yetişmesini sağlamak.
- Günümüzde ve gelecekte daha yaşanabilir dünyanın oluşmasında bireylere yön gösterir olmak.
- Toplumsal bilinç düzeyini yüksek seviyede tutmak şeklinde belirtilmektedir (Zeybek, 2012).

Farklı kaynakta ifade edilen başka bir amaca göre coğrafya öğretimiyle; yakından uzağa ilkesi doğrultusunda yakın çevresinden dünyanın geneline kadar tüm yeryüzü hakkında insanların coğrafya bilinci kazanmasını ve geleceklerinde de bu alanda öğrendikleri bilgileri kullanan bireylerin yetişmesi amaçlanmaktadır (MEB, 2005).

Ülkemizde coğrafya öğretimi; Cumhuriyet öncesi dönemde öğretimine başlanan ilk disiplinlerdendir. Bu öğretim öncelikle rüştiyelerde, daha sonra da sıbyan mekteplerinde başlamıştır. Sıbyan mekteplerine 1869 tarihli Maarifi Umumiye Nizamnamesi ile giren coğrafya öğretiminin rüştiyelerdeki karşılığı, 1892 tarihinde okutulduğunu gördüğümüz şifahi malumat ve malumat-ı nafia adlı derslerdir. Cumhuriyet döneminde 1924 tarihiyle öğretimine başlanmıştır. Günümüzde coğrafya öğretimi, ilköğretim seviyesinde birinci kademedeki 4. sınıfta, ikinci kademedeki 5, 6 ve 7. sınıfta sosyal bilgiler dersi bünyesinde gerçekleştirilmektedir. Yine günümüzde ortaöğretimde 9, 10, 11 ve 12. sınıflarda coğrafya dersi adı altında öğretimi sürdürülmektedir (Doğan, 2016).

2.10 2017 Coğrafya Dersi Öğretim Programı

Doğal ve beşeri süreçlerde yaşanan değişim ve etkileşimler nedeniyle Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2017 tarihinde yenilenen coğrafya dersi öğretim programı, 2018-2019 eğitim-öğretim yılıyla birlikte tüm sınıflarda uygulanmaya koyulacaktır. Böylece öğretim programlarının güncelliğini koruması gerekliliği bir defa daha sağlanmış olacaktır (MEB, 2017c).

2017 tarihli yenilenmiş coğrafya dersi öğretim programı, 1739 sayılı Milli Eğitimin Temel Kanunu'nda ifade edilen Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları ile Türk Milli Eğitiminin Temel İlkelerini esas alarak aşağıda yer alan amaçları gerçekleştirme temeli üzerine kuruludur:

1. Coğrafya biliminden faydalanarak araştırmalar gerçekleştirmek ve sonucu yazılı hale getirmek.
2. İnsan-doğa ilişkisi temelinde coğrafi yetenekler elde etmek.
3. Kâinatın yapısıyla yaşamı bağdaştırmak.
4. Doğal ve beşerî sistemlerin süreç ve farklılaşmalarını kavramak.

5. Yakından uzağa ilkesi uyarınca ülkesine ve dünyaya ait mekânsal değerleri anlamak ve önemsemek.
6. Yeryüzünde yaşamın devamını sağlayan sistemlerin sorunsuz çalışmasında sorumluluklarının varlığını anlamak.
7. Doğa ve insanın uyumu ve sürekliliği için yaşam ortamlarını kullanma becerilerini geliştirmek.
8. Doğal ve beşerî kaynakları israf etmemek.
9. Doğal ve beşerî yapıların yerel ve küresel etkileşim içinde işleyişini anlamlandırmak.
10. Gelişim ve ilerlemelerin doğal çevreyle uyumlu olmasının önemini kavramak.
11. Doğal afetler ve çevre sorunlarını anlayarak bunlardan korunmak için tedbir alma faaliyetlerinde bulunmak.
12. Yerel ve dünya genelinde etkin olan örgütlerin uluslararası ilişkilerdeki etkisini fark etmek.
13. Coğrafi birikim ve sentez ülkesi olan Türkiye'nin, yerel ve dünya ilişkileri açısından jeopolitik özelliklerini anlayıp kavrayarak dünya üzerindeki ağırlığını fark etmek.
14. Coğrafi bilgilere sahip olmanın "yurt bilinci" kazanılmasındaki önemini kavramak.
15. Türkiye'nin yeni amaç ve hedeflerine uygun olarak başta Türkiye ile yakın ilişkisi bulunan bölgeler ve ülkelerle dünyadaki diğer ülkeler hakkında bilgi sahibi olması amaçlandığı şeklinde belirtilmiştir (MEB, 2017c).

2017 tarihli yenilenmiş coğrafya dersi öğretim programında öğrencilere aktarılması hedeflenen sekiz beceri bulunmaktadır:

1. Coğrafi Gözlem
2. Arazide Çalışma

3. Coğrafi Sorgulama
4. Zamanı Algılama
5. Değişim ve Sürekliliği Algılama
6. Harita Becerileri
7. Tablo, Grafik ve Diyagram Hazırlama ve Yorumlama
8. Kanıt Kullanma şeklinde ifade edilmiştir (MEB, 2017c).

Yeni öğretim programında, ortaöğretim coğrafya dersi için belirlenmiş kazanım sayıları 9. sınıfta 22, 10. sınıfta 34 şeklindedir. 11 ve 12. sınıflarda ise haftalık ders saati bakımından 2 ve 4 saatlik derslerde kazanım sayıları da farklılık göstermektedir. Haftalık ders saati 2 olan 11. ve 12. sınıflarda kazanım sayıları sırasıyla 29 ve 24'tür. Haftalık ders saati 4 olan 11 ve 12. sınıflarda ise kazanım sayıları sırasıyla 40 ve 34 olarak belirlenmiştir.

2.11 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Coğrafyanın Yeri

İlköğretimde okutulan sosyal bilgiler dersinin kapsamı incelendiğinde, coğrafya öğretimine yönelik olarak sosyal bilgiler dersinin aşağıdaki kazanımları öğrencilere aktarabilmesi beklenmektedir.

- Sorgulama ve gözlem yapabilme becerisi.
- Yaşadığı çevreyi araştırma ve anlamlandırma.
- Yeryüzünden faydalanabilme becerisi kazanmak.
- Yaşadığı çevrede insanları etkileyen faktörleri tanımlamak.
- İklim-çevre-insan ilişkisini anlamlandırmak.
- Toplum yaşamına katkı sağlayan grup ve kurumlar hakkında farkındalık kazanmak.
- İnsan ve çevreye karşı önyargı ötesinde yeni yaklaşımlar geliştirmek şeklinde belirtilmiştir (Wiegand, 1993).

Gerek 2004 yılında uygulamaya konmuş sosyal bilgiler dersinin öğretim programı gerekse 2017 tarihinde uygulamaya konmuş sosyal bilgiler dersi öğretim programı incelendiğinde; sosyal bilgiler ders içeriğinde yer alan coğrafya bilimine ait

konuların İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında ağırlıklı olarak karşımızda çıktığı ifade edilebilir. Bu öğrenme alanında olmak üzere ortaokul seviyesinde 2017 tarihli öğretim programında, ünite adı koyulmadığı için farklı bir ünite adı da geçmemektedir. 2004 tarihli öğretim programında ise 5. sınıfta Bölgemizi Tanıyalım, 6. sınıfta Yeryüzünde Yaşam ve 7. sınıfta Ülkemizde Nüfus ünite isimleri ayrıca bulunmaktadır. Söz konusu öğrenme alanı haricinde coğrafya bilimine ait konulara, Bilim, Teknoloji ve Toplum ile Küresel Bağlantılar adlı disiplinler arası öğrenme alanlarında yer yer karşılaşılmaktadır (Zeybek, 2012).

Bireylerin; içinde bulunduğumuz dönemde, eğitim ve öğretim aracılığıyla insanların mekan kaynaklı ilişkilerini anlayabilme ve doğal ve beşeri özellikler arasında bağlantılar kurup kavrayabilmesi yeterliliğine sahip bilinçli vatandaşlar olmaları için çalışılmaktadır. Sosyal bilgiler dersi öğretiminde yer alan “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğretim alanı aracılığıyla, söz konusu bu ilişkileri farkedip yorumlayacak ve kendi yaşamına gerektiği ölçüde uygulayabilecek insanların yetişmesine olanak sağlanmış olacaktır (Gençtürk ve Sarpkaya, 2014).

2.12 İlgili Araştırmalar

Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde, sosyal bilgiler ders içeriğinin lise tarih ve coğrafya derslerine hazırlıktaki yeterliliğine ilişkin çok az sayıda çalışmaya rastlanmaktadır. Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde bazı çalışmalar göze çarpmaktadır.

Kaba (2016), Kahramanmaraş ilinde gerçekleştirdiği “9. Sınıf Öğrencilerinin Coğrafya Dersine Karşı Tutumları (Kahramanmaraş Örneği)” adlı çalışmada, bu çalışmanın problem durumuyla ilgili sonuçların yer aldığı görülmektedir. Öğrencilerin hayatları boyunca coğrafya dersine ihtiyaç duymadıkları ve bu sorunun giderilmesi için öğretmenlerin tedbir alması gerektiği bu çalışmanın en önemli sonuçlarından. Bu sonuçlar, coğrafya dersinin yanı sıra sosyal bilgiler dersini de ilgilendirmektedir. Sosyal bilgiler dersinin öğretim süreçleri ortaokulda başarılı bir şekilde gerçekleşmiş ve bu dersin öğretim programında ifade edilen amaçlarına ulaşılabilmiş olsaydı ilgili çalışmada belirtilen durum ortaya çıkmayabilirdi.

Yine bu çalışma açısından önemli olan verilere, Bebe ve Ünlü (2012) tarafından hazırlanmış “İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinin Coğrafya İçeriği Açısından

Yeterliliği” adlı makalede karşılaşılmaktadır. Söz konusu çalışmada; sosyal bilgiler dersi öğretim programının 6. sınıfı kapsayan bölümünde, coğrafya konularına ayrılan kazanımların birbiriyle uyumlu olduğu ve çelişkili ifadeleri barındırmadığı ancak coğrafya konularına yeterli seviyede yer ayrılmadığı belirtilmiştir. Bu çalışmanın sonucunda olduğu gibi sosyal bilgiler öğretim programlarında coğrafya konularının eksik olması 9. sınıf coğrafya dersine öğrencilerin hazırlanmasında yetersizlik oluşturabilir.

Kot (2015); “Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Öğretiminin Akademisyenler ve Öğretmenlerin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” adlı çalışmada, coğrafya derslerinin arazide işleme oranının düşük olması ile ders materyallerinin yeterli şekilde kullanılmamasını, Türkiye’de coğrafya eğitiminin seviyesini olumsuz etkileyen faktörler olarak belirtmiştir. Sosyal bilgiler dersi ile ilgili olarak ifade edilen bu olumsuzların, lise coğrafya dersine hazırlık konusunda yetersizlik oluşturması yüksek ihtimalli olacaktır.

Ataş (2014) tarafından yapılan “Ortaöğretim Tarih Öğretiminde Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Önerileri (Van İli Örneği)” adlı çalışmada, ortaöğretim seviyesine ulaşmış öğrencilerin tarih dersine yönelik ilgilerinin yetersiz olduğu ve tarihe yönelik ihtiyaç hissetmediği sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu eksiklerin oluşmasında tüm sorumluluk lise tarih öğretimine ait olmayabilir. İlgili sonucun ortaya çıkmasında ortaokul sosyal bilgiler dersinin de etkisi olduğu söylenebilir.

Sosyal bilgiler dersinde kullanılan öğretim yöntemlerini inceleyen çalışmalar arasından Koçyiğit (2002) tarafından hazırlanan “İlköğretim 2. Kademedeki Sosyal Bilgiler Dersinin Hedeflerine Ulaşma Derecesi (Şereflikoçhisar İlçesi Örneği)” dikkat çekicidir. Bu çalışmada; dersin işlenişinde anlatım ve soru cevap tekniğinin daha fazla kullanıldığını, problem çözme, tartışma, gösteri, gezi gözlem, eğitici oyunlar ve örnek olay incelemesi gibi öğrenciyi merkeze daha fazla alan yöntemlerin çok daha az kullanıldığı belirtilmiştir. İçeriğin yeterli nitelikler taşıması kadar öğretimin hangi yöntemlerle yapılacağı da öğrencilerin lise tarih ve coğrafya derslerine hazırlanmasında önemli faktör olarak değerlendirilebilir.

Ortaokul sosyal bilgiler ders içeriğindeki tarih konularını konu edinen ve Özkan (2014) tarafından hazırlanmış “Sosyal Bilgiler Dersi Tarih Konuları Kazanımlarının

Gerçekleştirilmesinde Tarihi Hikayelerin Kullanımı” adlı çalışmada; sosyal bilgiler ders içeriğindeki tarih konularının anlaşılabilirliğinin artması ve öğrenci dikkatinin daha fazla çekilebilmesi adına tarihi hikayelere ve anekdotlara daha fazla yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu önerilerin uygulanmasıyla öğrencilerin lise tarih dersine daha verimli şekilde hazırlanabileceği söylenebilir.

Ortaöğretim kademesine ulaşmış öğrencilerin tarih ve coğrafya derslerine yönelik tutumları ile sosyal bilgiler öğretim programındaki 6. sınıf kazanımlarından coğrafya alanında olan kazanımların yeterliliğinin sorgulandığı çalışmalardan elde edilen sonuçlar olumsuz olmuştur. Bu çalışma; farklı kademelerdeki birbiri ile ilgili olan dersler arasındaki bağlantıyı ve muhtemel sorunları öğretmen görüşlerini baz alarak ortaya çıkarmayı ve yine öğretmen görüşleri doğrultusunda çözüme kavuşturmayı amaçlamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada bilimsel araştırma yöntemlerinden nitel araştırma modeli kullanılmıştır. Nitel araştırma modeli, araştırmaya konu olan olay ve durumların gerçekçi ve bütünsel bir biçimde, nitel bir sürecin hüküm sürdüğü, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanılabilirdiği araştırma modelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Nitel araştırmalar, geleneksel araştırma yöntemleriyle ifade edilmesi zor olan soruları açıklamada gereklidir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016).

Araştırmada veri toplama aracı olarak nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme tekniğinin ortaya çıkışı, insanların ne düşündüklerini onlara sormalısın ilkesiyle yakından ilgilidir (Geray, 2006). Bu tekniğe mülakat da denilmekle beraber bu teknikte, ilgili insanlarla karşılıklı konuşma, soru sorma ve alınan cevapları kayıt altına alma şeklinde ilerleyen bir süreç vardır (Arıkan, 2007).

Görüşme tekniğinde; istenilen ayrıntıyı sormak, araştırmacıya geniş hareket imkânı vermek, yeterince anlaşılamayan durumlarda ek bilgiler alınmasının daha kolay olması, görüşülenle birebir konuşulduğu için cevap alma ihtimalinin yükselmesi ve diğer tekniklere oranla doğru veri alma oranının daha yüksek olması gibi olumlu yönler vardır. Ancak soru sayısı ve görüşme süresinin azaltılması gerekliliği, maliyet problemi ve tecrübeli anketör ihtiyacının olması, randevu alma durumu ve doğru cevapların saptırılabilmesi gibi olumsuz yönleri vardır (Arıkan, 2007).

Bu çalışmada, görüşme tekniğinin çeşitlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu teknikte, önceden hazırlanmış sorularla veri toplamaya başlanılmakla beraber görüşme sürecinde ayrıntılara inme konusunda daha rahat hareket edebilme imkânı vardır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2016). Görüşme öncesinde hazırlanmış temel soruların yanında görüşmenin sürecine bağlı olarak

farklı sorular da yöneltilebilecek, görüşülen konu üzerinde tüm detaylara ulaşılmaya çalışılabilecektir.

3.2 Çalışma Grubu

Çalışma grubunu 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Samsun ilinin İlkadım, Atakum ve Canik ilçelerinde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokul ve liselerde görev yapan 30 sosyal bilgiler, 15 tarih ve 16 coğrafya dersi öğretmeni oluşturmaktadır. Nitel araştırma modelinden yararlanılarak yapılan bu çalışmada, uzman ve danışman görüşleri ışığında “Amaçlı örnekleme” türlerinden “Maksimum çeşitlilik” ve “Ölçüt örnekleme” kullanılmıştır. Çalışma grubu bu örnekleme çeşitlerine göre belirlenmiştir.

Amaçlı örneklemenin; “cevapları aranan sorunlara ışık tutacak olan, bilgi bakımından zengin durumlara odaklanan” ve amaçlı örneklemeğe uygun olduğu düşünülen 16 farklı örnekleme yönteminden oluştuğu ifade edilebilir (Patton, 2014, s. 230).

Çalışma grubunun belirlenmesinde başvuru maksimum çeşitlilik örneklemesini; “Farklı durumlara uyarlanınca ortaya çıkan benzersiz ya da değişik durumları belgeleme, farklılıklarda birleşen ortak örüntüleri belirleme ve dağınık seslerden ortak bir şarkı çıkarma” şeklinde tanımlamak mümkündür (Patton, 2014, s. 235-243). Maksimum çeşitlilik örnekleme oluşturma yöntemiyle, araştırılan durumla ilgili ortak noktaları maksimum miktarda belirlemek ve bu ortak noktaları tanımlamak hedeflenmektedir (Neuman, 2014). Maksimum çeşitlilik örneklemeğe uygun şekilde çalışma grubu belirlenirken; cinsiyet, mezun olunan alan, çalışılan okul ve kıdem olarak çeşitlilik sağlanmış ve bunun çalışmayı zenginleştireceği düşünülmüştür.

Ayrıca bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örneklemeğe başvurularak; çalışma grubuna eklenen tarih ve coğrafya dersi öğretmenlerinde, araştırma dönemini kapsayan süreçte 9. sınıfta öğretim yapma şartı aranmıştır. Bu aşamada kullanılmış ölçüt örnekleme; araştırmacı tarafından belirlenebilen ölçütlerin araştırma konusuna faydalı olacağı düşünülen durumlar arasından seçilmesi esastır (Patton, 2014).

Görüşme yapılmış sosyal bilgiler dersi öğretmenlerine ait bilgiler Tablo 1’ de verilmiştir.

Tablo 1: Görüşlerine Başvurulan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenlerinin Kişisel Özellikleri

	Özellikler	f
Cinsiyet	Erkek	16
	Kadın	14
Okul Türü	İmam Hatip	11
	Diğer	19
Mezun Olunan Bölüm	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	9
	Tarih Öğretmenliği	10
	Coğrafya Öğretmenliği	3
	Tarih Bölümü	4
	Diğer	1
Eğitim Durumu	Lisans	28
	Yüksek Lisans	2
Kıdem	1-4 Yıl	1
	5-9 Yıl	3
	10-14 Yıl	4
	15-19 Yıl	10
	20 ve Üstü Yıl	12

Tablo 1' e göre, 30 sosyal bilgiler öğretmeni ile görüşme yapıldığı görülmektedir. Görüşülen öğretmenlerin 16' sı erkek, 14' ü kadın öğretmendir. 19 öğretmen diğer türdeki ortaokulda görev yaparken 11 öğretmen imam – hatip ortaokullarında görev yapmaktadır. Öğretmenlerin 9' u sosyal bilgiler öğretmenliği, 10' u tarih öğretmenliği, 3' ü coğrafya öğretmenliği, 4' ü tarih bölümü mezunudur. 1 öğretmen ise mezuniyet alanını “diğer” olarak ifade etmiştir. SB-5, alan değişikliği ile sınıf öğretmenliğinden geçiş yapmıştır. Görüşülen öğretmenlerin 2' si yüksek lisans mezunudur. 28 öğretmen görüşme günü itibariyle lisans mezunudur. Öğretmenlerin 12' si, 20 yıl ve üstü kıdeme sahiptir. 10 öğretmen, 15 ile 19 yıl arası kıdeme sahiptir. 4 öğretmen, 10 ile 14 yıl arası kıdeme sahiptir. 3 öğretmen, 5 ile 9 yıl arası kıdeme sahiptir. 1 öğretmen ise 1 ile 4 yıl arası kıdeme sahiptir.

Görüşme yapılan tarih dersi öğretmenlerine ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2: Görüşlerine Başvurulan Tarih Dersi Öğretmenlerinin Kişisel Özellikleri

	Özellikler	f
Cinsiyet	Erkek	10
	Kadın	5
Okul Türü	Anadolu	9
	İmam Hatip	2
	Meslek	3
	Proje Anadolu	1
Mezun Olunan Bölüm	Tarih Öğretmenliği	12
	Tarih Bölümü	3
Eğitim Durumu	Lisans	15
Kıdem	1-4 Yıl	1
	5-9 Yıl	1
	10-14 Yıl	1
	15-19 Yıl	1
	20 ve Üstü Yıl	11

Tablo 2 incelendiğinde; 15 tarih öğretmeni ile görüşme yapıldığı görülmektedir. Görüşmeye katılan 10 öğretmen erkek, 5 öğretmen ise kadın öğretmendir. 9 öğretmen Anadolu lisesinde, 2 öğretmen imam hatip lisesinde, 3 öğretmen meslek lisesinde ve 1 öğretmen de proje Anadolu lisesinde görev yapmaktadır. 12 öğretmen tarih öğretmenliğinden, 3 öğretmen ise tarih bölümünden mezundur. Öğretmenlerin hepsi lisans mezunudur. 11 öğretmen, 20 yıl ve üstü kıdeme sahiptir. 1 öğretmen, 15 ile 19 yıl arası kıdeme sahiptir. 1 öğretmen, 10 ile 14 yıl arası kıdeme sahiptir. 1

öğretmen, 5 ile 9 yıl arası kıdeme sahiptir. Yine 1 öğretmen, 1 ile 4 yıl arası kıdeme sahiptir. Görüşmeye katılan coğrafya dersi öğretmenlerine ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3: Görüşlerine Başvurulan Coğrafya Dersi Öğretmenlerinin Kişisel Özellikleri

	Özellikler	f
Cinsiyet	Erkek	9
	Kadın	7
Okul Türü	Anadolu	10
	İmam Hatip	3
	Meslek	3
Mezun Olunan Bölüm	Coğrafya Öğretmenliği	11
	Coğrafya Bölümü	4
	Coğrafya ve Sosyal Bilimler Bölümü	1
Eğitim Durumu	Lisans	14
	Tezli yüksek lisans	1
	Tezsiz yüksek lisans	1
Kıdem	5-9 Yıl	2
	10-14 Yıl	3
	15-19 Yıl	1
	20 ve üstü Yıl	10

Tablo 3 incelendiğinde; 16 coğrafya öğretmeni ile görüşme yapıldığı görülmektedir. Öğretmenlerin 9' u erkek, 7' si kadın öğretmendir. 10 öğretmen, Anadolu lisesinde, 2 öğretmen imam hatip lisesinde ve 3 öğretmen meslek lisesinde görev yapmaktadır. Öğretmenlerin 11' i coğrafya öğretmenliğinden, 4' ü coğrafya bölümünden ve 1' i de coğrafya ve sosyal bilimler bölümünden mezun olmuştur. Birer öğretmen tezli ve tezsiz yüksek lisans mezunudur. 14 öğretmen de lisans mezunu olarak görev yapmaktadır. 10 öğretmen, 20 ve üstü yıl kıdeme sahiptir. 1 öğretmen, 15 ile 19 yıl arası kıdeme sahiptir. 3 öğretmen, 10 ile 14 yıl arası kıdeme sahiptir. 2 öğretmen ise 5 ile 9 yıl arası kıdeme sahiptir.

3.3 Veri Toplama Aracı

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu; alanyazını taranarak, farklı kıdemde görev yapan öğretmenlerin görüşlerine başvurularak ve iki alan uzmanın onayı alınarak hazırlanmıştır. Formun hazırlanmasında yaptığımız bu faaliyetler veri toplama aracımızın geçerliliğinin artmasına katkı sağlamıştır. Çalışma grubunda belirtilen öğretmenlerden gerekli randevular alınıp, belirlenen tarih ve saatlerde sunulmuştur. Gönüllülük esas olduğu için görüşmenin son anına kadar katılımcılara, çalışmaya katkı sağlama konusunda esneklik sağlanmıştır.

Görüşme formunda üç branş için de ortak sorular olmakla beraber, her branşa ayrıca yöneltilmek üzere farklı sorular da hazırlanmıştır. Çalışma grubundaki öğretmenlerin kişisel özelliklerinin yer aldığı bölüm haricinde branşlara ayrı ayrı yöneltilen soru sayıları; sosyal bilgiler ders öğretmenleri için 4, tarih ve coğrafya dersi öğretmenleri için 3'er tanedir. Branşlara ayrıca sorulan ve araştırmanın temel niteliğini yansıtan sorular açık uçlu olarak hazırlanmıştır. Böylece katılımcıları belirli bir cevap alanına sıkıştırmadan, katılımcıların daha derin bilgileri verebilmesini sağlamak ve katılımcıların ifade alanını daha geniş tutmak amaçlanmıştır. Görüşmenin ilerleme durumuna göre katılımcılara yöneltilmek için alt sorular da belirlenmiş, katılımcı yanıtlarının derinliği artırılmaya çalışılmıştır. Tüm bunların çalışmamızın güvenilirliğine katkı sağladığı düşünülebilir.

Katılımcıların yanıtları araştırmacı tarafından not edilerek kaydedilmiştir. Ses kaydı yerine not tutma yöntemi kullanılmasında; katılımcıların tedirgin olmadan

kendilerini rahatça ifade edebilmesi ve görüşmenin hemen sonunda notlar kendilerine sunularak sadece kendi onaylarından geçen verilerin araştırmaya katılması amaçlanmıştır.

3.4 Verilerin Analizi

Bu çalışmada nitel analiz çeşitlerinden betimsel ve içerik analiz yöntemleri uygulanmıştır. Betimsel analiz; verilerin olabildiğince aslına bağlı kalınarak sunulmaya çalışıldığı, araştırmanın ana ve alt problem cümlelerine uygun olarak verilerin düzenlenip yorumlandığı ve katılımcıların görüşlerinden alıntılarının sık sık yapıldığı analiz çeşidi olduğu söylenebilir (Yıldırım ve şimşek, 2006).

İçerik analizi ise; katılımcılardan toplanan verilerin daha derinlemesine analiz edilip veriler arasındaki ortak noktaların tespit edilmesi ve bu ortak noktalar altında ortak cümlelerle okuyucuların anlayabileceği şekilde sunulması esasına dayanmaktadır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2012).

Katılımcılardan toplanan verilerin analizi yapılmaya başlamadan önce görüşmeler, yapılış zamanlarına göre sıralanmış ve görüşülen ğretmenler SB-1 ile SB-30, TAR-1 ile TAR-15 ve COĞ-1 ile COĞ-16 aralığında kodlanmıştır.

Araştırma verileri iki alan uzmanına iletilmiş ve uzman incelemesi yapılmıştır. Alan uzmanları, nitel araştırma alanında uzmandır ve bu alanda çalışma ve yayınları vardır. Nitel araştırmanın inandırıcılığının sağlanması alan uzmanının verilerin analiz ve kodlanmasına yönelik dışarıdan sağladığı önerilerin önemi büyüktür. Uzman ve araştırmacının görüş alışverişi sonrasında gerekli düzenlemeler araştırmacı tarafından sağlanmış ve araştırmacı ile uzmanların arasında görüş birliğine varılmıştır. Görüşmeden elde edilen bulgular çalışma grubundaki öğretmenlerin bir kısmıyla tartışılmıştır. Böylece katılımcı teyidi sağlanmıştır. Çalışma verilerimizin analizinde gerek araştırmacı gerekse katılımcı teyitlerine başvurarak araştırmamızın güvenilirliği artırılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliliğini artırma ve yanlılığı azaltma adına katılımcıların cevaplarından çıkarılan ortak noktalar tabloladıştırılmış ve frekans değerleri de tabloya eklenmiştir. Katılımcıların yanıtları ortak noktalara bağlı olarak genel fikri de göstermesine bağlı olacak şekilde alıntılanmıştır. Alıntılama

benzeşen ve ayrışan durumlar ile dikkat çeken yorumlara önem verilmiştir. Böylece araştırmanın tutarlılığı sağlanmaya çalışılmıştır.

Sonuç ve tartışma bölümünde ise araştırmanın amaç ve alt amaç cümlelerine uygun şekilde başlıklar açılmıştır. Bulgularda yer alan farklı branşlardaki öğretmenlere ait veriler, alt amaç cümlelerinin altında karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Öneriler bölümünde katılımcı öğretmenlerin görüşlerinden faydalanılarak iki alt öneri başlığı açılmıştır. Uygulamaya yönelik önerilerde; katılımcıların belirttiği, sosyal bilgiler dersinden kaynaklı mevcut yetersizliklerin hangi şekilde düzenlenebileceği ifade edilmiştir. Araştırmaya yönelik önerilerde ise; sosyal bilgiler alanında araştırma yapmak isteyen araştırmacılara; bu araştırmadaki katılımcıların görüşlerinden yola çıkarak yeni araştırma soruları ve konuları önerilmiştir.

3.5 Araştırmacının Çalışmadaki Rolü

Araştırmacı MEB' e bağlı ortaokullarda 7 yıldır sosyal bilgiler öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Ortaokuldaki her sınıf düzeyinde görev almıştır ve çalışma süresince ifade edilen problem durumları hakkında saha üzerinde gözlem yapma imkanına sahip olmuştur. Tez çalışmasına başlamadan görevi süresince karşılaştığı sorunlar hakkında alanyazı okuması yapmış ve geçmiş dönem çalışmalar hakkında bilgi sahibi olmuştur. Gerek danışmanı ve gerek aktif olarak öğretmenlik görevinde bulunan çevresinden de çalışma konusuna yönelik bilgi ve tecrübe paylaşımı gerçekleştirmiştir. Belirtilen tüm bu hususlar, araştırma verilerinin değerlendirilmesinden sonuçlanmasına kadar araştırmacının çalışma imkanını iyileştirdiği söylenebilir ve okuyuculara da araştırma ve araştırmacı hakkında farklı bakış açısı kazandırabilir.

3.6 Araştırma Etiğine Yönelik Yapılan Çalışmalar

Araştırmacı hem kendini hem de katılımcıları zor durumda bırakmama adına Samsun Valiliği, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kuruluna gerekli başvuruları yapmış, çalışmanın amaç, hedef, içerik ve sürecini belirtilen kurum ve kurullara bildirmiştir. Alınan onaylar EK-1 ve EK-2 olarak çalışmanın sonuna eklenmiştir.

Katılımcılarla yapılacak görüşmeler öncesinde öğretmenlerin görev aldıkları okul idaresine de bildirimler yapılmış ve alınan izin neticesinde katılımcı öğretmenlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme sürecinin başında, sürecin gönüllülük esasıyla süreceği belirtilmiştir. Çalışmanın kapsamı katılımcılara açıklanmış ve süreçten herhangi bir şekilde olumsuz etkilenmeyecekleri, sorumluluğun araştırmacıda olduğu belirtilmiştir. Katılımcılara, aydınlatılmış araştırma izin formu sunulmuş ve karşılıklı olarak imzalanmıştır.

Görüşme sonunda katılımcı öğretmenler görüşme sırası ve biraşlarına uygun olarak SB-1, TAR-1 ve COĞ-1 şeklinde kodlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. BULGULAR

Bu bölümü çalışmanın problem cümleleri şekillendirmektedir. Görüşme sonucunda elde edilen bulgular, belirlediğimiz problem cümleleri altında sistematik olarak verilmeye çalışılmıştır.

4.1 Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin Öğrencileri 9. Sınıf Tarih ve Coğrafya Derslerinin Öğretimine Hazırlama Durumuna İlişkin Öğretmen Görüşleri

Bu bölümde aşağıdaki alt problem cümlelerine cevap bulmaya çalışılacaktır.

1. Sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf tarih dersinin öğretimine öğrencileri yeterince hazırladığını düşünüyor musunuz?
2. Sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf coğrafya dersinin öğretimine öğrencileri yeterince hazırladığını düşünüyor musunuz?

4.1.1 Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin 9. Sınıf Tarih Dersinin Öğretimine Öğrencileri Hazırlama Durumuna İlişkin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretmenlerinin Görüşleri

“Sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf tarih dersinin öğretimine öğrencileri yeterince hazırladığını düşünüyor musunuz?” problem cümlesi ile ilgili; 30 öğretmenin 15’i olumlu, 15’i ise olumsuz görüş belirtmişlerdir. Olumlu görüş ifade eden öğretmenlere ek soru sorulmamıştır. Olumsuz görüş belirten öğretmenlere ise neden sorusu sorulmuş; verilen cevaplar analiz edilerek, sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf tarih dersinin öğretimine öğrencileri hazırlamadaki yetersiz kalma nedenleri Tablo 4’ te ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Tablodaki frekans değerleri toplamının olumsuz görüş belirten öğretmenlerin sayısından fazla olmasının nedeni, olumsuz görüş ifade eden öğretmenlerin bir kısmının birden fazla neden belirtmiş olmalarından kaynaklanmaktadır.

Tablo 4: Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin 9. Sınıf Tarih Dersinin Öğretimine Öğrencileri Yeterince Hazırlayamamasında Etkili Olan Faktörler

Faktörler	f
Tarih içeriğinin kısa ve yetersiz olması	13
Ders saatinin yetersiz olması	6
Sosyal Bilgiler dersinin derinlemesine işlenememesi	4
Tarih konularının kronolojiye göre verilmemesi	2
Ders kitabının yetersiz olması	2
İçeriğın öğrencilerin dikkatini çekmekten yoksun olması	1

Tablo 4 incelendiğinde; sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf tarih dersinin öğretimine öğrencileri yeterince hazırlayamamasında sosyal bilgiler ders içeriğindeki tarih konularının yetersiz olması, öğretmenlerin büyük bir kısmı tarafından en etkili faktör olarak görülmektedir. Ders saatinin yetersiz olması, sosyal bilgiler ders yapısının konuların derinlemesine işlenmesine imkân tanımaması, içerikteki tarih konularının kronolojik bir sıra taşımaması, ders kitabının yetersizliği ve içeriğın öğrenci dikkatini çekmekten yoksun olması sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf tarih dersinin öğretimine öğrencileri yeterince hazırlayamamasında etkili diğer faktörlerdir.

Sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf tarih dersinin öğretimine öğrencileri yeterince hazırlayamadığını düşünen öğretmenlerin bazılarının, yukarıdaki problem cümlesine verdikleri cevaplar aşağıda ilgili oldukları faktörün altında verilmiştir:

1. Sosyal bilgiler dersindeki tarih içeriğini kısa ve yetersiz olarak gören öğretmenlerin verdikleri cevaplar aşağıda yer almaktadır. Cevaplar ve bu cevaplar ile ilgili açıklamalar yapılırken öğretmenlerin isimleri değil de analiz aşamasında oluşturulan kodlar verilmiştir.

SB-1, “Hayır. Çünkü konular kısa ve eksik. Tarih konularının yer aldığı ünite geliştirilmelidir.” şeklinde yanıt vererek sosyal bilgiler ders içeriğindeki tarih konularıyla ilgili sorunu ve çözüm önerisini ifade etmiştir.

SB-11 de yine konu eksikliği vurgusunu yapmıştır. Tarihi konuların noksanlığı ve eklenmesi gereken konularla ilgili, “Hayır. Konuların yetersiz olduğunu düşünüyorum. Eklenecek konular ise özellikle Osmanlı tarihine yönelik olabilir. Bu konuların yoğunlaştığı 7. sınıfta, Osmanlı konuları işlenirken yükselme döneminden sonraki konular daha anlaşılır hale getirilebilir (SB-11).” diyerek sosyal bilgiler dersinin, tarih alanındaki yetersizlik nedeniyle 9. sınıf tarih dersine öğrenci hazırlayamadığını ifade etmiştir. Ayrıca, içerikteki Osmanlı tarihi ile ilgili kısımda düzenleme önermiştir.

SB-27 konu eksikliğine dikkat çeken bir başka öğretmen olmuştur. SB-27, “Hayır. Konu eksikliği bunun en önemli sebebidir. Örneğin Atatürkçülük konuları daha geniş kapsamlı olarak beş, altı ve yedinci sınıflarda da yer almalıdır.” şeklindeki yanıtıyla bazı konuların daha fazla yer alması gerektiğini söylemiştir.

SB-28, sosyal bilgiler dersinin tarih alanında öğrencileri yeterince hazırlayamadığını belirterek konu eksikliği ve konuların dağınık oluşunu şu yanıtıyla açıklamıştır:

“Hayır. Tarih konuları yetersiz. Tarihle ilgili konuların arasına diğer ünitelerin girmesi konu bütünlüğünün kavranmasını zorlaştırıyor. Osmanlı tarihi ile ilgili konular çok az. Kuruluş, yükseliş, duraklama, gerileme ve dağılma dönemleri başlıklar altında daha belirgin halde verilmelidir. Denizlerdeki gelişmeler konusundan sonra son ünite de 1. dünya savaşına geçilmesi büyük bir konu uçurumu oluşturmaktadır (SB-28).”

SB-15; tarih konularının eksiklik içerdiğini belirten bir diğer öğretmen olmuştur. Ayrıca sosyal bilgiler öğretim programının yapısının da sorun teşkil ettiğini belirtmiştir. SB-15’ in yanıtı, “Yeterince hazırladığını düşünmüyorum. Öğretim programının yapısı konuyu derinleştirmeye müsaade etmiyor. Tarih içeriği artırılabilir ya da 7. ve 8. sınıflarda tarih konuları daha da artırılabilir. Ünite eklemek yerine içerik zenginleştirilebilir.” şeklinde olmuştur.

Yukarıdaki cevaplara bakıldığında konu eksikliğini bulduğunu ifade eden öğretmenlerin çoğu; Osmanlı tarihi alanında ve Atatürkçülük konularında genel bir sorun olduğunu ve bu sorunların gerek konu dizilimi gerekse konu eklemesiyle giderileceğini belirtmişlerdir.

2. Sosyal bilgiler ders saatinin yetersizliğiyle ilgili öğretmenlerin verdikleri cevaplar:

SB-13, sosyal bilgiler dersinin tarih alanında yaşadığı yetersizliğin sebebini ders saatinin az olmasına bağlamış ve ders saatinin de artırılması gerektiğini, “Hayır. Ders saati yetersiz. Dersin süresi haftada 3' ten en az 4 'e çıkarılabilir.” şeklinde ifade etmiştir.

SB-21 görüşlerinde, ders saatinin yetersizliğine ve tarih konularında da yetersizlikler bulunduğuna, “Hayır. Ders saati az. Bu nedenle yüzeysel bilgi düzeyinde kalıyor. Ders saati artırılmalıdır.” şeklindeki yanıtında yer vermiştir.

SB-25, tarih alanında yetersiz kalınmasını sosyal bilgiler ders saatinin yetersiz oluşuyla açıklamış ve sorun ile çözüm önerisini; “Hayır. Ders saati çok yetersiz. Ders saati en az beşe çıkarılmalıdır.” yanıtıyla ifade etmiştir.

Yukarıda verilen cevaplara bakıldığında öğretmenler, sosyal bilgiler ders saatinin en azından 4 ya da 5 saat olmasını önermişlerdir. Yetersizliğin zaman eksikliğinden kaynaklandığı belirtmişlerdir.

3. Sosyal bilgiler derslerinin derinlemesine işlenememesiyle ilgili öğretmenlerin verdikleri cevaplar:

SB-4 yanıtında, sosyal bilgiler dersinde konuların derinlemesine işlenemediğini ifade etmiştir. SB-4' ün yanıtı, “Sosyal bilgiler dersinin konu alanına giren içerik yeterli değil ancak inkılap tarihi konu alanına giren içerik yeterlidir diyebilirim. Çünkü sosyal bilgiler dersi yüzeysel kalıyor, konular derinlemesine anlatılamıyor. Konu yeterliliği olsa da içerik yeterli şekilde aktarılamıyor.” şeklinde olmuştur.

SB-16, “Hayır. Çünkü temel seviyede ders verilmektedir. Bu durum da tarih açısından yetersizlik oluşturmaktadır.” şeklindeki yanıtında, sosyal bilgiler dersinin

farklı disiplinlerden oluşması nedeniyle her bir disiplin alanında derinlemesine konu işlenmenin zor olduğunu belirtmiştir.

4. Sosyal bilgiler dersi içeriğindeki tarih konularının kronolojik bir sıralamayla verilmemesiyle ilgili öğretmenlerin verdikleri cevaplar:

SB-3, “Osmanlı tarihinin, içerikte kronolojik olarak yer alması uygun olacaktır.” şeklinde cevap vermiştir. Mevcut içeriğin yetersiz olduğu ifade edilmişti.

SB-17; “Konuların tam olmaması ve bölünmüş şekilde farklı zamanlarda işlenir olması konu bütünlüğünü kaybettirmektedir. Öğrenciler lisede sorun yaşayabilirler.” yanıtıyla, Osmanlı tarihi gibi konuların hem yetersiz kalışına hem de içerik ve kitap içerisindeki dağınık konumuna dikkat çekmiş ve bu durumun sorunun kaynağı olduğunu belirtmiştir.

Tarih konularının kronolojik sıralanmamasını sorun olarak belirten öğretmenler; özellikle Osmanlı tarihi konularında kuruluştan dağılışa doğru bir sıralama takip edilmesini, sıralanmış olan konunun arasına farklı konuların getirilmemesini önermişlerdir.

5. Sosyal bilgiler ders kitabının yetersizliğiyle ilgili öğretmenlerin verdikleri cevaplar:

SB-12; öğretim programı ve ders kitabının yetersiz olduğunu sorunun yanıtı olarak belirtmiştir. Ders kitabının geliştirilmesi gerektiğini; “Hayır. Çünkü öğretim programı ve kitaplar yetersiz. Sistematik, öğrencileri günlük hayata hazırlayan ve kültürel yönden zenginleştiren bir öğretim programının yanında bu amaca hizmet edecek donanımlı bir ders kitabı gerekmektedir (SB-12).” şeklinde ifade etmiştir.

SB-17, “Hayır. Ders kitabı ve içerikle ilgili sıkıntılar mevcut çünkü. Ders kitabı özellikle Osmanlı tarihini çok genel ve atlayarak işlemiştir.” yanıtıyla ders kitabındaki yetersizliği ifade etmiştir.

6. Sosyal bilgiler ders içeriğinin öğrenci dikkatini çekememesiyle ilgili öğretmenin verdiği cevap:

SB-18, dersin öğrenci dikkatini daha fazla çekmesi için içerikte değişimlerin yapılması gerektiğini ve bu değişimin hangi şekilde bu yapılabileceğini aşağıdaki görüşlerinde ifade etmiştir:

“Hayır. İçerikle ilgili sorunlar bulunmaktadır. İçerikte tarihe yönelik salt bilgi bulunduğundan, öğrencilerin bu bilgilerden bir süre sonra sıkılmaması için tarihsel konuların günümüze uyarlanarak daha dikkat çekici hale getirilmesi gerektiğini söyleyebilirim. Ders işlendiğinde çocuklar, tarihi konulardan gelecekte de faydalanabileceklerine inanmalıdırlar. Ayrıca öğrenciyi düşünmeye sevk eden ucu açık konu başlıkları da eklenebilir (SB-18).”

4.1.2 Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin 9. Sınıf Coğrafya Dersinin Öğretimine Öğrencileri Hazırlama Durumuna İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri

“Sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf coğrafya dersinin öğretimine öğrencileri yeterince hazırladığını düşünüyor musunuz?” problem cümlesi ile ilgili 30 öğretmenin 14’ü olumlu, 16’sı ise olumsuz görüş belirtmişlerdir. Olumlu görüş ifade eden öğretmenlere ek soru sorulmamıştır. Olumsuz görüş belirten öğretmenlere ise, neden sorusu sorulmuş; verilen cevaplar analiz edilerek, sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf coğrafya dersinin öğretimine öğrencileri hazırlamada yetersiz kalma nedenleri Tablo 5’ te ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Tablo 5: Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin 9. Sınıf Coğrafya Dersinin Öğretimine Öğrencileri Yeterince Hazırlayamamasında Etkili Olan Faktörler

Faktörler	f
Coğrafya içeriğinin yetersiz olması	9
Coğrafya konularının yüzeysel işlenmesi	6
8. sınıfta coğrafya içerikli dersin olmaması	1
Ders içeriği belirlenmesinde öğretmen görüşlerinin eksik kalması	1
Coğrafya alanındaki kazanım sayısının yetersiz olması	1

Tablo 5 incelendiğinde, sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf coğrafya dersinin öğretimine öğrencileri yeterince hazırlayamamasında sosyal bilgiler dersindeki coğrafya konularının yetersiz olması, öğretmenlerin büyük bir kısmı tarafından etkili faktör olarak belirtilmiştir. Coğrafya konularının yüzeysel işlenmesi, 8. sınıfta coğrafya konulu dersin olmaması, ders içeriğinin belirlenmesinde öğretmen görüşlerinin yetersiz kalması ve coğrafya konu kazanım sayısının yetersiz olması sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf coğrafya dersinin öğretimine öğrencileri yeterince hazırlayamamasında etkili diğer faktörlerdir.

Sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf lise coğrafya dersinin öğretimine öğrencileri yeterince hazırlayamadığını düşünen öğretmenlerin bazılarının yukarıdaki problem cümlesine verdikleri cevaplar aşağıda ilgili oldukları faktörün altında verilmiştir:

1. Sosyal bilgiler ders içeriğindeki coğrafya konularını yetersiz olarak gören öğretmenlerin bazılarına ait cevaplar:

SB-1, sosyal bilgiler ders içeriğinde coğrafya konularının yer aldığı ünitelerde iyileştirmelerin yapılması gerektiğini; “Hayır. Coğrafya konularının yer aldığı ünite konu bakımından daha da geliştirilmelidir.” diyerek ifade etmiştir.

SB-11, içeriğin kısıtlı olduğunu ve coğrafya konularında genişleme yapılması gerektiğini, “Hayır. Konular yetersizdir. Ülkeler coğrafyası, dünya ve Türkiye harita bilgisi eklenebilir.” cevabında belirtmiştir.

SB-15, “Beşeri coğrafya konuları yeterli diyebilirim. Ancak fiziki coğrafya yeterli değil. Coğrafya konularında detaya fazla girilmiyor. Çözüm için; bu dersin öğretiminde yöntem mi yoksa bilgi mi verileceği belirlenip içerik ona göre ayarlanabilir.” şeklindeki yanıtında, coğrafya konularını iki ayrı bölüm olarak değerlendirip fiziki coğrafya alanına yönelik sıkıntıyı ifade etmiştir.

SB-16 yanıt olarak, konuların yetersizliğini neden olarak ifade etmiş ve görüşlerini; “Hayır. Konular yeterlilik göstermiyor. Genel coğrafya yüzeysel kalıyor. Her sınıf düzeyinde harita ve ölçek hesaplamaları ve harita okuma konuları eksik.” görüşleriyle açıklamıştır.

SB-17, “Hayır. Çünkü sosyal bilgiler içeriğinde coğrafya konuları çok az anlatılmaktadır. Konuların sadece temel noktalarına değinilebiliyor.” şeklinde ifade ettiği görüşlerinde, sosyal bilgiler kapsamında coğrafya konularının yetersiz kaldığını belirtmiştir.

SB-20, lise coğrafya dersi için yeterli düzeyde coğrafya öğretilmediğini, “Hayır. İçerikte coğrafya konuları çok az. İçeriğin yeniden değerlendirilmesini ve en azından Türkiye coğrafyası konularının daha fazla yer tutması gerektiğini düşünüyorum.” cümleleriyle açıklamıştır.

SB-25, konuların yetersiz kaldığını belirten bir başka öğretmen olmuştur. Bu durumun, öğrencinin yeterince hazırlanamamasına neden olduğunu, “Hayır. Konularda eksikler bulunmaktadır. Örneğin bölgeler coğrafyası konularının içerikten çıkarıldığını görüyoruz. Öğrenciler ülkemizi tanıma noktasında çok yetersiz kalıyor (SB-25).” cümleleriyle ifade edilmiştir.

SB-30 öğretmeni, coğrafya konularının sosyal bilgiler dersi içerisinde belirgin bir halde yer almadığını, bu yüzden sönük şekilde işlenmek zorunda kaldığını ve bazı konuların eklenmesi gerektiğini, “Düşünmüyorum. Ülkeler ve Türkiye coğrafyasına yönelik içerik artırılmalıdır. Mevcut haliyle coğrafya konuları, sosyal bilgiler dersinin öğrenme alanları içerisinde kaybolup kalmaktadır.” yanıtıyla ifade etmiştir.

Yukarıdaki öğretmen cevapları incelendiğinde öğretmenler özellikle; Türkiye coğrafyası ve harita konuları alanındaki eksikliğin daha fazla olduğunu ve bu alanda düzenleme gerektiğini belirttikleri görülmektedir.

2. Sosyal bilgiler ders içeriğindeki coğrafya konularının yüzeysel işlendiğini belirten öğretmenlere ait bazı cevaplar:

SB-4, “Hayır. Coğrafya konuları da aynen tarih konuları gibi yüzeysel kalıyor. Ayrıca 8. sınıfta coğrafya konularının hiç öğretilmemesi bu alana zarar vermektedir. İçerik hem genişletilmeli hem de geliştirilmelidir.” cevabıyla sosyal bilgiler dersinin yüzeysel işlenmesini ve 8. sınıfta coğrafya içerikli dersin olmamasını problem olarak belirtmiştir.

SB-14 sorulan soruya yetersiz yanıtını vererek, “Konular ortaokul seviyesine indirildiği için yüzeysel olmaktan ileri gidememektedir. Kısa kısa bilgiler verilerek kalıyor.” görüşünü ifade etmiştir.

SB-19, “Temel bilgiler verilmekle birlikte konular detaylandırılmadığı için lise konularıyla aralarında uçurum olmaktadır. Bunun da ders saatinin azlığına bağlı olduğunu düşünüyorum. Belki tarih ve coğrafya dersleri olarak ayrılabilir. Yeniden değerlendirilmeli.” şeklinde ifade ettiği açıklamasında sorunun kaynağıyla ilgili görüşlerini ve önerilerini açıklamıştır.

Yukarıdaki öğretmen görüşlerinde; sosyal bilgiler dersinin özellikle coğrafya alanında fazla yüzeysel kaldığını, daha detaylı işlenmesi için çeşitli tedbirlerin alınması gerektiği ifade edilmiştir.

3. 8. sınıfta coğrafya içerikli bir dersin olmamasıyla ilgili öğretmen cevabı:

SB-4 yanıtında, “Coğrafya konuları da aynen tarih konuları gibi yüzeysel kalıyor. Ayrıca 8. sınıfta coğrafya konularının hiç öğretilmemesi bu alana zarar vermektedir.” diyerek 8. sınıfta coğrafya içerikli bir dersin yer alması gerektiğini belirtmiştir.

4. Öğretim planlarının ve ders kitaplarının hazırlanmasında öğretmen görüşlerinden yeterince faydalanılmadığıyla ilgili öğretmen cevabı:

SB-12, ders içeriğinin çeşitli zamanlarda uğradığı sadeleştirme durumunu eleştirmiş, çeşitli konuların eklenmesini de önermiştir. “Öğrencilerin Türkiye ve Dünya coğrafyasına yönelik öğrenmeleri gereken birçok konu içerikten çıkarıldı. Çözüm için; akademisyenlerin değil dersi anlatan daha fazla öğretmenin çalıştaylarda görüşleri alınarak düzenlemeler yapılmalıdır. Kitapları öğretmenler yazmalıdır (SB-12).” cümleleriyle, ders kitabı hazırlığının öğretmenler tarafından yapılması gerektiğini belirtmiştir.

5. Sosyal bilgiler ders kazanımları arasında coğrafya konularına ait olanların sayısının yetersiz olduğunu belirten öğretmenin verdiği cevap:

SB-13, “Coğrafya konularının kazanımları artırılabilir.” cümlesiyle kazanım sayısında düzenleme yapılması gerektiğini ifade etmiştir.

4.1.3 Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin 9. Sınıf Tarih Dersinin Öğretimine Öğrencileri Hazırlama Durumuna İlişkin Tarih Öğretmenlerinin Görüşleri

“Sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf tarih dersinin öğretimine öğrencileri yeterince hazırladığını düşünüyor musunuz?” problem cümlesi ile ilgili 15 öğretmenin 5’i olumlu, 10’u ise olumsuz görüş belirtmişlerdir. Olumlu görüş ifade eden öğretmenlere ek soru sorulmamıştır. Olumsuz görüş belirten öğretmenlere ise neden sorusu sorulmuş; verilen cevaplar analiz edilerek sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf tarih dersinin öğretimine öğrencileri hazırlamada yetersiz kalma nedenleri Tablo 6’ da ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Tablo 6: Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin 9. Sınıf Tarih Dersinin Öğretimine Öğrencileri Yeterince Hazırlayamamasında Etkili Olan Faktörler

Faktörler	f
Konuların yüzeysel işlenmesi	2
Sosyal bilgiler dersinin farklı birçok disiplinden oluşması	2
Sosyal bilgiler ders içeriğinin yetersiz olması	2
Ders materyallerinin yetersiz olması	2
5, 6 ve 7. sınıf konularının 9. sınıfa gelene kadar unutulması	1
Öğrencilerin eğitim – öğretim konusunda sorumluluklarını yeterince taşımamaları	1
Ortaokul ile lise içeriklerinin birbiriyle yeterince uyumlu olmaması	1

Tablo 6 incelendiğinde; konuların yüzeysel işlenmesi, sosyal bilgilerin birçok disiplinden oluşması, sosyal bilgiler ders içeriğinin yetersiz olması, ders materyallerinin yetersiz olması, 5, 6 ve 7. sınıf konularının 9. sınıfa gelene kadar unutulması, öğrencilerin eğitim – öğretim konusunda sorumluluklarını yeterince taşımaması ve ortaokul ile lise içeriklerinin uyumsuz olması sosyal bilgiler ders

içeriğinin 9. sınıf tarih dersinin öğretimine öğrencileri yeterince hazırlayamamasında etkili faktörler olarak ifade edildiği görülmüştür.

Sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf tarih dersinin öğretimine öğrencileri yeterince hazırlayamadığını düşünen öğretmenlerin bazılarının yukarıdaki problem cümlesine verdikleri cevaplar aşağıda ilgili oldukları faktörün altında verilmiştir:

1. Sosyal bilgiler dersindeki konuların genel olarak yüzeysel işlendiğini belirten öğretmenlerin verdikleri cevaplar:

TAR-1, sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf tarih dersine öğrencileri yeterince hazırlayıp hazırlayamama durumuyla ilgili görüşme sorusuna, “Hayır. Konuların yüzeysel geçildiğini biliyorum. Bu da çabucak unutulmasına sebep oluyor. Konular daraltılıp daha akılda kalıcı bir içerik hazırlanmalıdır.” şeklinde yanıt vererek, sosyal bilgiler ders konuları yüzeysel işlendiği için verimli olmadığını ifade etmiştir.

2. Sosyal bilgiler dersinin farklı disiplinlerden oluştuğunu belirten öğretmenin verdiği cevap:

TAR-12, sosyal bilgiler dersinde farklı disiplinlerin bulunmasıyla söz konusu tarih ve coğrafya konularına yeterli odaklanılmadığını belirtmiştir. Düzenlemenin ise ders kitaplarındaki iyileştirme ile sağlanabileceğini ifade etmiştir. TAR-12’ nin yanıtı şöyledir:

“Sosyal bilgilerin yeterli düzeyde hazırladığını düşünmüyorum. Sosyal bilgiler adı altında tarih, coğrafya, demokrasi konularının birlikte, iç içe verilmesinin öğrencilerde kavram kargaşasına ve konuyu tam algılamamalarından dolayı bilgilerinin karışmasına neden olmaktadır. Çözüm için birkaç şey önerebilirim. İlk olarak sosyal bilgiler ders kitapları öğrencilerin anlayabileceği düzeyde, onların ilgisini ve merakını arttıracak şekilde hazırlanmalıdır. Daha sonra tarih ile ilgili konuların 5. sınıf sosyal bilgiler dersinden itibaren daha detaylı verilmeye başlaması gerekir. Tarihi çağlar ve ilk yerleşim konuları ile ilk çağda Anadolu ve çevresi konularının sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitaplarında bulunması gerekir. 7. sınıfta, Anadolu’yu yurt edinme çalışmalarının daha etkin işlenmesi ve önemli

savaşlar üzerinde daha çok durularak günümüzle karşılaştırma yapılmasına imkân sağlanması yine önemlidir (TAR-12).”

3. Sosyal bilgiler ders içeriğinin yetersiz olduğu görüşünü savunan öğretmenin verdiği cevap:

TAR-7, “İnkılap tarihi konuları temel için yeterli ancak genel tarih konuları yetersiz. Genel tarih konuları ve Anadolu Selçuklu devleti ile ilgili bilgiler artırılırsa daha güzel olur.” şeklinde açıkladığı görüşlerinde sorunu ve çözüm önerisini ifade etmiştir.

Tarih öğretmenlerinin ders içeriğiyle ilgili görüşleri incelendiğinde; inkılap tarihinin 8. sınıfta yer alması nedeniyle 9. sınıf tarih dersinde bu alanda sorun yaşanmadığını belirttikleri görülmektedir. Konu özelinde ise, özellikle Osmanlı tarihi alanında eksiklerin giderilmesi gerektiği çok defa belirtilmiştir.

4. Sosyal bilgiler ders materyallerinin yetersiz olduğu görüşünü savunan öğretmenin verdiği cevap:

TAR-8, “Yeterli değil. Kitaplarda konuların önemli noktalarından ziyade çok fazla hikâyelere yer verilmesi, uzun cümleler ve uzun anlatımlı metinlerin olması öğrencilerin yeterince hazırlanmasına engel oluşturuyor.” şeklinde verdiği yanıtında materyal ve içeriğin sıkıntılına yer verdiği görülmektedir.

5. Sosyal bilgiler dersinin 5, 6 ve 7. sınıftaki konularının liseye gelene kadar unutulduğu faktörleri ile ilgili öğretmen cevabı:

TAR-2, “Hayır. Çünkü lise 9 ve 10 sınıflarda okutulan konular, ortaokuldan liseye gelene kadar unutulmuş oluyor. Fakat 8. sınıfta okutulan inkılap tarihi dersinden ötürü öğrencilerin inkılap tarihi konularına daha hâkim olduğu görülüyor.” şeklinde verdiği yanıtında öğrencilerin 9 ve 10. sınıf konularını unutulmuş olarak liseye geldiğini, çünkü bu konuların ortaokulun daha geri sınıflarında okutulduğunu ve bunun düzenlenmesi gerektiğini önermiştir.

6. Öğrencilerin eğitim – öğretim konusunda sorumluluklarını yeterince taşınamalarını belirten öğretmenin verdiği cevap:

TAR-11, “Hayır, hazırladığını düşünmüyorum. Ortaokulda çocuklar emek harcamadan geçiyor. Çocukların ders çalışmasını, emek harcamasını sağlamalıyız.” şeklindeki görüşlerinde öğrencilerin başarısızlık kaygılarının düşük olduğunu ifade etmiştir.

7. Ortaokul ile lise içeriklerinin uyumsuzluğu faktörü ile ilgili öğretmenin cevabı:

TAR-3’ ün görüş ve önerileri aşağıda verilmiştir:

“Hayır. Sebep olarak ortaokul ile lise içeriğinin tam uyuşmaması söylenebilir. Ayrıca 9. sınıf konularının ayrıntılı olması da etkili. Konular azaltılabilir. Örneğin 9. sınıfta sadece tarih tanımı ve İslam tarihi şeklinde basitleştirilebilir. Bir de 9. sınıfta direkt olarak ilk çağ tarihi gibi soyut konulardan başlanmaması gerekir (TAR-3).”

4.1.4 Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin 9. Sınıf Coğrafya Dersinin Öğretimine Öğrencileri Hazırlama Durumuna İlişkin Coğrafya Öğretmenlerinin Görüşleri

“Sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf coğrafya dersinin öğretimine öğrencileri yeterince hazırladığını düşünüyor musunuz?” problem cümlesi ile ilgili 16 öğretmenin 15’i olumsuz, 1’i ise olumlu görüş belirtmişlerdir. Olumlu görüş ifade eden öğretmenlere ek soru sorulmamıştır. Olumsuz görüş belirten öğretmenlere ise neden sorusu sorulmuş, verilen cevaplar analiz edilerek sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf coğrafya dersinin öğretimine öğrencileri hazırlamada yetersiz kalma nedenleri Tablo 7’ de ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Tablo 7: Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin 9. Sınıf Coğrafya Dersinin Öğretimine Öğrencileri Yeterince Hazırlayamamasında Etkili Olan Faktörler

Faktörler	f
Sosyal bilgiler içeriğindeki coğrafya konuların yetersiz olması	8
Sosyal bilgiler içeriğinin karmaşık olması	3
Sosyal bilgiler dersinin uygulamalı işlenmemesi	2
Sosyal bilgiler öğretim programının coğrafya öğretim programıyla uyumsuz olması	2
Öğrencilerin ders çalışma yöntem ve kabiliyetinden yoksun olması	1

Tablo 7 incelendiğinde; sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf coğrafya dersinin öğretimine öğrencileri yeterince hazırlayamamasında sosyal bilgiler dersindeki coğrafya içeriğinin yetersiz olması, öğretmenlerin bir kısmı tarafından en etkili faktör olarak görülmektedir. Sosyal bilgiler içeriğinin karışık olması, dersin uygulamalı işlenmemesi, sosyal bilgiler – coğrafya dersleri arasındaki öğretim programı uyumsuzluğu ve öğrencilerin ders çalışma yöntem ve kabiliyetinden yoksun olması sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf coğrafya dersinin öğretimine öğrencileri yeterince hazırlayamamasında etkili diğer faktörlerdir.

Sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf coğrafya dersinin öğretimine öğrencileri yeterince hazırlayamadığını düşünen öğretmenlerin bazılarının, yukarıdaki problem cümlesine verdikleri cevaplar aşağıda ilgili oldukları faktörün altında verilmiştir:

1. Sosyal bilgiler dersindeki coğrafya içeriğinin yetersiz olduğunu belirten öğretmenlerin verdikleri cevaplar:

COĞ-8 yanıtında, sosyal bilgiler dersi içerisinde tarih konularının daha geniş yer kapladığını belirtip önerilerini sıralamıştır. COĞ-8' in cevabı aşağıdaki şekildedir:

“Hayır. Sosyal bilgiler dersi içeriğine baktığımda tarih konularının daha geniş yer tuttuğunu görüyorum. Bundan dolayı hem konu dağılımı eşitlenmeli hem

de coğrafya konularında iyileştirme gereklidir. Sade ve anlaşılır hale getirilmelidir. Özellikle doğa ve çevre, iklim, harita bilgisi konularında oldukça fazla eksik bulunuyor (COĞ-8).”

COĞ-9 da coğrafya konularının sosyal bilgiler dersi içerisinde yeterli miktarda yer bulamadığını belirten bir yanıt vermiştir. “Hayır. Sosyal bilgiler ders içeriğinde coğrafya konuları diğerlerine göre daha az yer tutuyor. Bu yüzden altyapı oluşturmada yetersiz kalıyor. Türkiye coğrafyasına yönelik konular artırılabilir (COĞ-9).” şeklindeki yanıtında özellikle Türkiye coğrafyasına yönelik konuların daha geniş yer bulması gerektiğini ifade etmiştir.

COĞ-11, “Ortaokul sosyal bilgiler dersinde tarih konuları ağırlıklı olmaktadır. Özellikle ders öğretmeni coğrafyaya karşı mesafeli ise konular geçiştiriliyor. Öğrenciler neredeyse çok az bir coğrafya bilgisiyle liseye başlıyor. Liseye giriş sınavlarında da coğrafya konuları sorulmadığından coğrafya hep geri planda kalıyor.” şeklinde belirttiği görüşlerinde soruya yönelik birkaç problem ve öneriden bahsetmiştir.

Yukarıdaki öğretmen görüşlerinde; sosyal bilgiler dersi içeriğindeki coğrafya konularının artması gerektiği öğretmenlerin geneline ifade edilmiştir. Özellikle; Türkiye coğrafyası alanında iyileştirme gerekli görülmektedir.

2. Sosyal bilgiler ders içeriğinin gereğinden fazla karışık olduğunu belirten öğretmenin verdiği cevap:

COĞ-3 soruya olumsuz yanıt vermiş, görüşlerini ve çözüm önerilerini sunmuştur. COĞ-3’ ün yanıtı şu şekildedir:

“Derslerine girdiğim 9. sınıf öğrencilerinin hazırbulunuşluk düzeyinin düşük olduğunu gözlemliyorum. Lisedeki coğrafya eğitiminin temeli diyebileceğimiz dersler, genellikle 9. sınıf içeriğinde bulunuyor. 9. sınıf konuları işlenmeye başlandığında öğrencilerin çok eksikleri olduğunu gözlemliyorum. Bu yüzden konularda ilerleme sağlanamıyor. Türkiye’nin coğrafi konumu, dünya üzerindeki yeri, iklimi vb. konular ortaokulda yüklenmelidir. Bu konular çocuklara yüklenmediğinde lise konularında ilerlenemiyor. Buradaki sorunlar ortaokuldaki coğrafya konularının

kapsamıyla alakalı olabildiği gibi bu konuların öğrencilere aktarımı aşamasında da olabilir. Yani ortaokul coğrafya konuları gerektiği gibi programa konulmuş olabilir. Fakat bir şekilde öğrencilere aktarılamıyor olabilir. Bu konu araştırılması gereken bir durumdur. Fakat kesin olan şu ki çalıştığım yerde öğrenciler yeterli bilgiden yoksun olarak liseye geliyorlar. Bu durum lise coğrafya başarısını da düşürüyor. Sorunun da programda sadeleştirme yapılarak çözülebileceğini düşünüyorum. Çok fazla konu olduğu zaman öğrenciler başarı sağlayamıyor. Az ve öz olarak konunun temeli sağlam olarak verilmelidir (COĞ-3).”

3. Sosyal bilgiler dersinin uygulamalı olarak işlenmemesi faktörü ile ilgili öğretmenin verdiği cevap:

COĞ-15, “Hayır. Öğrencilerde harita bilgisi ve coğrafyanın ihtiyaç duyduğu analitik düşünme becerisi eksik. Çevrelerine baktıklarında algılayamıyorlar, olaylar arasında bağlantı kuramıyorlar. Uygulamalı eğitime önem verilmesini önerebilirim. Araziye çıkılmalıdır. Lise giriş sınavı için değil öğrenmek için bu ders işlenmelidir.” şeklinde verdiği yanıtında, sosyal bilgiler dersinin yetersiz kaldığını belirtmiş ve düzeltmeye yönelik önerilerini açıklamıştır.

4. Sosyal bilgiler dersinin coğrafya dersi öğretim programıyla uyumsuzluğu faktörü ile ilgili öğretmenin verdiği cevap:

COĞ-2’ nin görüşleri şu şekildedir:

“Sosyal bilgilerde geçtiğini bildiğim konular işlenirken öğrenciler, sanki ilk defa duyuyormuş gibi bakıyorlar. Konuların ilk aşamalarını 5, 6 ve 7. sınıfta gördüğünü bilmemize rağmen konuyu anlatırken, öğrenciler bihaber görüntü veriyorlar. Çözüm için; ilköğretim içeriğini hazırlayan komisyon ile ortaöğretim içeriğini hazırlayan komisyonlar arasında işbirliği yapılmalıdır. Konu dağılımları zorluk derecelerine göre düzgün dağıtılmalıdır. Mümkün olduğunca da konular azaltılmalı (COĞ-2).”

Yukarıdaki nedenle ilgili görüşlerde; sosyal bilgiler dersinin detaylara sahip bir ders olmamasının, daha detaylı bir ders olan coğrafya dersine hazırlıkta sorun yaşattığı

belirtmiştir. Öğretim programları ve içerik uyumlarının sağlanması katılımcı öğretmenlerce önerilmiştir.

5. Öğrencilerin ders çalışma kabiliyetlerinde eksiklik ve yöntem sorunu olduğunu belirten öğretmenin verdiği cevap:

COĞ-13 verdiği yanıtta sorunun kaynağı olarak, öğrencilerin çalışma yöntemlerinde var olan eksikliği görmektedir. COĞ-13, “Hayır yeterli değil. Öğrenci ders çalışmayı, çalışma yöntemini bilmiyor. Sözel olan ile görsel olan haritayı yorumlayamıyor.” şeklindeki yanıtında sorunu ifade etmiştir.

4.2 Sosyal Bilgiler Dersi Yerine Ortaokullarda Tarih ve Coğrafya Derslerinin Programlarda Olmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri

Bu bölümde aşağıdaki alt problem cümlesine cevap bulmaya çalışılacaktır.

1- Sosyal bilgiler dersi yerine, 1997 öncesinde olduğu gibi milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık dersleri olabilir mi?

4.2.1 Sosyal Bilgiler Dersi Yerine Ortaokullarda Tarih ve Coğrafya Derslerinin Programlarda Olmasına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri

“Sosyal bilgiler dersi yerine, 1997 öncesinde olduğu gibi milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık dersleri olabilir mi? şeklindeki problem cümlesine ilişkin 30 öğretmenin 18’ i olumlu, 12’ si ise olumsuz görüş belirtmişlerdir. Olumlu ve olumsuz görüş belirten öğretmenlere ise neden sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplar analiz edilerek, sosyal bilgiler dersi yerine tarih ve coğrafya gibi derslerin getirilmesinin nedenleri Tablo 8’ de, getirilmeme nedenleri ise Tablo 9’ da ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Tablo 8: Sosyal Bilgiler Dersi Yerine Tarih ve Coğrafya Derslerinin Programlarda Olmasını İsteyen Öğretmenlerin Nedenleri

Nedenler	f
Ders içi konu bütünlüğünün gerçekleşecek olması	13
Ayrıntılı işlenmesine imkân sağlanması	3
Ders süresinin yeterli hale gelmesi	2

Tablo 8 incelendiğinde, ders içi konu bütünlüğünün gerçekleşecek olması değişimi isteyen sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük çoğunluğu tarafından kabul edilen nedendir. Derslerin daha ayrıntılı işleneceği ve ders süresinin yeterli hale gelecek olması sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya dersleriyle değişiminin desteklenmesinin diğer nedenleridir.

Sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya dersleriyle değişiminin gerçekleştirilmesini destekleyen öğretmenlerin bazılarının, yukarıdaki problem cümlesine verdikleri cevaplar aşağıda ilgili oldukları nedenin altında verilmiştir:

1. Ders içi konu bütünlüğünün oluşacağını belirten öğretmenlerin verdikleri cevaplar:

SB-1, “Evet. Çünkü dersler bölümlendiğinde tarih dersi tarih konularıyla, coğrafya dersi de coğrafya konularıyla başlayıp bitecektir. Mevcut şekliyle konu bütünlüğü sağlanamamaktadır.” şeklindeki yanıtında konu ders uyumunun artacağını belirterek değişimi desteklemiştir.

SB-3, “Milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık olarak aktarılması daha uygun olacaktır. Mevcut haliyle öğrenciler dersin konularını yeterince ayırt edemiyorlar. Liseye gittiğinde ise dersler daha yoğun ve ayrı ayrı karşısına çıkınca şaşkınlık yaşayabiliyor.” şeklinde verdiği cevapta, sosyal bilgiler dersinin yapısında bulunan farklı disiplinlerin öğrenci tarafından kavranmadığını, bu durumun lisede sorun oluşturduğunu ifade etmiştir.

SB-13, sosyal bilgiler dersinin farklı birçok disiplinden oluşmasıyla ilgili ifade ettiği sorunlar aşağıdaki cümlelerle belirtilmiştir:

“Evet, daha yararlı olabilir. Sosyal bilimler içerisinde yer alan birçok farklı bilim dalından oluşan sosyal bilgiler dersinin bu denli farklılık içermesi içeriğinin kavranmasını zorlaştırmaktadır. Tarih ve coğrafya dersleri olarak ayırım sağlanırsa derslerin içerikleri öğrencilere daha iyi ve net şekilde aktarılabilir ve konuların birbiriyle karıştırılmasının önüne geçilebilir (SB-13).”

SB-21 görüşleriyle; sosyal bilgiler dersinin disiplinlerarası halinin öğrenciler ve öğretmenler için karmaşa yarattığını belirtmiş, “Evet. Konuların karışmaması ve kafa karışıklığı oluşmaması için ve ayrıca tarih bilincini daha sağlıklı verilebilmesi için faydalı olacağını düşünüyorum.” cümleleriyle karmaşanın çözüleceğini ifade etmiştir.

SB-25 değişimi destekleyen öğretmenlerden bir başkası olmuştur. “Kesinlikle evet. Çünkü bütünlük sağlamak çok önemli. Konuların devamlılığı açısından öğrenciler çok daha iyi kavrayacaktır (SB-25).” şeklinde açıkladığı görüşlerinde, değişim sayesinde konu devamlılığının artacağını ifade etmiştir.

Yukarıda görüşleri verilen öğretmenlerin büyük kısmı; sosyal bilgiler dersi içeriğinde yer alan farklı disiplinlere ait konuların, tarih ve coğrafya özelinde anlaşılabilirlik problemi oluşturduğunu belirtmiştir. Tarih ve coğrafya derslerinin programda ayrı ayrı yer alması durumunda; ders – içerik uyumunun üst seviyeye çıkacağı ve bunun öğrenciler için olumlu olacağı ifade edilmiştir.

2. Derslerin daha ayrıntılı olarak işlenmesini sağlayacağı için değişimi destekleyen öğretmenlere ait örnek cevap:

SB-12, “Kesinlikle evet diyorum. Zaten ancak bu şekilde ayrıntılar verilerek öğrencilerde bilgi birikimi sağlanabilir. Ülkesini, bölgelerini, tarım ürünlerini, iklimlerini, bitki örtüsünü bilmeyen bir nesil yetişiyor.” yanıtıyla değişim sayesinde içerik genişleyeceğinden değişimi desteklediğini belirtmiştir.

3. Ders süresinin yeterli hale geleceğini belirterek değişime destek veren öğretmenin verdiği cevap:

SB-20 görüşleriyle zaman yetersizliğine dikkat çekip derslerin ayrılacak olmasının, ders saatinin yetersiz kalma durumunu da çözeceğini, “Evet. Derslerin eskisi gibi bölümlere ayrılmasını isterim. Çünkü mevcut haliyle dersleri ve üniteleri yetiştirmekte güçlük çekiyoruz. Her konu kendi ders zaman dilimi içerisinde işlenir ve bu sıkıntı giderilmiş olur.” görüşleriyle açıklamıştır.

Tablo 9’ da ise sosyal bilgiler dersinin varlığını sürdürmesini gerekli gören öğretmen görüşleri yer almaktadır.

Tablo 9: Sosyal Bilgiler Dersinin Programlarda Olmasını İsteyen Öğretmenlerin Nedenleri

Nedenler	f
Sosyal bilgiler dersinin öğrenci seviyesine uygun olması	9
Sosyal bilgiler dersinin tarih, coğrafya ve vatandaşlık içeriğinden daha fazlasına sahip olması	2
Sosyal bilgiler dersinin düzenlemeye tabi tutulup varlığını sürdürmesinin gerekli olması	1

Tablo 9 incelendiğinde, sosyal bilgiler dersinin öğrenci seviyesine uygun olması, sosyal bilgiler dersinin programlarda olmasını isteyen öğretmenlerin büyük bir kısmı tarafından kabul edilen neden olduğu görülmektedir. Sosyal bilgiler dersinin tarih, coğrafya ve vatandaşlık içeriğinden daha fazlasına sahip olması ile sosyal bilgiler dersinin değiştirilmeden kendi içerisinde düzenlemeye tabi tutulması sosyal bilgiler dersinin varlığını sürdürmesi gerekliliğiyle ilgili diğer nedenlerdir.

Sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya dersleriyle değişiminin gerçekleştirilmesini desteklemeyen öğretmenlerin bazılarının, yukarıdaki problem cümlesine verdikleri cevaplar aşağıda ilgili nedenin altında verilmiştir:

1. Sosyal bilgiler dersinin öğrenci seviyesine uygun olduğunu belirten öğretmenlerin verdikleri cevaplar:

SB-4'ün, sosyal bilgiler dersinin varlığının devam etmesi gerektiğine yönelik görüşleri, “Sosyal bilgiler dersi ortaokul seviyesine hitap ettiği için bu dersin öğretiminin devam etmesi daha uygun olacaktır.” yanıtında görülmektedir.

SB-10, sosyal bilgiler dersinin öğrenci seviyesine uygun olarak hazırlandığını, “Sosyal bilimlerin öğrenci düzeyine uygun olarak hazırlanmış biçimdir sosyal bilgiler. Ayrılması, öğrenci düzeyine uygun olmayan sonuçları beraberinde getirebilir.” şeklindeki yanıtında ifade etmiştir.

SB-17 savunduğu görüşlerinde değişime karşı çıkmıştır. “Hayır. Çünkü öğrenciler sosyal bilgiler dersinde bile temel konular işlenmesine rağmen çabucak sıkılacaklık göstermektedir. Muhtemel bir değişimin getireceği konu yükünü de hesaba katarsak, ortaokul seviyesindeki öğrenciler açısından durumun nereye varacağını tahmin etmek güç olur (SB-17).” yanıtında, sosyal bilgiler dersinin mevcut yapısının öğrenci seviyesine uygun konu kapsamını içerdiğini belirtmiştir.

SB-19 sosyal bilgiler dersinin öğrenci seviyesine uygunluğunu belirten bir diğer öğretmen olmuştur. “Hayır, değişimi uygun bulmuyorum. Mevcut durum öğrencileri motive etmektedir. Öğrenciler yumuşak bir geçişle, buldukları bilişsel öğrenme alanıyla kazanımları kavrayabilmektedir (SB-19).” şeklindeki yanıtından da anlaşılacağı üzere öğrenci seviyesine uygun olan sosyal bilgiler dersinin öğrencilerde motivasyonu da artırdığını ifade etmiştir.

SB-23, “Sosyal bilgiler dersi bir bütün halde verilmeye devam etmelidir. Çok ayrıntı gerekli değil. Çocukların ilgisini çekmeye odaklanmak gerekir.” şeklindeki yanıtında görüşlerini ifade etmiştir.

SB-24, “Hayır. Sosyal bilgiler dersi bahsi geçen alanlarla ilgili, çocukların da seviyesine uygun olacak yeterli seviyede konuyu barındırıyor.” yanıtında öğrenci seviyesine vurgu yapmıştır.

Yukarıda cevapları yer alan öğretmenler; sosyal bilgiler dersinin öğrencilerin bilişsel seviyesine uygun olduğunu ve muhtemel değişimin öğrencilere ağır gelecek konu

yükünü de beraberinde getireceği görüşünde oldukları için değişimi istememektedirler.

2. Sosyal bilgiler dersinin tarih, coğrafya ve vatandaşlık içeriğinden fazlasını bünyesinde barındırdığı için muhtemel değişimin tam karşılık oluşturmayacağını düşünen öğretmenlere ait cevaplar:

SB-9; “Hayır. Mevcut sosyal bilgiler dersi, sadece bu üç dersi birbirine eklemek değildir. Bu ders bir hadise veya bir problemin çeşitli yönlerini, bilgi ve anlayış açısından incelemeye ve araştırmaya imkân yaratmak için vardır. Bu yüzden, değişimin uygun olmayacağını düşünüyorum.” şeklinde belirtilen görüşlerinde bu dersin, farklı disiplinlerden faydalanarak olayların çok yönlülüğünü öğrenciye göstermeyi de amaçladığı belirtilmiştir.

SB-16, “Hayır. Çünkü sosyal bilgiler dersi; hayatın kurallarını, tarihi, coğrafyayı, sosyolojiyi vb. çok sayıda disiplini kapsamaktadır.” şeklinde belirttiği görüşlerinde değişimin, bu dersin boşaltacağı alanı doldurmaya yetmeyeceğini söylemiştir.

Yukarıda cevapları verilen öğretmenler; sosyal bilgiler dersinin hayatın akışı içerisinde öğrenciye faydalı olacak bilgi ve yeterlilikleri kazandırmayı amaçladığını, sadece farklı disiplinlere ait bilgilerin öğretiminin yapıldığı ders olmadığını ifade etmişlerdir.

3. Sosyal bilgiler dersinin değiştirilmeden, kendi içerisinde düzenlemeye tabi tutulması gerektiğini belirten öğretmenin verdiği cevap:

SB-11 yanıtında, mevcut durumun iyileştirilmesini talep etmekle beraber sosyal bilgiler dersinin programdan çıkarılmasını talep etmemektedir. SB-11’ in cevabı aşağıda yer almaktadır:

“Dersin bölünmesini gerektirecek konu eksikliği içermemekte, konular zaten yeteri yoğunlukta işlenmektedir. Ancak, dersin adını değiştirmeden konular düzenlenmeli, ortaokulun her kademesinde sosyal bilgiler 1, 2, 3 ve 4 şekline getirilmelidir. İlk iki yıl coğrafya, ikinci iki yıl ise tarih konularına ağırlık verilebilir (SB-11).”

4.2.2 Sosyal Bilgiler Dersi Yerine Ortaokullarda Tarih ve Coğrafya Derslerinin Programlarda Olmasına İlişkin Tarih Öğretmenlerinin Görüşleri

“Sosyal bilgiler dersi yerine, 1997 öncesinde olduğu gibi milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık dersleri olabilir mi?” problem cümlesine ilişkin 15 öğretmenin 7’ si olumlu, 8’ i ise olumsuz görüş belirtmişlerdir. Olumlu ve olumsuz görüş belirten öğretmenlere ise neden sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplar analiz edilmiş, sosyal bilgiler dersi yerine tarih ve coğrafya gibi derslerin getirilmesinin nedenleri Tablo 10’ da, getirilmeme nedenleri ise Tablo 11’ de ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Tablo 10: Sosyal Bilgiler Dersi Yerine Tarih ve Coğrafya Derslerinin Programlarda Olmasını İsteyen Öğretmenlerin Nedenleri

Nedenler	f
Lisedeki sisteme uyum sağlanacak olması	3
Öğretim veriminin artacağına beklenilmesi	2
Ders içi konu bütünlüğünün oluşması	1
Tarih bilincinin artacak olması	1

Tablo 10 incelendiğinde; lisedeki yapıya uyum sağlanması, öğretim kapasitesinin artabileceği, ders içi konu bütünlüğünün sağlanması ve tarih bilincinin artacak olması sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya dersleriyle değişiminin desteklenmesinde etkili nedenler olarak görülmüştür.

1. Sosyal bilgiler dersi yerine tarih ve coğrafya derslerinin getirilmesiyle ortaokul ile lise öğretimleri arasında uyumun artacağını belirten öğretmenlere ait cevaplar:

TAR-2, “Evet. Çünkü liseye geldiklerinde sosyal bilgiler dersi konularını iki farklı ders olarak görecekler ve daha ayrıntılı olacak. Ortaokulda ayrılmasıyla liseyle bütünlük olacağı için öğrenci konuları yadırgamayacaktır.” yanıtında sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya dersleri olarak bölünmesini desteklediği görülmektedir.

TAR-3, “Evet gelmeli. Lise konularına hazırlanma net olur. Sınavlara hazırlık süreçleri de bu şekilde daha rahat hale gelir.” şeklinde verdiği yanıtında, sosyal bilgiler dersi yerine tarih ve coğrafya derslerinin olması durumunda liseye geçişin ve sınava hazırlığın rahatlayacağını belirtmiştir.

2. Değişim sayesinde ortaokulda, tarih konularının öğretim veriminde artış olacağını belirten öğretmenin verdiği cevap:

TAR-8, “Tarih ve coğrafyanın ayrılması daha iyi olur. Her dersin kendine özel yöntemlerle öğrenilmesi ve önemsenmesi, mevcut duruma göre daha iyi olacaktır.” şeklinde verdiği yanıtında derslerin ayrılmasını desteklediğini belirtmiştir.

3. Sosyal bilgiler dersinin değişmesiyle ders içi konu bütünlüğünün artacağını belirten öğretmenin verdiği cevap:

TAR-1, “Evet. Konular ayrı derslerde verilirse öğrencinin zihninde daha derli toplu bir şekil alır. Konular birbirine karışmaz, konu bütünlüğü oluşur.” şeklinde belirttiği görüşünde sosyal bilgiler konularının tarih ve coğrafya dersleri şeklinde ayrı ayrı verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

4. Değişim sayesinde tarih bilincinin artacağını savunan öğretmenin verdiği cevap:

TAR-12, “Öğrencilerde milli tarih bilincinin daha kaliteli oluşması için milli tarih, milli coğrafya gibi ayrımın olmasını desteklerim.” şeklinde verdiği yanıtında değişimi desteklediğini belirtmiştir.

Aşağıda yer alan Tablo 11’ de ise sosyal bilgiler dersinin varlığını gerekli gören öğretmen görüşleri yer almaktadır.

Tablo 11: Sosyal Bilgiler Dersinin Programlarda Olmasını İsteyen Öğretmenlerin Nedenleri

Nedenler	f
Sosyal bilgiler dersinin yapısında iyileştirme yapılarak yoluna devam etmesi	5
Sosyal bilgiler dersinin öğrenci seviyesine uygun olması	3

Tablo 11 incelendiğinde, sosyal bilgiler dersinin yapısında iyileştirme yapılarak yoluna devam etmesi gerektiği ve sosyal bilgiler dersinin öğrenci seviyesine uygun olduğu görüşünün sosyal bilgiler dersinin programlarda kalmasını isteyen öğretmenlerin hakim düşüncesi olduğu anlaşılmaktadır.

Sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya dersleriyle değiştirilmesini desteklemeyen öğretmenlerin bazılarının, yukarıdaki problem cümlesine verdikleri cevaplar aşağıda ilgili oldukları nedenin altında verilmiştir:

1. Sosyal bilgiler dersini yeterli görse de iyileştirme yapılmasını da destekleyen öğretmenlerin verdikleri cevaplar:

TAR-6 sosyal bilgiler dersinin yeterli olduğunu, “İçeriği doğru planlanırsa sosyal bilgiler adıyla da istenilen kazanımlar verilebilir.” şeklindeki yanıtında ifade etmiştir.

TAR-9 sosyal bilgiler dersinin varlığını sürdürmesi gerektiğini düşünmektedir. Ancak, “Uzun süredir program değişikliği yapılmadan dersler yine sosyal bilgiler olarak işleniyordu ama gayet detaylı ve yeterli bir şekilde tarih ve coğrafya dersleri anlatılmaktaydı. Ancak sosyal bilgiler dersinde yapılan bazı değişimler maalesef dersin niteliğini düşürmüştür (TAR-9).” şeklindeki verdiği yanıtta, dersin verimliliğinin günümüzde düşüş yaşadığı belirtilse de düzenlemeyle iyileştirilebileceği ifade edilmiştir.

2. Sosyal bilgiler dersinin öğrenci seviyesine uygun olduğunu düşünen öğretmenlerin verdikleri cevaplar:

TAR-4, dersin değişimini desteklemediğini, “Sosyal bilgiler ders içeriğinin ortaokul öğrencisi için yeterli olduğunu düşünüyorum. Aksi türlü öğrenciler zorlanabilir.” şeklindeki yanıtında belirtmiştir.

TAR-13, “Hayır. Ortaokulda öğrencinin sosyal etkinliklere daha fazla zaman ayırması gerektiğini düşünüyorum. İçeriğin ağırlaştırılmasının anlamı olmaz. Tarih konuları lisede detaylıca işlenmektedir.” şeklinde belirttiği görüşlerinde, içeriğin artışının zararlı olacağını ifade etmiştir.

Yukarıda cevapları verilen öğretmenlerin büyük kısmı; sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya dersleri olarak değişimine karşı çıkmakta ve bu değişimin öğrenci seviyesini aşabileceğini belirtmektedir.

4.2.3 Sosyal Bilgiler Dersi Yerine Ortaokullarda Tarih ve Coğrafya Derslerinin Programlarda Olmasına İlişkin Coğrafya Öğretmenlerinin Görüşleri

“Sosyal bilgiler dersi yerine, 1997 öncesinde olduğu gibi milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık dersleri olabilir mi?” problem cümlesine ilişkin 16 coğrafya öğretmenin tamamı olumlu görüş belirtmişlerdir. Olumlu görüş belirten öğretmenlere ise neden sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplar analiz edilmiş, sosyal bilgiler dersi yerine tarih ve coğrafya gibi derslerin getirilmesinin nedenleri Tablo 12’ de ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Tablo 12: Sosyal Bilgiler Dersi Yerine Tarih ve Coğrafya Derslerinin Programlarda Olmasını İsteyen Öğretmenlerin Nedenleri

Nedenler	f
İhtiyaç duyulan içerik seviyesine ulaşılması	6
Öğrencide milli bilincin artması	4
Öğretimin daha planlı ve kaliteli hale olması	3
Sosyal bilgiler dersinin yapısından kaynaklanan karmaşanın çözülebilir olması	3
Öğrenci motivasyonunun artması	2

Tablo 12 incelendiğinde; ihtiyaç duyulan içerik seviyesine ulaşılması, milli bilincin artması, öğretimin daha planlı ve kaliteli olması, sosyal bilgiler dersinin farklı disiplinlerden meydana gelmesiyle oluşan karmaşasının çözülebilmesi ve öğrenci motivasyonunun artması, sosyal bilgiler dersinin yerine tarih ve coğrafya derslerinin olmasını isteyen coğrafya öğretmenlerinin nedenleri olduğu görülmektedir.

Ortaokulda sosyal bilgiler dersi yerine tarih ve coğrafya derslerinin bulunmasını isteyen bazı öğretmenlerin, yukarıdaki problem cümlesine verdikleri cevaplar aşağıda ilgili nedenin altında verilmiştir:

1. Değişim sayesinde, ihtiyaç duyulan içerik seviyesine ulaşılacağını belirten öğretmenlerin verdikleri cevaplar:

COĞ-8, “Evet. Hem milli bir tarih ve coğrafya öğretimi sağlanabilir hem de öğrencilerin ülke ve dünyayı daha geniş bir şekilde öğrenebilmelerine imkân sağlanabilir.” şeklindeki yanıtında, değişimle içeriğin genişleyeceğini belirtmiştir.

COĞ-9 değişimin olumlu olacağını düşünmektedir. “Evet. Her şeyden önce öğrenciler konu ve ders ayrımını daha kolay yapabilirler. Konular da artacağı için daha çok bilgi verilebilir (COĞ-9).” şeklindeki yanıtında görüşünün nedenlerini ifade etmiştir.

COĞ-10 değişimi desteklemektedir. “Evet. Çünkü öğrencilerin coğrafya ve tarih konularındaki konu eksiklerini yeni derslerin sağlayacağı imkânlarla giderebileceklerini söyleyebilirim (COĞ-10).” şeklindeki yanıtta, değişimle içeriğin artacağı belirtilmiştir.

Yukarıda cevapları verilen coğrafya dersi öğretmenleri; içeriğin genişleme imkânına kavuşması dolayısıyla değişimi desteklemektedir. Cevaplarında sürekli olarak, sosyal bilgiler ders içeriğindeki coğrafya konularının yetersiz olduğu düşüncesini belirtmişlerdir.

2. Değişim ile milli bilincin de artacağını belirten öğretmenlerin verdikleri cevaplar:

COĞ-3, “Öğrencilerin milli bilinci kazanmaları açısından bu derslerin tekrardan programa girmesini faydalı bulacağımı ifade edebilirim.” şeklinde belirttiği yanıtında, değişimin faydalı olacağını ifade etmiştir.

COĞ-4 de değişim sayesinde milli bilincin olumlu etkileneceğini, “Coğrafya bilgilerini daha sistemli hale getireceğini de varsayarsak milli bir coğrafya bilincine de kavuşturabileceğine inanıyorum.” şeklinde verilen yanıtında belirtmiştir.

3. Öğretimin daha kaliteli ve planlı olacağını düşünen öğretmenin verdiği cevap:

COĞ-5, “Evet dersler ayrılmalıdır. Bu yöntem, öğrencilerin derse yönelik ilgileri açısından ve konuları daha kapsamlı ve daha derli toplu öğrenmeleri açısından faydalı olacaktır.” şeklinde verdiği yanıtında değişimin öğrencileri olumlu etkileyeceğini belirtmiştir.

4. Değişimin, sosyal bilgiler dersinin yapısından kaynaklı olan karmaşayı çözeceğini belirten öğretmenlerin verdikleri cevaplar:

COĞ-1, “Değişmelidir. Sosyal bilgiler dersinin yapısı nedeniyle oluşan karmaşayı engelleyeceğini düşünüyorum.” şeklindeki yanıtında değişimi desteklediğini belirtmiştir.

COĞ-11, “Milli coğrafya dersinde çocuklar, konuları bir bütün içerisinde öğrenmelidir. Coğrafyada sarmal biçimli öğrenme vardır. Sebep-sonuç, bağlantı ve dağılım ilkelerinde öğrenilir. Sosyal bilgiler dersinde coğrafya konuları geçiriliyor.” şeklindeki yanıtında değişimi destekleme nedenini açıklamıştır.

Yukarıda cevapları verilen öğretmenler genel olarak; sosyal bilgiler dersinin disiplinlerarası yapısından şikâyetçi olduklarını, coğrafya özelinde ise bu durumun eksiklik oluşturduğunu belirtmişlerdir.

5. Değişim sayesinde öğrenci motivasyonunun artacağını belirten öğretmenin verdiği cevap:

COĞ-12, “Evet olabilir. İsmi millî olması dahi öğrencilerde, bu derslere daha fazla ağırlık verme duygusu oluşturabilir.” şeklinde verdiği yanıtında değişimi desteklediğini ifade etmiştir.

4.3 Sosyal Bilgiler Dersi Sayesinde Tarih ve Coğrafya Bilincinin Oluşması Hakkında Öğretmen Görüşleri

Bu bölümde aşağıdaki alt problem cümlesine cevap bulmaya çalışılacaktır.

1- Sosyal bilgiler ders içeriği tarih ve coğrafya bilinci kazandırmada yeterli midir?

4.3.1 Sosyal Bilgiler Dersi Sayesinde Tarih ve Coğrafya Bilincinin Oluşması Hakkında Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri

“Sosyal Bilgiler ders içeriği tarih ve coğrafya bilinci kazandırmada yeterli midir?” problem cümlesi ile ilgili 30 öğretmenin 17’ si olumlu, 13’ ü ise olumsuz görüş belirtmişlerdir. Olumlu ve olumsuz görüş belirten öğretmenlere ise neden sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplar analiz edilerek, sosyal bilgiler ders içeriğinin tarih ve coğrafya bilinci oluşturma durumu hakkındaki olumlu görüşler Tablo 13’ te ve olumsuz görüşler de Tablo 14’ te ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Tablo 13: Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrencilerde Tarih ve Coğrafya Bilinci Oluşturduğunu Belirten Görüşler

Görüşler	f
Sosyal bilgiler dersinde vatan – millet sevgisi gibi değerlerin öğretiminin gerçekleştiriliyor olması	9
Hem yaşadıkları coğrafyaya hem de milli tarihe yönelik duyulan ilgiyi artırıyor olması	5
Tarih ve coğrafya içeriklerinde yer alan bilinçli vatandaş ve sorumlu birey olmak konusunda gelişim sağlanıyor olması	3

Tablo 13 incelendiğinde; sosyal bilgiler dersinin vatan – millet sevgisini aştığı, hem yaşanan coğrafyaya hem de milli tarihe yönelik ilgiyi artırması, tarih ve coğrafyada da görülen bilinçli vatandaş ve sorumlu birey olma alanlarında gelişim sağlanması gibi olumlu görüşlerin sıralandığı görülmektedir.

Sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilincini artırdığını savunan öğretmenlerin bazılarının, yukarıdaki problem cümlesine verdikleri cevaplar aşağıda ilgili görüşün altında verilmiştir:

1. Sosyal bilgiler dersinin vatan – millet sevgisi, değerler ve birey ve vatandaş olma yolunda katkı sağladığını belirten öğretmenin verdiği cevap:

SB-13, “Evet, katkı sağladığı muhakkak. Sosyal bilgiler dersi günlük hayatın içinde olan insan hakları, görev ve sorumluluklar, vatan ve millet sevgisi gibi değerleri öğretebilen bir derstir.” şeklinde belirttiği görüşlerinde bilinç kazanıldığını belirtmiştir.

2. Hem yaşadıkları coğrafyaya hem de milli tarihe yönelik ilgi ve bilinci artırdığını savunan öğretmenin verdiği cevap:

SB-19 görüşlerinde, sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilincini kazandığını ayrıca, yararlı sayılacak farklı nitelikleri de bünyesinde barındırdığını, “Tarih ve coğrafya bilincinin oluşması açısından büyük katkılar sağlamaktadır. Bu ders ile öğrenciler hem yaşadıkları coğrafyaya hem de milli tarihine ilgi duymakta, farkındalık kazanmaktadır. Alt kazanım olarak birçok konuda da hizmet etmektedir.” şeklinde belirtmiştir.

Tablo 14’ te, sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilincini oluşturmadığını belirten olumsuz görüşler yer almaktadır.

Tablo 14: Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrencilerde Tarih ve Coğrafya Bilinci Oluşturmadığını Belirten Görüşler

Görüşler	f
Öğretmen ve öğrenci ilgisinin asıl belirleyici unsur olması	6
Ders saatinin yetersiz olması	4
Bilinç oluşturacak nitelikte bilgi sahibi yapılamaması	3
Sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya olarak algılanmaması	2
Kitap ve diğer materyallerin yetersiz olması	1
Sınav kaygısının bilinç oluşumunda engel olması	1

Tablo 14’ te, bilinç oluşması konusunda öğretmen ve öğrenci ilgisinin belirleyici olduğu, öğretmen ve öğrencilerin tarih ve coğrafyaya yeterli ilgi göstermediği, ders

saatinin az olduğu, içeriğin bilinç oluşturma yeterliliği taşımadığı, sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya olarak algılanmadığı, kitap ve diğer materyallerde dzenleme gereksinimi olduğu ve sınav kaygısının bilinç oluşturmaya engel olduğu gibi nedenlerle sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilinci oluşturmada yetersiz kaldığı ifade edilmiştir.

Sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilincini yeterince oluşturmadığını ifade eden öğretmenlerin bazılarının, yukarıdaki problem cümlesine verdikleri cevaplar aşağıda ilgili görüşün altında verilmiştir:

1. Öğretmen ve öğrenci ilgisinin belirleyici olduğunu belirten öğretmenin verdiği cevap:

SB-15, sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilincini oluşturmada yetersiz kaldığını belirtmiştir. “Tarih bilinci 8. sınıfta inkılap tarihi dersiyle biraz oluşsa da sosyal bilgiler dersi aısından aynısını söylemek güçtür. Ancak yine de şunu ifade etmek gerekir ki bu bilincin oluşması, biraz öğrencinin ilgisi biraz da öğretmenin hassasiyetiyle ilgilidir diye düşünüyorum (SB-15).” şeklindeki yanıtta inkılap tarihi dersiyle sosyal bilgileri karşılaştırarak görüşlerini belirtmiştir.

2. Ders saatinin yetersiz olduğunu belirten öğretmenin verdiği cevap:

SB-21 sosyal bilgiler dersinin bilinç oluşumunda yetersiz kalma nedenini aşağıda ifade etmiştir:

“Bu bilinci vermeye çalıştığımızda konuları yetiştirmiyoruz. Geride kalıyoruz. Deneme sınavları yapıldığında da henüz işlenemeyen konularla karşılaşabiliyor çocuklar. Milli bilinç bu yaşlarda verilmelidir. "Ağaç yaşen eğilir." Lise bu amaç uğrunda çok geç kalınmış bir dönemdir. Bunun için sosyal bilgiler dersi desteklenmeli, ders saatleri öncelikle artırılmalı ve program yenilenmelidir (SB-21).”

3. Bilinç oluşmasını sağlayacak nitelikte bilgi sahibi yapılamadığını belirten öğretmenin verdiği cevap:

SB-2 tarih ve coğrafya bilincinin oluşmadığına dikkat çekmiştir. SB-2 tarafından verilen aşağıdaki yanıtta, görüşünün nedenlerini ve çözüm önerilerini belirtmiştir:

“Gerektiği biçimde verilirse sosyal bilgiler dersi kalmalıdır. Ancak bugünkü sistemde çocuklar ne yönleri doğru dürüst biliyorlar ne de köklerinin nerelerden geldiğini. Bizim dönemdeki sistemde harita bilgisi, bölgeler, ülkemizin zenginlikleri, dünya ülkelerinin başkentleri ve ülke özelliklerinin hepsini tam olarak öğreniyorlardı. Tarih konuları da aynı şekildeydi. Bundan dolayı eski sistem, yani milli tarih ve milli coğrafya benzeri sistem en güzelidir. Ayrıca bilincin eksik kalmasında ders saatinin yetersizliğinin etkisi olduğunu düşünüyorum (SB-2).”

4. Sosyal bilgiler dersinin, tarih ve coğrafya olarak algılanmamasının bilinç oluşumuna engel olduğunu belirten öğretmenin verdiği cevap:

SB-30, “Sosyal bilgiler ders içeriğinin sosyal bilimlerle donanmış olması, tarih ve coğrafya özelinde ilerlemeyi de zorlaştırmaktadır. Ayrıca öğrenci ilgisi de bu durumun sağlanması açısından önemlidir.” şeklinde savunduğu görüşlerinde sosyal bilgiler ders niteliklerinin bilinç oluşumuna olumsuz yansıdığını belirtmiştir.

5. Kitap ve diğer materyallerin yetersiz kaldığını belirten öğretmenin verdiği cevap:

SB-18, “Hayır. Çünkü bu hedefe ulaştırma konusunda ders kitapları, içerik olarak yetersiz kalıyor.” şeklindeki yanıtında görüşünün nedenini ifade etmiştir.

6. Sınav kaygısının bilinç oluşumunda engelleyici olduğunu belirten öğretmenin verdiği cevap:

SB-12, “Hayır. Çünkü tarih ve coğrafya dersi olarak okutulmuyor, ders saatleri yeterli olmuyor ve sınav kaygısının hem öğrenci hem de öğretmenler üzerinde olumsuz etkisi vardır.” şeklinde açıkladığı görüşlerinde bilincin oluşmamasını sınav kaygısı dahil birçok nedene bağlamıştır.

4.3.2 Sosyal Bilgiler Dersi Sayesinde Tarih ve Coğrafya Bilincinin Oluşması Hakkında Tarih Öğretmenlerinin Görüşleri

“Sosyal bilgiler ders içeriği tarih ve coğrafya bilinci kazandırmada yeterli midir?” problem cümlesi ile ilgili; 15 öğretmenin 7’ si olumlu, 8’ i ise olumsuz görüş belirtmişlerdir. Olumlu ve olumsuz görüş belirten öğretmenlere neden sorusu

sorulmuş ve verilen cevaplar analiz edilmiştir. Sosyal bilgiler ders içeriğinin tarih ve coğrafya bilinci oluşturma durumu hakkındaki olumlu görüşler Tablo 15’ te ve olumsuz görüşler de Tablo 16’ da ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Tablo 15: Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrencilerde Tarih ve Coğrafya Bilinci Oluşturduğunu Belirten Görüşler

Görüşler	f
İçeriğin yeterli olması	4
Sosyal bilgiler dersi yeterli olsa da yapısında düzenlemeye ihtiyaç olması	3

Tablo 15 incelendiğinde; sosyal bilgiler ders içeriğinin yeterli olması ve sosyal bilgiler dersinin bilinç oluşturma konusunda verimli olsa da yapısında düzenlemeye ihtiyaç duyulması gibi olumlu görüşlerin ortaya konulduğu görülmektedir.

Sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilincini artırdığı görüşünü savunan öğretmenlerin bazılarının, yukarıdaki problem cümlesine verdikleri cevaplar aşağıda ilgili görüşün altında yer almaktadır:

1. Sosyal bilgiler ders içeriğinin tarih bilinci oluşturmaya yeterli olduğunu belirten öğretmenin verdiği cevap:

TAR-7’ nin, “Vatan, millet ve bayrak sevgisi gibi değerlerin, öğrencilerin genelinde yer etmiş bir şekilde liseye geldikleri görülmektedir.” şeklindeki yanıtında görüşünü açıklamıştır.

2. Sosyal bilgiler dersinin yeterli ve uygun olduğunu ancak yine de yapısında iyileştirme yapılması gerektiğini belirten öğretmenin verdiği cevap:

TAR-12, “Sosyal bilgiler dersinin bu bilincin oluşmasında mesafe kat ettiği söylenebilir ancak tam anlamıyla oluşturabildiğini söylemek güç. Türk tarihindeki kahramanlık ve destansı olaylar hakkında daha geniş bilgiler aktarılmalıdır. Konular verilirken, ilgi ve merakı arttıracak şekilde düzenlenmelidir.” şeklinde belirttiği görüşlerinde, sosyal bilgiler dersinin düzenlemeye tabi tutulmasıyla bilinç oluşturma yolunda daha verimli hale geleceğini ifade etmiştir.

Aşağıda yer alan Tablo 16’ da, sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilinci oluşturmadığına yönelik olumsuz görüşler ortaya konulmuştur.

Tablo 16: Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrencilerde Tarih ve Coğrafya Bilinci Oluşturmadığını Belirten Görüşler

Görüşler	f
İçeriğin kalıcı ve yeterli olmaması	3
Sosyal bilgiler dersinin öğrencinin ilgisine hitap etmemesi	2
Kitapların yapısının düzenlenmesinin gerekli olması	1
Öğrenci seviyesinin bilinç için yeterli olmaması	1
Sosyal bilgilerin farklı disiplinlerden oluşması	1

Tablo 16 incelendiğinde; içeriğin kalıcı ve yeterli olmaması, sosyal bilgiler dersinin öğrencilerin ilgisine hitap etmemesi, kitaplarda yapısal düzenleme gereksinimi olması, öğrencilerin yaş itibarıyla bilinç seviyesine ulaşma yeterliliği taşınamaması ve sosyal bilgiler dersinin farklı disiplinlerden oluşması gibi görüşler sosyal bilgilerin tarih ve coğrafya bilinci oluşturmada yetersiz kaldığını ifade eden görüşler olmuştur.

Sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilincini yeterince oluşturamadığı görüşünü destekleyen öğretmenlerin bazılarının, yukarıdaki problem cümlesine verdikleri cevaplar aşağıda ilgili görüşün altında verilmiştir:

1. İçeriğin kalıcı ve yeterli olmadığını düşünen öğretmenin verdiği cevap:

TAR-1, “Hayır. Çabuk unutilan bir içerik hazırlanmış. Sürekli ezber yapmak zorunda öğrenciler. Ezber yapmaktan dolayı şuur verilemiyor. Türk tarihinde yer alan güzel efsane ve masalların bolca verilmesi gerekir.” şeklindeki yanıtında görüşünü ve çözüm önerisini ifade etmiştir.

2. Öğrenci ilgisine hitap etmemesinin sorunun kaynağı olduğunu belirten öğretmenin verdiği cevap:

TAR-8, “Öğrenciler lisede tarih dersini gereksiz olarak görüyorlar. Sosyal bilgiler dersi yeterli olsa bu durumun farklı olacağı söylenebilir. Sosyal bilgiler dersinin yapısal sorunları çözülmelidir.” şeklinde verdiği yanıtında, liseye gelen öğrencilerin tarih dersine yeterli ilgiyi göstermediklerini belirtmiş ve nedenini açıklamıştır.

3. Sosyal bilgiler ders kitaplarının yapısında düzenle ihtiyacı olduğunu belirten öğretmenin verdiği cevap:

TAR-3, “Kitaplardaki bilgi yoğunluğu azaltılmalı, konular azaltılmalı ve sadeleştirilmelidir. Konularla ilgili etkinlikler daha somut yapılmalı ve bunun için maddi destek olmalı. Çanakkale gezisi gibi aynı zamanda eğitsel olacak geziler yapılabilir.” şeklinde belirttiği görüşlerinde bilincin oluşmadığını ve alınabilir tedbirleri belirtmiştir.

4. Ortaokuldaki öğrenci seviyesinin tarih bilinci oluşumuna engel olduğunu belirten öğretmenin verdiği cevap:

TAR-4, ortaokul öğrenci seviyesinin bilinç oluşturma dönemi olamayabileceğini, “Tarih bilinci oluşturma ders içeriğiyle ilgili olduğunu düşünmüyorum. Ortaokul düzeyindeki öğrenciler soyut düşünme döneminde olmadığı için, kolay şekilde öğrenilecek içeriklerle tarih sevgisi oluşturulmasını daha çok önemsiyorum.” şeklinde verdiği yanıtında belirtmiştir.

5. Sosyal bilgiler dersinin farklı disiplinlerden oluştuğunu belirten öğretmenin verdiği cevap:

TAR-6 yanıtında, bilincin oluşturulamamasında sosyal bilgiler dersinin yapısından kaynaklı nedenlerin etkili olduğunu, “Sosyal bilgiler programındaki tematik yaklaşım, milli tarih ve ülkesinin coğrafi özelliklerini tanıma konusunda sorunlar oluşturmaktadır. Öğrencilerimizden ülkesinin komşularını, kıyısındaki denizlerin isimlerini bilmeyenlerin oranı araştırma konusu olabilecek kadar fazladır.” şeklindeki yanıtında ifade etmiştir.

4.3.3 Sosyal Bilgiler Dersi Sayesinde Tarih ve Coğrafya Bilincinin Oluşması Hakkında Coğrafya Öğretmenlerinin Görüşleri

“Sosyal bilgiler ders içeriği tarih ve coğrafya bilinci kazandırmada yeterli midir?” problem cümlesi ile ilgili 16 öğretmenin 9’ u olumlu, 7’ si ise olumsuz görüş belirtmişlerdir. Olumlu ve olumsuz görüş belirten öğretmenlere neden sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplar analiz edilerek, sosyal bilgiler ders içeriğinin tarih ve coğrafya bilinci oluşturma durumu hakkındaki olumlu görüşler Tablo 17’ de ve olumsuz görüşler de Tablo 18’ de ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Tablo 17: Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrencilerde Tarih ve Coğrafya Bilinci Oluşturduğunu Belirten Görüşler

Görüşler	f
Coğrafya konularıyla ilk defa sosyal bilgiler dersinde karşılaşılmasının bilince de katkısının olması	2
Bilinç oluşmakla beraber iyileştirme yapmanın gerekli olması	2
İçeriğin uygun olması	2
Çevre bilincinin kazanılması	1

Tablo 17 incelendiğinde; sosyal bilgiler dersinde geniş kapsamlı olarak coğrafya konularıyla karşılaşılmasının bilinç oluşumuna da katkı sağladığı, bilinç oluşumunun gerçekleşmesiyle birlikte yine de düzenleme yapmanın gerekli olması, içeriğin uygun olması ve coğrafyayla ilgili olan çevre bilincinin kazanılması gibi olumlu görüşlerin ortaya konulduğu görülmektedir.

Sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilincini artırdığı görüşünü destekleyen öğretmenlerin bazılarının, yukarıdaki problem cümlesine verdikleri cevaplar aşağıda ilgili görüşün altında verilmiştir:

1. Sosyal bilgiler dersinde, genel anlamda ilk defa coğrafya konularıyla karşılaşıldığını belirten öğretmenin verdiği cevap:

COĞ-3, “Coğrafya dersi ile ilk tanışmanın ortaokul sosyal bilgiler dersinde yaşandığını düşünüyorum. Bu yüzden önemli bir katkısı olduğunu düşünüyorum.” şeklinde verdiği yanıtında görüşünü belirtmiştir.

2. Bilincin oluştuğunu ancak iyileştirme yapmanın da gerekli olduğunu belirten öğretmenin verdiği cevap:

COĞ-13, “Katkı sağlıyor ancak dersin mümkün olduğunca görsel ve gezi-gözlem ile işlenmesinin ve de derse aktif katılımın artırılmasının bilinç düzeyini de artıracak olduğunu düşünüyorum.” şeklinde görüşünü açıklamıştır.

3. Sosyal bilgiler ders içeriğinin bilinç kazandırma için uygun olduğunu belirten öğretmenlerin verdikleri cevaplar:

COĞ-4, “Evet ülkesini yakından tanıyor. Ülkenin günümüzdeki durumunu anlaması ve gelecekte daha iyi yerlere gelmesi için öğrencilerin daha çok çalışmaya heveslenmesinde etkili olduğunu söyleyebilirim.” şeklindeki görüşlerinde, sosyal bilgiler dersinin bilinç oluşturmada etkili olduğunu ifade etmiştir.

COĞ-10, sosyal bilgiler dersinde ülke özelliklerini aktaran içeriğin de bulunması sayesinde bilincin oluştuğunu, “Evet. Vatanını az çok tanımaya da vesile olduğu için bilinç seviyesini artırdığını söyleyebilirim.” cümleleriyle ifade etmiştir.

4. Çevre bilincinin kazandırıldığını belirten öğretmenin verdiği cevap:

COĞ-8, “Evet. En azından çevre bilinci oluşturması bakımından olumlu buluyorum.” şeklinde belirttiği görüşünde, dar kapsamlı da olsa bilincin oluştuğunu ifade etmiştir.

Tablo 18’ de sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilincini oluşturamadığına yönelik görüşler ortaya konulmuştur.

Tablo 18: Sosyal Bilgiler Dersinin Öğrencilerde Tarih ve Coğrafya Bilinci Oluşturmadığını Belirten Görüşler

Görüşler	f
Coğrafya içeriğinin yeterli olmaması	3
Sosyal bilgiler dersine yeterli önem verilmemesi	1
Sosyal bilgiler ders yapısının coğrafya konularının yeterince anlaşılmasına engel oluşturması	1
Tarih konularının daha fazla yer kaplaması	1
Öğretmenin yetkin olduğu alanın belirleyici olması	1

Tablo 18 incelendiğinde; sosyal bilgiler dersi içeriğinde coğrafyaya ayrılan kısımların yeterli miktar ve özellikte olmaması, sosyal bilgiler dersine yeterince önemin verilmemesi, sosyal bilgiler ders yapısının coğrafya konularının yeterince anlaşılmasına engel oluşturması, tarih konularının daha fazla yer kaplaması ve öğretmenin yetkin olduğu alanın belirleyici olması gibi görüşlerin, sosyal bilgilerin tarih ve coğrafya bilinci oluşturmada yetersiz kaldığını ifade etmede ortaya konulduğu görülmektedir.

Sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilincini yeterince oluşturmadığı görüşünü destekleyen öğretmenlerin bazılarının, yukarıdaki problem cümlesine verdikleri cevaplar aşağıda ilgili görüşün altında verilmiştir:

1. Coğrafya içeriğinin yetersiz kaldığını belirten öğretmenin verdiği cevap:

COĞ-14, sosyal bilgiler dersinde coğrafya bilinci oluşmadığını, “Sosyal bilgiler dersinde yeterli coğrafya konusunun bulunmaması, söz konusu bilincin oluşmasına da engel olmaktadır.” şeklinde ifade etmiştir.

2. Sosyal bilgiler dersine yeterli önem verilmemesini belirten öğretmenin verdiği cevap:

COĞ-2' nin görüşü ve çözüm önerisi aşağıda yer almaktadır:

“Sosyal bilimler neredeyse bütün bilimlerin tepesinde bulunur. Sosyal bilimler sayesinde insanlar ortalama yeterlilikte de olsa bir birey olma potansiyeline ulaşır. İnsanı pozitif bilimlerle birey haline getiremezsiniz. Yetişse bile toplumsal yönü olmayan bir kişi halini alacaktır. Bu nedenle sosyal bilimler ve dolayısıyla sosyal bilgiler üzerine daha fazla odaklanmak ve bilinç kazandırma potansiyelini güçlendirmek gerekir (COĞ-2).”

3. Sosyal bilgiler dersinin yapısal problemleri olduğunu belirten öğretmenin verdiği cevap:

COĞ-9, “Öğrenci, tam olarak konu ayırımı yapamadığı için coğrafya bilincini genellikle oluşturamıyor.” şeklinde savunduğu görüşlerinde bilincin oluşmamasının nedenini belirtmiştir.

4. Sosyal bilgiler ders içeriğinde tarih alanının daha fazla yer kapladığını ve bunun da coğrafya alanında yeterli bilinç düzeyine ulaşılmasına engel olduğunu belirten öğretmenin verdiği cevap:

COĞ-11, “Tarih ağırlıklı öğrenme gerçekleşiyor. Öğrencilerimizin özellikle 9. sınıf coğrafyada çok zorlandığını görüyoruz. Coğrafyanın en ağır konularıyla lisenin ilk sınıfında karşılaşılması da çok büyük sorunlara sebep oluyor. Çocuklar coğrafya dersinden iyice nefret eder hale geliyorlar.” şeklinde bilinç konusundaki görüşlerini belirtmiştir.

5. Sosyal bilgiler öğretmenin yetkin olduğu alan coğrafyadan farklı olursa, coğrafya alanında ilerlemenin de düşük seviyede kalacağını belirten öğretmenin verdiği cevap:

COĞ-15, “Sosyal bilgiler öğretmeni tarih branşına hâkimse coğrafyayı tamamen kenara bırakabiliyor. Coğrafya bir bilimdir ve ayrı bir ders olarak, alanında eğitim almış kişiler tarafından verilmeli.” şeklindeki yanıtında görüşünü açıklamıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde; araştırmada analiz sonucu elde edilen bulgular başka araştırmalardan elde edilen sonuçlar da dikkate alınarak yorumlanmaya ve sorunlara çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

5.1 Sonuç ve Tartışma

5.1.1 Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin Öğrencileri 9. Sınıf Tarih Dersine

Hazırlama Yeterliliğiyle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma bulguları incelendiğinde; sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf tarih dersine hazırlama yeterliliğiyle ilgili olarak, sosyal bilgiler ve tarih derslerinin öğretmenlerinin görüşlerine yer verildiği görülmüştür. Öğretmen görüşlerinin branşlara göre dağılımına baktığımızda; 15 tarih öğretmenin 5' i olumlu, 10' u olumsuz görüş belirtmiştir. Bu dağılıma sosyal bilgiler öğretmenleri için baktığımızda; 30 öğretmenin 15' i olumsuz, 15' i ise olumlu görüş ortaya koymuşlardır. Sonuç olarak, sosyal bilgiler dersinin içeriğinin öğrencileri tarih dersine hazırlama durumu ile ilgili bir sorun söz konusudur. Böyle bir sorunun varlığını sosyal bilgiler öğretmenlerine göre tarih öğretmenlerinin daha büyük bir kısmı kabul etmektedir.

Sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf tarih dersine hazırlıkta yetersiz kaldığını savunan sosyal bilgiler öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde yetersizliğin nedenleri olarak; tarih içeriğinin kısa ve yetersiz olması, ders saatinin yetersiz olması, sosyal bilgiler dersinin derinlemesine işlenememesi, tarih içeriğinin kronolojik bir şekilde verilmemesi, ders kitabının yetersiz olması ve içeriğin öğrencilerin dikkatini çekmekten yoksun olması gibi birçok sebep ifade ettikleri görülmektedir.

Sosyal bilgiler dersinin 9. sınıf tarih dersine hazırlıkta yetersiz kaldığını savunan lise tarih öğretmenlerinin görüşleri değerlendirildiğinde; sosyal bilgiler dersinin derinleşmeden yüzeysel işlenen bir yapıda olması, sosyal bilgiler dersinin farklı

birçok disiplinden oluşması, sosyal bilgiler ders içeriğinin yetersiz olması, ders materyallerinin yetersiz olması, 5, 6 ve 7. sınıf konularının 9. sınıfa gelene kadar unutulması, öğrencilerin eğitim öğretim konusunda sorumluluklarını yeterince taşınamaması ve ortaokul ile lise içeriğinin uyumsuz olması gibi birçok nedeni sıraladıkları görülmüştür.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı gibi, ortaokul sosyal bilgiler dersinin 9. sınıf tarih dersine hazırlamada yetersiz kaldığını düşünen öğretmenlerin pek çok ortak noktası bulunmaktadır. Ders saatinin yetersiz kalması, sosyal bilgiler dersinin disiplinler arası yaklaşımı ve tarih konularının yetersiz kalması, sınıf geçmenin kolay olması gibi nedenler ile öğretmenin öğrenciler üzerindeki yaptırım gücünün zayıf kalması ile ders kitabının yeterli içerik özelliğine sahip olmaması her iki branştan öğretmenlerin öne çıkan ortak yönleridir.

Bu ortak görüşlere sahip olan öğretmenlerin çözüm önerileri de benzer olmuştur. Olumsuz görüş belirten sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğu (15’te 10), eskiden olduğu gibi sosyal bilgiler dersinin yerine, milli tarih ve milli coğrafya benzeri derslerin öğretiminin gerçekleşmesini önermiştir. Çünkü öğretmenler bu sayede, daha fazla içeriğin daha farklı yöntemlerle daha geniş bir zaman diliminde aktarılabilceğini düşünmektedirler. Ancak bu öneride ifade edilen husus tamamıyla ortaöğretim formatında tarih ve coğrafya derslerinin olmasının aksine yine ortaokul seviyesine uygun olarak hazırlanmış ve öğrenci seviyesine azami ölçütte dikkat edilmiş öğretim programlarıyla amaçlarına ulaşmaya çalışan tarih ve coğrafya derslerinin getirilmesi olmuştur. Aksi uygulamanın fayda yerine zarar getirmesi beklenebilir.

Ayrıca; ders saatinin artırılması, içerikte eksik olarak görünen pek çok konunun eklenmesi, ders kitabının daha güncel içerikle ve daha etkileyici bir üslupla hazırlanması önerilen diğer ortak hususlardır.

Sosyal bilgiler ders içeriğine konu eklenmesini isteyen öğretmenler, şu konuları önermişlerdir: Kronolojik şekilde verilmek şartıyla en fazla Osmanlı tarihi konuları, Selçuklu tarihi konuları, genel Türk tarihi konuları, Atatürkçülük konuları ve özel olarak da Türk devletleri konuları olmuştur. İnkılap tarihi konuları ise, 8. sınıfta ders olarak yer aldığı için bu alanda herhangi bir eksiklik ifade edilmemiştir.

Sosyal bilgiler ders içeriğindeki tarih konuları işlenirken haritadan daha fazla faydalanılması önerilmekte; bunun, lise tarih dersine hazırlıkta olumlu bir katkı yapacağı düşünülmektedir. Ancak daha fazla da olayları, olayın geçtiği yerle birleştireceği için bilginin kalıcılığının da artacağı savunulmuştur. Harita kullanımı, klasik öğretim yöntemlerinden uzak kalmayı da beraberinde getireceği gibi görsel olarak daha fazla içerik sunacağı için konuların kalıcılığını da aynı oranda artırabilecektir.

Lise tarih dersine hazırlıkta sosyal bilgiler ders içeriğinin yetersiz olduğunu düşünen sosyal bilgiler öğretmenleri, mezun oldukları bölümlere göre incelendiğinde şu rakamlara ulaşılmıştır: 5 sosyal bilgiler öğretmenliği, 7 tarih öğretmenliği, 2 tarih bölümü ve 1 coğrafya öğretmenliği. Bu denetleme olumsuz yanıtlarda, mezun olunan bölümlerin etkilerinin olup olmadığını görebilmek için yapılmıştır. Öğretmen sayılarına dikkat edildiğinde, dört farklı alandan öğretmenin olumsuz yanıt verdiği görülmektedir. 9 öğretmenin tarih alanından mezun olduğu görülse de olumsuz görüş belirten diğer öğretmenlerin 5' i sosyal bilgiler ve 1' i de coğrafya öğretmenliğinden mezundur. Bu dağılım mezun olunan alanların, olumsuz görüşlerin oluşmasına çok da etki etmediğini göstermektedir.

5.1.2 Sosyal Bilgiler Ders İçeriğinin Öğrencileri 9. Sınıf Coğrafya Dersine Hazırlama Yeterliliğiyle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma bulguları incelendiğinde; sosyal bilgiler ders içeriğinin 9. sınıf coğrafya dersine hazırlama yeterliliğiyle ilgili olarak, sosyal bilgiler ve coğrafya derslerinin öğretmenlerinin görüşlerine yer verildiği görülmüştür. Öğretmen görüşlerinin branşlara göre dağılımına baktığımızda; 16 coğrafya öğretmenin 1' i olumlu, 15' i olumsuz görüş belirtmiştir. Bu dağılıma sosyal bilgiler öğretmenleri için baktığımızda; 30 öğretmenin 16' sı olumsuz, 14' ü ise olumlu görüş ortaya koymuşlardır. Sonuç olarak, sosyal bilgiler dersinin içeriğinin öğrencileri coğrafya dersine hazırlama durumu ile ilgili bir sorun söz konusudur. Böyle bir sorunun varlığını sosyal bilgiler öğretmenlerine göre coğrafya öğretmenlerinin daha büyük bir kısmı kabul etmektedir.

Sosyal bilgiler dersinin 9. sınıf coğrafya dersine hazırlıkta içerik yeterliliği göstermediğini belirten sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde,

nedenler olarak Şu maddeleri sıraladıkları görölmüŐtür: Sosyal bilgiler dersindeki coğrafya içeriğinin yetersiz olması, coğrafya konularının yüzeysel işlenmesi, 8. sınıfta coğrafya içerikli dersin olmaması, ders içeriğinin belirlenmesinde öğretmen görüşlerinin yetersiz kalması ve coğrafya alanındaki kazanım sayısının yetersiz kalması.

Aynı sorunun coğrafya dersi öğretmenlerine sorulmasıyla alınan olumsuz yanıtlar Şu şekilde olmuştur: sosyal bilgiler içeriğindeki coğrafya konularının yetersiz olması, sosyal bilgiler içeriğinin karmaşık olması, sosyal bilgiler dersinin uygulamalı işlenmemesi, sosyal bilgiler ile coğrafya öğretim programlarının uyumsuz olması ve öğrencilerin ders çalışma yöntem ve ders çalışma kabiliyetinden yoksun olması.

Sosyal bilgiler dersinin 9. sınıf coğrafya dersine hazırlıkta yetersiz kaldığını savunan sosyal bilgiler ve coğrafya dersi öğretmenlerinin görüşleri birlikte incelendiğinde ortak noktaların varlığı dikkat çekmektedir. Bu noktalardan en çok tekrar edileni, sosyal bilgiler dersinin coğrafya konu alanında yeterli içeriği barındırmadığıdır. ÖĞretmen yanıtlarında ortak şekilde bildirilen bir diğer madde ise, sosyal bilgiler dersinin yapısı gereği konuların özet şekilde iŐleniyor görüntüsü vermesidir. Bu durum konuların yüzeysel işlenmesine neden olduğu gibi yeterli bilgi birikiminin aktarılmasına da imkân vermemektedir. Badur (2012), gerçekteŐtirdiĐi çalışmada 9. sınıf öğrencilerinin coğrafya dersi hazırbulunuşluk seviyesini ölçmüŐ ve sonuç olarak seviyenin yetersiz olduğuna ulaşmıştır. Bu sonuçtan da ortaokul seviyesinde coğrafya konularının yeterince öğrenilemediği yorumuna ulaşmıştır. Yine aynı çalışmada coğrafya dersinin öneminin yeterince anlaŐılamamasında, ilköğretimdeki öğretim programlarında coğrafya konularının yetersiz kaldığı bilgisi de yer almaktadır.

Sosyal bilgiler ve coğrafya dersi öğretmenlerinin, sorunların çözümlü için de benzer çözümler önerileri getirdiğini söylemek mümkündür. Özellikle konu eksiklerinin giderilmesi hususunda çok sayıda yanıt alınmıştır. Ülkeler coğrafyası, Türkiye ve dünya haritası bilgisi, Türkiye ve dünya coğrafyası, genel anlamda fiziki coğrafya konuları, Türkiye coğrafi bölgeler konuları, komşu ülkelerin daha geniş tanıtımını sağlayacak konular ve coğrafya üzerine analitik düşünme eklenmek üzerine önerilen konulardır.

Katılımcı öğretmenlerden, coğrafya konularının öğretiminin ortaokuldan itibaren arazide de yapılması ile harita ve görsellerin daha yaygın şekilde kullanılmasının önerildiği de görülmektedir. Kot (2015) gerçekleştirdiği çalışmasında, sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin Türkiye’deki coğrafya öğretimini yetersiz gördükleri sonucuna ulaşmıştır. Bu durumun oluşmasının en önemli nedeni olarak, coğrafya konularının öğretiminde gezi gözlem tekniğinden yeterince faydalanılmaması görüldüğünü ifade etmiştir. Araziye çıkılıp farklı niteliklerde gerçekleştirilecek gezilerle, coğrafya konularının kalıcılığının artacağı ve liseye hazırlıkta da fayda sağlayacağı söylenebilecektir.

Sosyal bilgiler dersinin 9. sınıf coğrafya dersine hazırlıkta yetersiz olduğunu savunan öğretmenlerin mezun oldukları bölümler incelendiğinde ulaşılan rakamlar şu şekildedir: 5 sosyal bilgiler öğretmenliği, 7 tarih öğretmenliği, 2 tarih bölümü ve 2 coğrafya öğretmenliği.

Olumsuz görüşlerin oluşumunda mezun olunan bölümlerin etkili olup olmadığı denetlendiğinde, olumsuz görüş sahibi öğretmenlerin farklı bölümlerden mezun olduğu görülmektedir. Tarih alanından mezun olan öğretmenler sayıca fazla olmakla beraber olumsuz görüş belirten öğretmenler arasında hem sosyal bilgiler hem de coğrafya öğretmenliğinden mezun olan öğretmenler de bulunmaktadır. Bu durum iki farklı yorumu da beraberinde getirecektir. İlk yorum, olumsuz görüş ifade eden öğretmenlerin mezun oldukları bölümlerin etkisinde kalmadığıdır. İkinci yorum ise; olumsuz görüş sunan öğretmenler arasında tarih alanından mezunların sayısının fazla olması, sosyal bilgiler dersinin coğrafya alanındaki yeterliliğini fark edebilme niteliklerinin eksik olduğuna da gösterebilir. Ancak baskın fikir ilkidir. Çünkü tarih alanından mezun olan öğretmenlerin kıdemleri 15 ve üstü olarak tespit edilmiştir. Yakın zamanda alan değişikliğinin de yapılmadığı düşünüldüğünde; tarih alanından mezun olan öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretimini uzun süredir gerçekleştirdiği ve bu alanda yeterli yetkinliğe sahip oldukları söylenebilecektir.

5.1.3 Sosyal Bilgiler Dersi Yerine Tarih ve Coğrafya Derslerinin Getirilmesine Yönelik Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma bulguları incelendiğinde; sosyal bilgiler dersi yerine tarih ve coğrafya derslerinin getirilmesiyle ilgili sosyal bilgiler, tarih ve coğrafya öğretmenlerinin görüşlerine yer verildiği görülmüştür.

Sosyal bilgiler dersinin yerine tarih ve coğrafya derslerinin programlarda yer almasını isteyen öğretmenlerin branşlara göre dağılımı incelendiğinde; 30 sosyal bilgiler öğretmenin 18' i olumlu, 12' si olumsuz, 15 tarih öğretmenin 7' si olumlu 8' i olumsuz ve 16 coğrafya öğretmenin tamamı olumlu yanıt verdiği görülmüştür.

Sonuç olarak, sosyal bilgiler dersinin yerine tarih ve coğrafya derslerinin getirilmesiyle ilgili sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinde neredeyse yarı yarıya dağılım görülmekteyken coğrafya öğretmenlerinin tamamının değişimi desteklemesi, sosyal bilgiler dersi içeriğinde coğrafya alanında bir memnuniyetsizliğin bulunduğu göstermektedir.

Sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinden mevcut düzenin değişmesini talep edenlerin görüşleri incelendiğinde, şu nedenleri ifade ettikleri görülmüştür: Ders içi konu bütünlüğü gerçekleşecek olması, değişimin ardından derslerin daha ayrıntılı işlenmesine imkân sağlanması ve ders süresinin yeterli hale gelecek olmasıdır.

Değişimi destekleyen tarih dersi öğretmenlerinin görüşleri şu şekilde sıralanabilir: Ortaokulun sistemi ile lise sistemi arasında uyumun sağlanacak olması, öğretim kapasitesinin artacak olması, ders içi konu bütünlüğünün oluşması ve tarih bilincinin artacak olmasıdır.

Değişimi destekleyen coğrafya dersi öğretmenlerinin görüşleriyle ilgili bulgular incelendiğinde, görüşlerinin şu nedenlere dayandığı görülmektedir: İhtiyaç duyulan içerik seviyesine değişim sayesinde daha rahat ulaşılacak olması, milli bilincin artmasına daha fazla katkı sağlayacak olması, değişimin öğretimi daha planlı ve dolayısıyla daha kaliteli hale getirebilir olması, sosyal bilgiler dersinin yapısından kaynaklanan (disiplinlerarası) karmaşanın çözülebilir olması ve öğrenci motivasyonunun artacak olmasıdır.

Değişimin gerçekleşmesini destekleyen sosyal bilgiler, tarih ve coğrafya öğretmenlerinin görüşleri bir arada incelendiğinde benzer nedenler sundukları da görülmektedir: Dersin içeriğiyle ders adının daha uyumlu hale geleceği, değişimle derslerin daha planlı ve daha sistemli öğretim imkânlarına kavuşacağı, derslerin ayrıştırılmasıyla konuların anlaşılabilirliğinin de artacağı ve örtülü bir ifade olsa da derslerin, ihtiyaç duyduğu ders saatlerine muhtemel bir değişimle ulaşacağı.

Koçyiğit (2002), sosyal bilgiler dersinin hedeflerine ulaşması hususunda yaptığı bir araştırmada, öğretmenlerin çoğunun ders saatinin yetersiz kaldığı bilgisini verdiğini belirtmiştir. Bu çalışmada da öğretmenler, ders saatinin yetersizliğiyle sosyal bilgilerin yetersizliğini ilişkilendirmiştir.

Öğrencilerdeki durumu en yakından gözlemleyen kişilerin öğretmen olduğu kabul edilirse, öğretmenlerin konu hakkındaki görüşlerinin öğrenciler nazarında da geçerli olduğu söylenebilecektir. Muhtemel bir değişim, öğrencilerce yaşanan ders – konu – içerik karmaşasını giderebilecektir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinden değişimi destekleyenler mezun oldukları bölümlere göre incelendiğinde şu verilere ulaşılmaktadır: 2 sosyal bilgiler öğretmenliği, 4 tarih bölümü, 8 tarih öğretmenliği, 3 coğrafya öğretmenliği ve 1 tane de diğer.

Mezuniyet verileri değerlendirildiğinde, neredeyse tüm bölüm mezunlarının var olduğu bilgisini karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, değişimin desteklenmesinde mezun olunan bölümün etkili olduğunu söylemek güç olacaktır. Ancak bölüm mezunu öğretmenlerin sayıca üstün oldukları görülmektedir. Bu neticeye bağlı olarak da öğretmenlerin, disiplinlerin bir arada olması yerine bölümlere ayrılmış şekilde öğretimini desteklediği söylenebilir. Bu durumun farklı araştırmalarla değerlendirilmeye ihtiyacı vardır.

Sosyal bilgiler dersinin programdaki varlığını sürdürmesini isteyen; sosyal bilgiler, tarih ve coğrafya öğretmenlerinin ifade ettikleri görüşler de incelenmiştir.

Sosyal bilgiler dersinin varlığını destekleyen sosyal bilgiler öğretmenlerinin bulguları incelendiğinde, görüşlerini şu nedenlere dayandırdıkları görülmektedir: Sosyal bilgiler dersinin öğrenci seviyesine uygun olması, sosyal bilgiler dersinin

tarih, coğrafya ve vatandaşlık içeriğinden daha fazlasına sahip olması, sosyal bilgiler dersinin düzenlemeye tabi tutularak varlığını sürdürmesi gerekliliği.

Sosyal bilgiler dersinin programda yer alması gerektiğini belirten tarih öğretmenlerinin bulguları incelendiğinde şu nedenlerin ifade edildiği görülmüştür: Sosyal bilgiler dersinin yapısının iyileştirmeye ihtiyaç duyduğu ve bu sağlanarak öğretiminin sağlanması ve sosyal bilgiler dersinin öğrenci seviyesine uygun olmasıdır.

Sosyal bilgiler dersinin değişmesi ve farklı derslere bölünmesi konusunda lise coğrafya öğretmenlerden olumsuz görüş belirten olmamıştır. Katılımcı coğrafya öğretmenlerinin tamamı değişimi desteklediğini ifade etmiştir.

Tarih öğretmenlerinden değişimi desteklemeyenlerin oranı 15’ te 8 olmuştur ve görüldüğü üzere yarısından fazlası değişimi reddetmektedir. Ancak değişimi desteklemeyen öğretmenler arasında, sosyal bilgiler dersinde düzenleme yapılmasını talep eden öğretmenlerin varlığı da görülmektedir.

Katılımcı coğrafya öğretmenlerinin tamamının sosyal bilgiler dersinin yerine tarih ve coğrafya gibi derslerin programda yer alması gerektiğine yönelik görüş belirtmesi dikkate değerdir. Değişim karşıtı öğretmen görüşünün olmaması, coğrafya alanında düzenleme yapılmasını gerekli kılmaktadır. Tüm görüşlerin değişimi desteklediği yerde değişime karşı durulması, öğretimin verimini düşüren bir unsur olarak da kendini gösterecektir. Öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde, birçok nedenden dolayı bu değişimi destekledikleri anlaşılrsa da ortaokul son sınıfta coğrafya konu alanıyla ilgili dersin olmaması özellikle belirtilmiştir. Bu durumun liseye gelen öğrencilerde coğrafya alanına yönelik soğukluk oluşturduğu ve dolayısıyla motivasyon seviyesinin de sürekli düşük seviyede kaldığı ifade edilmiştir.

5.1.4 Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih ve Coğrafya Bilincinin Oluşması İle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma bulguları incelendiğinde; sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilinci oluşturma durumuyla ilgili olarak sosyal bilgiler, tarih ve coğrafya dersi öğretmenlerinin görüşlerine yer verildiği görülmüştür.

Sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilinci oluşturmasıyla ilgili öğretmen görüşleri incelendiğinde branşlara göre dağılım şu şekilde gerçekleşmiştir: 30 sosyal bilgiler öğretmeninden 16' sı olumlu 14' ü olumsuz, 15 tarih öğretmeninden 7' si olumlu 8' i olumsuz ve 16 coğrafya öğretmeninden 9' u olumlu ve 6' sı da olumsuz görüş belirtmiştir.

Sonuç olarak; sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilinci oluşturması durumuyla ilgili cevapların branşlara göre oranlaması coğrafya öğretmenlerinden yarıdan biraz fazla olurken diğer branşlarda yarı yarıya bir dağılım vardır denebilecektir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya bilinci oluştuğuna yönelik görüşleri incelendiğinde şu yanıtlar dikkati çekmektedir: Sosyal bilgiler dersinde vatan millet sevgisi gibi değerlerin öğretiminin gerçekleştiriliyor olması, hem yaşanılan coğrafyaya hem de milli tarihe yönelik duyulan ilgiyi artırıyor olması ve tarih ile coğrafya içeriklerinde yer alan bilinçli vatandaş ve sorumlu birey olma konusunda gelişim sağlanıyor olmasıdır.

Tarih öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya bilinci oluştuğuna yönelik görüşleri incelendiğinde iki ortak görüşe ulaşılmaktadır: Sosyal bilgiler içeriğinin bilinç oluşumu amacıyla ilgili yeterli içeriği barındırıyor olması ve sosyal bilgiler dersinin bilinç konusunda yeterli nitelik gösterse de sosyal bilgiler dersinde düzenlemenin yapılabilir olmasıdır.

Coğrafya öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya bilinci oluştuğuna yönelik görüşleri incelendiğinde dört farklı görüş ifade edilmiştir: Coğrafya konularıyla ilk defa sosyal bilgiler dersinde karşılaşılmasının bilinci de olumlu etkilemesi, bilinç oluşmakla beraber düzenlemenin de belirtilen alanda yapılabilir olması, içeriğin belirtilen amaç için uygun olması ve evre bilincinin kazandırılıyor olmasıdır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin (30 da 16), tarih ve coğrafya bilincinin oluştuğu yönünde görüş bildirmelerinin yanında mevcut durumu iyileştirici bazı tedbirleri önerdikleri de görülmektedir. Öğretmenler, bu derste daha fazla kahramanlık hikâyeleri okutulmasını ve öğrencilerin geçmişten hayat dersleri çıkarabilecekleri konuların daha fazla işlenmesi gerektiğini önermişlerdir.

Sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilincinin oluşmadığını söyleyen sosyal bilgiler, tarih ve coğrafya öğretmenlerinin görüşleri de araştırmanın bulgularında ifade edilmiştir.

Sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilinci oluşturmadığını belirten sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri şu şekilde olmuştur: Öğretmen ve öğrenci ilgisinin asıl belirleyici unsur olması, ders saatinin yetersiz olması, öğrencilerin bilinç oluşturacak nitelikte bilgi sahibi yapılamaması, sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya olarak algılanmaması, kitap ve diğer materyallerin yetersiz olması ve sınav kaygısının bilinç oluşumunda engel olmasıdır.

Sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilinci oluşturmadığını belirten tarih öğretmenlerinin görüşleri incelenmiş ve sıralanmıştır: Sosyal bilgiler ders içeriğinin kalıcı ve yeterli olmaması, sosyal bilgiler dersinin öğrencinin ilgisine hitap etmemesi, kitapların yapısının düzenleme gereksinimi duyması, öğrenci seviyesinin bilinç için yeterli olmaması ve sosyal bilgiler dersinin farklı disiplinlerden oluşmasıdır.

Sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilinci oluşturmadığını belirten coğrafya öğretmenlerinin görüşleri incelenmiş ve sıralanmıştır: Sosyal bilgiler ders içeriğindeki coğrafya bölümlerinin yeterli olmaması, sosyal bilgiler dersine yeterli önemin verilmemesi, sosyal bilgiler ders yapısının (disiplinlerarası) coğrafya konularının yeterince anlaşılmasına engel oluşturması, tarih konularının daha fazla yer kaplaması ve öğretmenin yetkin oluğu alanın belirleyici olması.

Sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilincini oluşturmaya yeterli katkıyı sağladığını belirten sosyal bilgiler öğretmenleri, mezun oldukları bölümlere göre incelendiğinde elde edilen veriler şu şekilde olmuştur: 2 sosyal bilgiler öğretmenliği, 4 tarih bölümü, 8 tarih öğretmenliği, 1 coğrafya öğretmenliği ve 1 diğer bölüm.

Görüşleri olumlu olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin mezun oldukları bölüm dağılımı incelendiğinde tarih alanından mezun olan öğretmenlerin (bölüm ve öğretmenlik) sayısının fazla olduğu görülmektedir. Ancak coğrafya bölümü hariç diğer alanlardan mezun olan öğretmenlerin yer alması, mezun olunan alanların sonuçlara çok da etki etmediğini göstermektedir.

Sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilincini oluşturmaya yeterli katkıyı veremediğini savunan sosyal bilgiler öğretmenleri, mezun oldukları bölümlere göre incelendiğinde aşağıdaki dağılımla karşılaşmıştır: 8 sosyal bilgiler öğretmenliği, 1 tarih bölümü, 3 tarih öğretmenliği, 1 coğrafya öğretmenliği.

Elde edilen bu veriye bakıldığında olumsuz görüş sahibi öğretmenlerin çoğunun, sosyal bilgiler öğretmenliği alanından mezun olan öğretmenler olduğu görülmektedir. Öğretmen yanıtları değerlendirirken olumsuz görüş taşıyan öğretmenlerden hiçbirinin, “Sosyal bilgiler dersinin tarih ve coğrafya bilinci kazandırma amacı bulunmamaktadır.” anlamına gelecek bir yanıt vermediği, aksine sosyal bilgiler dersinin belirtilen amaca ulaşmada çeşitli eksikler taşıdığını beyan ettikleri görülmüştür. Sosyal bilgiler dersinin genel amaçları ışığında ilerlediği ve hedeflenen sonuçlara ulaştığının göstergesi vatanını seven, milletine bağlı, yaşadığı yakın ve uzak çevreyi tanıyan ve ulaşabildiği her insana faydalı olamaya çalışan bireyler yetiştirmek olduğu için, tarih ve coğrafya bilincinden kopuk bireylerin yetişmemesi de oldukça önemlidir. Katılımcılar tarafından tarih ve coğrafya bilinci oluşturma konusunda zaman zaman yetersizliklerin oluştuğu ifade edilmişse buna yönelik tedbirlerin derhal alınması da oldukça önemlidir.

Tarih öğretmenlerinden olumlu görüş ifade edenlerin arasında düzenleme yapılmasını gerekli gören öğretmenler olmuştur. TAR-12 öğretmeni, “Sosyal bilgiler dersinin bu bilincin oluşmasında mesafe kat ettiği söylenebilir ancak tam anlamıyla oluşturabildiğini söylemek güç. Türk tarihindeki kahramanlık ve destansı olaylar hakkında daha geniş bilgiler aktarılmalıdır. Konular verilirken, ilgi ve merakı arttıracak şekilde düzenlenmelidir.” şeklinde belirttiği görüşlerinde, bilincin oluşumu konusunda olumlu görüş taşımakla beraber düzenleme yapılması gereğini belirtmektedir.

Olumlu yanıt veren coğrafya öğretmenleri arasından, gezi gözlem yapılmasını ve öğrencilerin daha aktif olmasını önerenler olmuştur (COĞ-13). Bu şekilde, bilinç seviyesinin olumlu etkileneceği belirtilmiştir. Sosyal bilgiler öğretim programında yapılacak değişimin de bilinç oluşumunu olumlu etkileyeceği öğretmen yanıtları arasında yer almaktadır (COĞ-7).

Tartışma ve sonuç bölümünün ardından çözüm önerilerinin ifade edileceği öneriler bölümüne geçilecektir.

5.2 Öneriler

Sosyal bilgiler dersinin içeriğinin öğrencileri 9. sınıf tarih dersine yeterince hazırlayamaması sorununun çözümüne yönelik öneriler:

- Sosyal bilgiler dersindeki tarih konu alanına; Osmanlı tarihi, genel Türk tarihi, Selçuklu tarihi, inkılap tarihi ve Atatürkçülük konularında eklemeler ve iyileştirmeler yapılabilir.
- Tarih konularının yer aldığı üniteler geliştirilebilir.
- Konular işlenirken farklı kaynaklardan takviye yapılması gerekebilir.
- Sosyal bilgiler ders saati artırılabilir.
- Ders kitabını düzenlenerek öğretimsel yeterliliği artırılabilir.
- Tarihsel konuların günümüzle ilişkilendirilerek öğretimi sağlanabilir.
- Sosyal bilgiler dersi içeriğindeki tarih konularının kronolojik olarak yer alması ve öğretiminin sağlanması iyileştirilebilir.
- İçerik daha sade olacak şekilde hazırlanabilir.
- Kolay şekilde sınıf geçme algısı ortadan kaldırılabilir.
- Tarihi roman okutulması özendirilebilir.

Sosyal bilgiler dersinin içeriğinin öğrencileri 9. sınıf coğrafya dersine yeterince hazırlayamaması sorununun çözümüne yönelik öneriler:

- Sosyal bilgiler ders içeriğinde coğrafya konu alanında; ülkeler coğrafyası, Türkiye coğrafyası, Türkiye coğrafi bölgeleri, komşu ülkelerin coğrafi bilgileri ve özellikle Türkiye haritasının bilgisi gibi konuların eklemeleri ve iyileştirmeleri yapılabilir.
- 8. sınıfta coğrafya içerikli dersin programda yer alması ve öğretiminin sağlanması gerçekleştirilebilir.
- Öğretim programlarının hazırlanmasında branş öğretmenlerinin daha fazla yer alması sağlanabilir.
- Sosyal bilgiler kapsamındaki coğrafya konularına ait kazanımlar artırılabilir.

- Sosyal bilgiler ders içeriğindeki coğrafya konularının güncel olmasına daha fazla özen gösterilebilir.
- Sosyal bilgiler dersi yerine programa tarih ve coğrafya gibi dersler getirilebilir.
- Harita kullanımını özendirilebilir.
- Liseye giriş sınavında coğrafya konulu sorular sorularak coğrafya alanına verilen önem artırılabilir.
- Dersin uygulamalı olarak araziye de çıkılarak işlenmesi sağlanabilir.

Tarih bilincinin öğrencilerde yeterince oluşmaması sorununun çözümüne yönelik öneriler:

- Sosyal bilgiler dersi yerine programa tarih ve coğrafya gibi dersler getirilebilir.
- Türk tarihindeki başarılarla ve kahramanlık hikâyelerinin yer aldığı konulara daha fazla yer verilebilir.
- Öğretmen ve öğrenciler üzerindeki sınav kaygısı azaltılabilir.
- Ders esnasında videolu içeriklere daha fazla yer verilebilir.
- Ders kitabının yeterlilikleri artırılabilir.
- Eğitsel geziler desteklenebilir.
- Müze ziyaretleri artırılması sağlanabilir.

Coğrafya bilincinin öğrencilerde yeterince oluşmaması sorununun çözümüne yönelik öneriler:

- Coğrafi terimlerin öğretime ağırlık verilebilir.
- Sosyal bilgiler dersinin disiplinler arası düzeninde coğrafya konularını pozitif ayrıştıracak düzenlemeler yapılabilir.
- Sosyal bilgiler dersi kapsamındaki coğrafya konularının ağırlığı tarih konuları düzeyine getirilebilir.
- Öğrenci merkezli öğretime verilen önem artırılabilir.
- Coğrafya konularının öğretimi coğrafya eğitimi almış kişilerce gerçekleştirilebilir.

Araştırmaya yönelik öneriler:

- Araştırma konusuyla ilgili öğrenciler üzerinde de çalışmalar yapılabilir.
- Farklı ülkelerdeki, sosyal bilgiler dersinin uygulanma ve uygulanmama gerekçeleri ile ülkemizdeki uygulanma gerekçelerini karşılaştıran ve sosyal

bilgiler dersinin gerekli olup olmadığının tespitini gerçekleştirmeyi amaçlayan geniş çaplı çalışmalar yapılabilir.

- Sosyal bilgiler dersindeki tarih ve coğrafya konu alanının yeterliliğine yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Sosyal bilgiler dersinin uygulanmasıyla ortaya çıkan toplumsal değişimlerin tespitine yönelik öğrenci, öğretmen ve velilerin katılımcı olduğu araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Aktın, K. (2016). *Sosyal bilgiler derslerinde tarih konularının öğretimi*. D. Dilek (Ed.), Sosyal bilgiler eğitimi (s. 91-117) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Akyüz, Y. (2007). *Türk eğitim tarihi m.ö. 1000 - m.s. 2007*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Altun, A. (2009). *Ortaçağ' da (476-1453) Türk – İslam dünyasında bilim, teknoloji ve sosyal değişme*. B. Ata (Ed.), Bilim teknoloji ve sosyal değişme (s. 133-196) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. (2012). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Arıkan, R. (2007). *Araştırma teknikleri ve rapor hazırlama*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Aslan, E. (2016). *Geçmişten günümüze sosyal bilgiler*. D. Dilek (Ed.), Sosyal bilgiler eğitimi (s. 3-48) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Ataş, M. S. (2014). *Ortaöğretim tarih öğretiminde karşılaşılan problemler ve çözüm önerileri (Van ili örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veritabanından erişildi (Tez No. 385974).
- Bebe, H. İ. ve Ünlü, M. (2012). İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinin coğrafya içeriği açısından yeterliliği. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (26), 260–286.
- Bengiç Çolak, G. (2016). *Çek cumhuriyeti*. C. Öztürk (Ed.), Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları (s. 105-129) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Bilgili, A. S. (2016). *Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler*. A. S. Bilgili (Ed.), Sosyal bilgilerin temelleri (s. 2-29) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyükboyacı, Ş. (2013). Ortaöğretim kurumlarında görev yapan tarih öğretmenlerinin tarih öğretimine ilişkin görüşleri (Isparta ili örneği). *Ulakbilge Dergisi*, 1(2), 1–28.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çapa, M. (2002). Cumhuriyet'in ilk yıllarında tarih öğretimi. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (29–30), 39–55.
- Çapa, M. (2016). *Tarih biliminin sosyal bilgiler içindeki yeri*. A. S. Bilgili (Ed.), Sosyal bilgilerin temelleri (s. 165) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Demir, S. B. (2016). *İran islam cumhuriyeti*. C. Öztürk (Ed.), Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları (s. 199-211) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Deveci, H. (2015). *Türk eğitim tarihinde sosyal bilgiler*. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), Sosyal bilgilerin temelleri (s. 20-35) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Doğan, A. (2016). *Adıyaman kentinde coğrafya öğretim yöntem ve tekniklerinin coğrafya öğretimine etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veritabanından erişildi (Tez No. 441280).
- Ebru, G. ve Sarpkaya, G. (2014). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeterlilikleri*. M. Safran (Ed.), Sosyal bilgiler öğretimi (s. 50-63) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Filippidou, E. (2016). *Yunanistan*. C. Öztürk (Ed.), Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları (s. 463-480) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Geray, H. (2006). *Toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gözütok, F. D. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Ekinoks Kitabevi.

- Kaba, R. (2016). *9. sınıf öğrencilerinin coğrafya dersine karşı tutumları (Kahramanmaraş örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veritabanından erişildi (Tez No. 442998).
- Kaya, E. (2016). *Almanya*. C. Öztürk (Ed.), Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları (s. 43-71) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Keskin, Y. ve Coşkun Keskin, S. (2016). *Amerika birleşik devletleri*. C. Öztürk (Ed.), Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları (s. 73-103) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Kılıçoğlu, G. (2014). *Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi*. M. Safran (Ed.), Sosyal bilgiler öğretimi (s. 4-14) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Koçyiğit, Ş. (2002). *İlköğretim 2. kademedeki sosyal bilgiler dersinin hedeflerine ulaşma derecesi (Şereflikoçhisar ilçesi örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veritabanından erişildi (Tez No. 122738).
- Kop, Y. (2016). *Finlandiya*. C. Öztürk (Ed.), Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları (s. 131-141) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Kot, M. (2015). *Sosyal bilgiler dersinde coğrafya öğretiminin akademisyenler ve öğretmenlerin görüşlerine göre değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veritabanından erişildi (Tez No. 415919).
- MEB, T. C. (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6-7 sınıflar öğretim programı ve kılavuzu taslak basım*. Ankara: MEB.
- MEB, T. C. (2017a). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara: MEB.
- MEB, T. C. (2017b). *Ortaöğretim tarih dersi (9, 10 ve 11. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB.
- MEB, T. C. (2017c). *Ortaöğretim coğrafya dersi (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: MEB.
- Neuman, L. W. (2014). *Social research Methods: Qualitative and quantitative approaches* (Seventh Ed.). Essex: Pearson Education Limited.
- Özdemir Özden, D. (2016). *Güney afrika cumhuriyeti*. C. Öztürk (Ed.), Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları (s. 143-172) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Özey, R. (2011). *Günümüz dünya sorunları*. İstanbul: Aktif Yayınları.
- Özkan, Y. (2014). *Sosyal bilgiler dersi tarih konuları kazanımlarının gerçekleştirilmesinde tarihi hikayelerin kullanımı* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veritabanından erişildi (Tez No. 381740).
- Öztürk, C. (2012). *Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış*. C. Öztürk (Ed.), Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlık eğitimi (s. 1-31) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C. (2011). *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, Ç. (2008). *Coğrafya öğretiminde 5e modelinin bilimsel süreç becerilerine, akademik başarıya ve tutuma etkisi* (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veritabanından erişildi (Tez No. 214836).

- Öztürk, C. ve Deveci, H. (2016). *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi*. C. Öztürk (Ed.), Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları (s. 1-40) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. M. Bütün ve S. B. Demir (Çev.). Ankara: Pegem.
- Şahin, C. T. (2016). *Japonya*. C. Öztürk (Ed.), Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları (s. 277-298) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Sever, A. (2017). *2010 yılında yürürlüğe giren ortaöğretim türkiye cumhuriyeti inkılap tarihi ve atatürkçülük dersi öğretim programı ve öğretmen görüşleri (Samsun örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veritabanından erişildi (Tez No. 456615).
- Tay, B. (2015). *Sosyal bilgiler öğretiminin dünü bugünü ve yarını*. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), Sosyal bilgilerin temelleri (s. 2-16) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Turan, R. ve Ulusoy, K. (2015). *Sosyal bilgilerde tarihin yeri ve önemi*. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), Sosyal bilgilerin temelleri (s. 122-137) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Turgut, M. F. ve Baykul, Y. (2014). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ulusoy, K. ve Kamile, G. (2009, Aralık). Sosyal bilgiler öğretmenliği öğrencilerinin tarih ve coğrafya derslerine yönelik tutumları (Adıyaman örneği). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 149–160.
- Wiegand, P. (1993). *Children and primary geography*. London: Cassell.
- Yiğit, E. Ö. (2016). *Pakistan*. C. Öztürk (Ed.), Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları (s. 387-412) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Yiğit, Ö. (2016). *İngiltere*. C. Öztürk (Ed.), Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları (s. 175-197) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, Ö. (2002). *Türkiye’de tarih öğretiminde işbirlikli öğrenme yönteminin uygulanışı* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veritabanından erişildi (Tez No. 117004).
- Zeybek, H. İ. (2016). *Sosyal bilgiler programlarında sosyal bilimlerin yeri*. A. S. Bilgili (Ed.), Sosyal bilgilerin temelleri (s. 158-165) içinde. Ankara: Pegem Akademi.

EKLER

Ek-1: Farklı Ülkelerde Sosyal Bilgiler Öğretimi (Öztürk ve Deveci, 2016)

Ülke	Program Deseni	Öğretim Yılları	Dersin Adı
ABD Carolina Eyaleti	Kuzey Disiplinlerarası	Anaokulu ile 12. Sınıf arası	Sosyal Bilgiler
Almanya	Eyaletlerde farklılıkları göstermekle beraber disiplinlerarası ve tek disiplinli	Eyaletler arası farklılıklar beraber 5. Sınıf ile 12. Sınıf arasında	Sosyal Bilgiler ve eyaletlere göre değişebilen Tarih, Coğrafya, Ekonomi, Politika vb. Sosyal Bilimler
Çek Cumhuriyeti	Tek disiplinli	6 ile 9. Sınıf arası	Tarih, Vatandaşlık eğitimi ve Coğrafya
Finlandiya	Disiplinlerarası	7 ile 12. Sınıf arası	Sosyal Bilgiler
Güney Afrika Cumhuriyeti	Disiplinlerarası ve çok disiplinli	İlköğretim öncesi ile 9. Sınıf arası	Sosyal Bilimler Öğretim Alanı
İngiltere	Tek disiplinli	5 ile 16 yaş arası	Kişilik, Sosyallik ve Sağlık Eğitimi
		6, 7 ve 8. Sınıf	Vatandaşlık, Coğrafya ve Tarih
İran	Disiplinlerarası	6, 7 ve 8. Sınıf	Sosyal Bilgiler
İran	Çok disiplinli		İran Tarihi, İran Coğrafyası

İrlanda	Tek disiplinli	12 ile 15 yaş arası	Tarih, Vatandaşlık, Politik Eğitim, Sosyal Bilimler	Coğrafya, Sosyal ve Çevre ve Sosyal Bilimler
İsveç	Çok disiplinli	1 ile 9. Sınıf arası	Sosyal Bilgiler	
Jamaika	Disiplinlerarası	1 ile 9. Sınıf arası	Sosyal Bilgiler	
Japonya	Disiplinlerarası ve çok disiplinli	3 ile 12 ve 7 ile 12 yaş aralığında	Sosyal Bilgiler, Coğrafya, Yurttaşlık, Ahlak Eğitimi, Özel Etkinlikler, Bütünleşmiş Çalışma	Tarih
Kanada Ontario Eyaleti	Disiplinlerarası	1 ile 6. Sınıf arası	Sosyal Bilgiler	
Mısır	Disiplinlerarası	2. kademe 1 ile 3. Sınıf arası	Sosyal Bilgiler	
Norveç	Çok disiplinli	1 ile 10. Sınıf arası	Sosyal Bilgiler	
Pakistan	Disiplinlerarası	1 ile 5. Sınıf arası	Sosyal Bilgiler	
	Tek disiplinli	6 ile 8. Sınıf arası	Tarih, Coğrafya	
Singapur	Disiplinlerarası	1 ile 8. Sınıf arası	Sosyal Bilgiler	

Türkiye	Disiplinlerarası	1 ile 7. Sınıf arası	Sosyal Bilgiler
		8. Sınıf	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük
Yeni Zelanda	Disiplinlerarası	1 ile 10. Sınıf arası	Sosyal Bilgiler
		11 ile 13. Sınıf arası	Seçmeli ders olarak Tarih, Coğrafya, Ekonomi
Yunanistan	Disiplinler ve tek disiplinli	arası 3 ile 12. Sınıf arası	Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık

Ek-2: Valilik Makamının Verdiği Olur Yanıtı

18 May 2018 14:55 HP Faks

syf. 3

T.C.
SAMSUN VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 27485554-605.01-E.8916735
Konu : Muhammet KÖKSAL Hk.

04.05.2018

DAĞITIM YERLERİNE

- İlgi : a) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 22/08/2017 tarihli ve 35558626-10.06.01-E.12607291 - 2017/25 sayılı Genelgesi,
b) Samsun, Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğünün 09.04.2018 tarih ve 42301062-302.08-E.8307 sayılı yazısı.

Samsun, Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Muhammet KÖKSAL'ın İlimiz, İlkadım, Atakum ve Canik İlçelerinde görev yapan ortaokul ve lise öğretmenlerine uygulamaya yönelik "Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi İçeriğinin Öğrencileri Lise Coğrafya ve Tarih Dersi Öğretimine Hazırlama Durumunun Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi" başlıklı tez çalışması yapmak istediğine ilişkin ilgi (b) yazı ve ekleri, ilgi (a) genelgeye göre incelenmiş ve komisyon tarafından uygun görülmüştür.

Söz konusu çalışmanın komisyon kararı doğrultusunda, anket çalışma sonuçlarının çalışmayı yapan kişi tarafından raporlanarak, Müdürlüğümüz Ar-Ge Birimine gönderilmesine dikkat edilerek, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Millî Eğitim Temel Kanunu ile Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak, ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, duyurusu ve denetimi ilçe millî eğitim müdürlüğünüz tarafından gerçekleştirilmek üzere okul müdürlüğü sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmadan gönüllük esasına bağlı olarak yapılmasının sağlanması hususunda:

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Hasan YETİK

Vali a.

İl Millî Eğitim Müdürü

EKLER :

- 1- İlgi (b) dilekçe ve ekleri (10 sayfa)
- 2- 18.04.2018 tarihli komisyon kararı (1 sayfa)

DAĞITIM:

Gereği:

İlkadım, Atakum, Canik İlçe Kaymakamlığına
(İlçe MEM)

Bilgi: Ondokuzmayıs Üni.
Eğitim Bilimleri Ens Md.

Adres: Atatürk Blv. Yeni Hükümet Konagi Kat:3 SAMSUN
Elektronik Ağ: samsun.meb.gov.tr
e-posta:

Bilgi için: Bütçe Sağroğlu
Tel: 0 (362) 435 80 53
Faks: 0 (362) 432 48 54

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 84a5-66cf-3cc1-a86e-c475 kodu ile teyit edilebilir.

Ay FM: 2

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı
ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME FORMU

ARAŞTIRMA SAHİBİNİN

Adı Soyadı	Ondokuzmayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Muhammet KÖKSAL
Kurumu / Üniversitesi	Ondokuzmayıs Üniversitesi
Araştırma Yapılacak İl/İlçe	Samsun / İlkadım, Atakum, Çanık
Araştırma Yapılacak Eğitim Kurumu ve Kademesi	Samsun İli İlkadım, Atakum ve Çanık ilçelerinde görev yapan ortaokul ve lise öğretmenlerine uygulamaya yönelik çalışma
Araştırma Komisü	"Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi İçeriğinin Öğrencileri Lise Coğrafya ve Tarih Dersi Öğretimine Hazırlama Durumunun Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi"
Üniversite / Kurum Onayı	
Araştırma/Proje/Ödev/Tez Önerisi	Tez Çalışması
Veri Toplama Araçları	Anket Çalışması
Görüş İstenilecek Birim/Birimler	

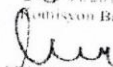
KOMİSYON GÖRÜŞÜ

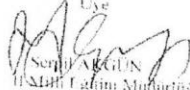
Araştırma Sonuç Raporunun İl Millî Eğitim Müdürü ve İlçe Millî Eğitim Müdürlüğüne gönderilmesi şartı ile uygunudur.

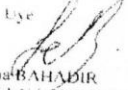
Komisyon Kararı: Oybirliği ile alınmıştır.
Gereklisi

Muhafızlığını Adı ve Soyadı:

KOMİSYON

20.04.2018
Komisyon Başkanı

Mehmet Raçi FVREN
İl Millî Eğitim Müdürlüğü
Şube Müdürü

Oye

Serpil AKGÜN
İl Millî Eğitim Müdürlüğü
Rehber Öğretmen

Oye

Selma BAHADIR
İl Millî Eğitim Müdürlüğü
Sosyal Bilgiler Öğretmeni

Ek-3: Etik Kurulu Onay Yanıtı

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURUL KARARLARI**

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI
21.03.2018	3	2018 / 75

KARAR NO: 2018 - 75
Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Muhammet KÖKSAL'ın Doç. Dr. Necati TOMAL danışmanlığında "Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi İçeriğinin Öğrencileri Lise Coğrafya ve Tarih Dersi Öğretimine Hazırlama Durumunun Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi" konulu yüksek lisans tezine ilişkin mülakat ve ses kaydı çalışmaları okunarak görüşüldü.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Muhammet KÖKSAL'ın Doç. Dr. Necati TOMAL danışmanlığında "Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi İçeriğinin Öğrencileri Lise Coğrafya ve Tarih Dersi Öğretimine Hazırlama Durumunun Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi" konulu yüksek lisans tezine ilişkin mülakat ve ses kaydı çalışmalarının kabulüne oybirliği ile karar verildi.

ASLI GİBİDİR.

Ek-4: Öğretmenlere Yöneltilen Görüşme Soruları

Sosyal Bilgiler Dersi İçeriğinin Öğrencileri Lise Coğrafya ve Tarih Derslerine Hazırlama Durumuna İlişkin Yarı Yapılandırılmış Öğretmen Görüşme Formu

Saygıdeğer meslektaşım;

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalında Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında tezli yüksek lisans yapıyorum. Aynı zamanda Samsun Asarcık ilçesinde Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak da görev yapmaktayım.

“Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi İçeriğinin Öğrencileri Lise Coğrafya Ve Tarih Dersi Öğretimine Hazırlama Durumunun Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi” konulu tezimi tamamlayabilmek için görüşlerinize ihtiyaç duymaktayım.

Bu tezin tamamlanması ile Sosyal Bilgiler Dersi içerik yeterliliği hakkında bilgi edinmekle beraber Sosyal Bilgilerin lise Tarih ve Coğrafya derslerine öğrencileri hazırlayabilme durumu hakkında da bilgi edinme planlamaktadır. Ayrıca olası eksikler hakkında çözüm önerileri getirilmesi gibi birçok katkıyı sağlayacağı da düşünülmektedir.

Sorularıma vereceğiniz samimi cevaplar araştırmamıza önemli katkı sağlayacağı için şimdiden teşekkür ederim.

Telefon numaram: 0544 353 89 39

Mail adresim: muhammetkoksal@gmail.com

MUHAMMET KÖKSAL

Yüksek Lisans Öğrencisi

Görüşülen Öğretmen Bilgileri

Görüşme Zamanı:

Görüşme Yeri:

Görüşülen Öğretmen:

Cinsiyet: () Bay () Bayan

Branş: () Sosyal Bilgiler () Tarih Öğretmenliği () Coğrafya Öğrt.

Görev Yapılan İlçe:() İlkadım () Atakum () Canik

Görev Yaptığınız Okul:() Ortaokul() Lise

Okul Türü (Anadolu, Fen, Meslek, İmam Hatip, Özel, vb.):

Mezun Olduğunuz Bölüm:

() Sosyal Bilgiler Öğretmenliği () Tarih Öğretmenliği

() Coğrafya Öğretmenliği () Tarih Bölümü

() Coğrafya Bölümü () Diğer:

Eğitim Durumu:

() Yüksekokul () Lisans () Yüksek Lisans

() Doktora () Diğer:

Kıdem (Yıl):

() 1-4 () 5-9 () 10-14 () 15-19

() 20-24 () 25-29 () 30 ve üstü

Bu dönem görev yaptığınız sınıflar:

Ortaokul: () 5 () 6 () 7 () 8

Lise: () 9 () 10 () 11 () 12

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Hazırlanmış Sorular

1- Sosyal Bilgiler ders içeriğinin(konularının) lise tarih dersinin öğretimine öğrencileri yeterince hazırladığını düşünüyor musunuz?

*Hayır derse aşağıdaki sorular sorulabilir.

Nedenleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Sorunun çözümü konusunda neler yapılabilir?

*Konular eksik derse; aşağıdaki soru sorulabilir.

Hangi ünite veya konular eklenebilir?

2- Sosyal Bilgiler ders içeriğinin (konularının) lise coğrafya dersinin öğretimine öğrencileri yeterince hazırladığını düşünüyor musunuz?

*Hayır derse aşağıdaki sorular sorulabilir.

Nedenleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Nedenlerinizin çözümü konusunda neler yapılabilir?

3- Mevcut Sosyal Bilgiler dersinin öğretimi yerine eskiden olduğu gibi Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık gibi derslerin ortaokul ikinci kademesinde yer almasının daha uygun olacağını düşünüyor musunuz?

*Cevap hayır da evet de olsa aşağıdaki soru sorulabilir.

Cevabınızı nedenleriyle açıklayabilir misiniz?

4- Sosyal Bilgiler ders içeriğinin öğrencilerde tarih ve coğrafya bilincinin oluşmasında önemli katkı sağladığını düşünüyor musunuz?

*Cevap hayır olursa aşağıdaki soru sorulabilir.

Nedenleri ve alınabilecek tedbirler hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Tarih Öğretmenlerine Yönelik Hazırlanmış Sorular

1- Ortaokul Sosyal Bilgiler dersinin kapsamındaki tarih konularının öğrencileri lise Tarih öğretimine hazırladığını düşünüyor musunuz?

*Hayır derse aşağıdaki sorular sorulabilir.

Nedenleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Sorunun çözümü konusunda neler yapılabilir?

*Konular eksik derse; aşağıdaki soru sorulabilir.

Hangi ünite veya konular eklenebilir?

2- Öğrencilerin lise Tarih dersine yönelik hazırlığı açısından düşünecek olursak mevcut Sosyal Bilgiler dersinin öğretimi yerine eskiden olduğu gibi Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık gibi derslerin ortaokul ikinci kademesinde yer almasının daha uygun olacağını düşünüyor musunuz?

*Cevap hayır da evet de olsa aşağıdaki soru sorulabilir.

Cevabınızı nedenleriyle açıklayabilir misiniz?

3- Sosyal Bilgiler ders içeriğinin öğrencilerde tarih bilincinin oluşmasında önemli katkı sağladığını düşünüyor musunuz?

*Cevap hayır olursa aşağıdaki soru sorulabilir.

Nedenleri ve alınabilecek tedbirler hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Coğrafya Öğretmenlerine Yönelik Hazırlanmış Sorular

1- Ortaokul Sosyal Bilgiler dersinin kapsamındaki coğrafya konularının öğrencileri lise Coğrafya öğretimine hazırladığını düşünüyor musunuz?

*Hayır derse aşağıdaki sorular sorulabilir.

Nedenleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Sorunun çözümü konusunda neler yapılabilir?

*Konular eksik derse; aşağıdaki soru sorulabilir.

Hangi ünite veya konular eklenebilir?

2- Öğrencilerin lise Coğrafya dersine yönelik hazırlığı açısından düşünecek olursak mevcut Sosyal Bilgiler dersinin öğretimi yerine eskiden olduğu gibi Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık gibi derslerin ortaokul ikinci kademesinde yer almasının daha uygun olacağını düşünüyor musunuz?

*Cevap hayır da evet de olsa aşağıdaki soru sorulabilir.

Cevabınızı nedenleriyle açıklayabilir misiniz?

3- Sosyal Bilgiler ders içeriğinin öğrencilerde coğrafya bilincinin oluşmasında önemli katkı sağladığını düşünüyor musunuz?

*Cevap hayır olursa aşağıdaki soru sorulabilir.

Nedenleri ve alınabilecek tedbirler hakkında neler söyleyebilirsiniz?